

NOVOSTI HOBOCI

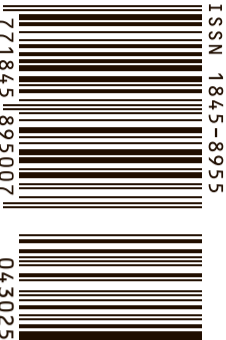
#1311

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 31. 1. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

043025

Zaštitnik zlostavljača

Nadbiskup Đuro Hranić vratio je u službu svećenika koji je bio u zatvoru zbog bludničenja nad maloljetnim ministrantom. Uz znanje Vatikana, preselio ga je u Gospićko-senjsku biskupiju, gdje mu je tadašnji biskup Zdenko Križić dodijelio upravljanje nad dvjema župama. Svećenik je povučen iz službe tek nakon upita Novosti

str. 4-6.

Emancipirani potrošač

S bojkotom trgovina primi ćemo se nekako poziciji emancipiranog potrošača, mada to zvuči oksimoronski. Taj bunt je krajnje uvjetovan

BOKJOT je uspio, iako još nije zbog njega pala cijena niti jednog artikla u hrvatskim trgovinama. No u čemu se onda krije ta njegova uspješnost – mogao bi se zapitati netko skeptičan prema općoj euforiji medija i potrošačkih krugova, ali i onih vladinih. Očito, locirana je u efektima psihološkom, marketinškom, političkom. Svi su oni posve realni, sadržani i u strukturi cijene svih roba i usluga, tako i u inflaciji. Recimo, znate ono kad se veli da bitnu inflacijsku komponentu čini – očekivanje. Svi očekuju poskupljenje, pa se ono stoga lakše i dogodi. Slično su očekivanja sada usmjerena na potrošačku organiziranost i trgovački razmjerni uzmak. Potrošači su osvijestili vlastitu kolektivnu moć, potencijal udruživanja, dok trgovci osjećaju da im je na čelo istaknuta meta. U tu je relaciju ugrađena potrošačka frustracija čitave naše epohe. Da ne idemo predaleko, može se govoriti i o brzorastućim cijenama roba široke potrošnje u zadnjih samo par godina. Svejedno, pandemiju su imali svi, kao i energetsko-tržišni šok nakon kontinentalne ekskomunikacije Rusije, ali istinski šampion je samo jedan. Hrvatska se po inflaciji uvjerljivo ističe u eurozoni. Ipak, ne možemo sve pripisati ni uvođenju eura, koliko god ovdašnja ekonomija ne bila spremna za takvu tržišnu izloženost. No s eurom smo dobili i zgodnu priliku za usporu cijena na zajedničkom tržištu.

Potrošački narod s pravom se otada pita što je tu zajedničko, ako isti trgovac ima veoma različite cijene za isti proizvod u Hrvatskoj i Austriji. Ili možda Sloveniji, Italiji, Mađarskoj, Njemačkoj. Posrijedi je strani trgovac, ali zbunjuje sličan obrazac kod nekih domaćih. Cigaretne papirići i obojena voda na Tiskovim kioscima u turističkoj sezoni ne stoje ni približno isto na Jadranu i u unutrašnjosti. Gorka istina glasi: trgovci u slobodnotržišnoj ekonomiji imaju pravo raditi s cijenama što im god srcu drago. Ni dobra vijest nije nova: slobodnotržišni režim nije ni bogomdan ni samorazumljiv. On je produkt neke političke borbe ili njezina izostanka.

I dobro, sad se na tržištu nabrala kritična masa potrošačkog nezadovoljstva. Kupcima je dosta prebacivanja krivnje na anonimne dobavljače. Dosta im je i muljanja na temu iznimno visokih komparativnih troškova. Znamo da u Hrvatskoj nije viša ni cijena rada, ni zemljišta, ni porezi, oni pogotovo ne. Nismo ni toliko udaljeni od žiže europskog tržišta da bi razliku činio trošak transporta. No daleko smo taman toliko da bismo pretrpjeli sve probleme namijenjene periferiji. Veliki strani trgovci zadržavaju profit u matičnim zemljama pomoću manipulacije transfernim cijenama vlastite robe koju ovamo uvoze. Uz tu nadgradnju marže, baš uvoz je ključna riječ.

Hrvatska ne proizvodi dovoljno maloprodajne robe, naročito hrane, za svoje potrebe, a ovisnost o importu generira najveću ranjivost ove vrste. Prosječno uzevši, većini je krupnijih trgovačkih lanaca ovdje kroz prošlu i pretprošlu godinu značajno porastao i prihod i dobit. Potrošački bojkot, međutim, u takvim je okolnostima instrument veoma ograničenog dosega. Strani lanci, Lidl ili DM, posjeduju van Hrvatske prostor za amortizaciju tog pritiska kod nas. Na drugoj strani, ovoj našoj te potrošačkoj, limitiran je potencijal daljnjeg utjecaja na razvoj tržišnih odnosa. To funkcionira u direktnoj vezi s činjenicom da inflacija niti unutar jedne zemlje nipošto nije svima jednako visoka.

Prevedena u svakodnevnu praksu, ta zakonitost hoće reći da trgovce bojkotirati možemo samo donekle. Ne može se odustati

od kupnje hrane, za početak. Kupci u Hrvatskoj troše na hranu osjetno veći udio svog budžeta, a plaće su im ukupno manje, kad se uspoređuje s prosjekom EU-a. O tome ovisi kapacitet za ovakav bojkot. Matematika je i tu neumoljiva, iscrpit će nas prije realizacije uistinu zadovoljavajućeg rezultata. Nešto će se i postići, dio cijena bit će obuzdan, neki trgovci nagnani da malo popuste. Ostaje mogućnost sustavnog posezanja za ciljanim akcijama spram pojedinih lanaca ili artikala. Metodologija je odavno isprobana drugdje, na većim uzorcima.

Ostaje i spomenuti mobilizacijski kapital društva svedenog na potrošački njegov aspekt. S ovim bojkotom primi ćemo se nekako poziciji emancipiranog potrošača, mada to zvuči proturječno, oksimoronski. Taj bunt je krajnje uvjetovan. Predodređenost slobodnotržišnom logikom ujedno podrazumijeva obavezanost na primat odnosa ponude i potražnje. Nameće se pitanje kako je do otpora, prvenstveno socijalno karakteriziranog, uopće došlo iz toga kuta. Najuvjerljiviji je odgovor da iole upotrebljivim podlogama društvene aktivacije više ne raspolazemo. Jedna potrošačka platforma i njezina inicijativa su danas najviši oblik ekonomsko-političkog organiziranja Hrvatske odozdo.

Utoliko se nije čuditi kad vidimo da mediji o bojkotu izvještavaju kao s biračkih mjesta i s konferencija Državnog izbornog povjerenstva. Nešto u svemu tome barem podsjeća na demokraciju. Za više od toga zacijelo bi

trebalo revidirati identitet društvenog subjekta koji se upušta u borbu s tržištem. U delikatnu ulogu potrošača ili konzumenta ionako je uveden htio to ili ne. Od svojstava proizvođača udaljen je autoritetom kapitala te institutom privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju. Bilo je vedrije doživljavati se kao potrošač nego kao radnik, osobito dok se ima za potrošnju, u boljim periodima rasta srednje klase. Tako je zane-marena i radnička prodaja rada na radnom tržištu, a u novom obratu on postaje kupac, tj. konzument zaposlenja.

O identitetskoj mijeni radnika do statusa potrošača znanstvena je teorija rekla mnogo, pa tako i o društvenom karakteru izmaknutih vrednota. Umjesto opreke rad-kapital, imamo posla dominantno s onom ponudapotražnja. Tako je u Hrvatskoj bilo valjda lakše podnijeti i ukidanje industrije. Zato ovdje više nema industrijskih akcija radništva, ali ima devastirajućeg ekstraprofita izvjesnih grupacija kapitalista. Disbalans se sada nastoji kompenzirati aktiviranjem potrošača. No raslojit ćemo se i u toj kategoriji, prema onim različitim kapacitetima za vršenje pritiska na trgovce. Inače, što manje imaš, jasno, bojkot ti i više treba i manje ti je dostupan.

Time se neočekivano vraćamo potisnutom kriteriju čisto klasne zadanosti naizgled samo potrošačkog subjekta. Podjela na potrošače i trgovce ne odražava društvo. Ona reflektira isključivo tržište koje bi da zamijeni društveni totalitet radi vlastitog afirmiranja i prosperiteta. No tržište ne rješava fatalne društvene napetosti. Tržište ih proizvodi, na njima zarađujući, tražeći profit u razlikama između ljudi na terenu. Bojkot je tu više utjeha, sedativ, ali i indikator očajničkog socijalno-političkog refleksa koji nije pronašao efikasniji vid organiziranja. U protivnom, ona izborna demokracija ne bi se činila tako evidentno neupotrebljivom.

U protivnom, društvo bi djelovalo spram političkih institucija i preko radničkih organizacija. Ne bismo legitimitet crpili prvenstveno iz prava na posjedovanje debitne kartice. Društvo bi pritiskalo državu da uzme u obzir svoju dužnost regulatora i u okviru kapitalističke ekonomije. Jer, hrvatska država poduzela je sve da trgovcima-uvoznicima omogući lavovsku prednost još u vrijeme kakvog-takvog monetarnog suvereniteta. Vezavši se tečajno za dočmarku i euro, dugoročno je osujetila izvoznike, a zatim je i poruze kreirala u prilog utjecajnijim protagonistima ovdašnjeg tržišta koje se nezaustavljivo otvaralo. Povrh svega dopustila je samonikle oligopole i kartele u prodaji hrane, energenata, higijenskih potrepština. U međuvremenu, hrvatske vlade nisu sankcionirale tzv. nepoštene trgovačke prakse, nisu dostatno štitile domaći proizvod u trgovinama, nisu u nužnoj mjeri vršile inspekciju. Ova aktualna, na čelu s premijerom ANDREJOM PLENKOVIĆEM, gozila se na trgovce u više navrata protekle dvije godine. Prijetila im je iluzornim potezima, a zanemarivala gotovo sve iskoristive. Zato u ovom času vlada reagira na bojkot kao da ga je sama osmislila. Vladajući znaju da bi nama dolje bilo korisnije kad bismo ekonomske i socijalne zahtjeve ispostavili njima, da ih oni prenesu na trgovce. No to bi bila punokrva politika, a ovo je samo unekoliko odlučnije cjenkanje. ■

Nabrala se kritična masa potrošačkog nezadovoljstva (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 31/01/2025

NOVOSTI
#1311

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić, Lujo Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin, Bojan

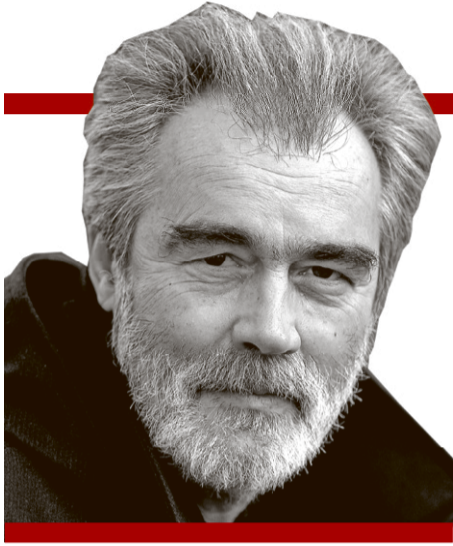
Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimićević, Nataša Škaričić, Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić, Nikola Đurek
FOTOGRAFIJA NASLOVNIČE
Dubravka Petrić/PIXELL
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

UVREDE
I PODMETANJAOd Save do
Auschwitza

PIŠE Viktor Ivančić

Zašto Andrej Plenković i Ognjen Kraus idu zajedno na komemoraciju u Auschwitzu, a ne i na komemoraciju u Jasenovcu? Da se pitanjem zaskoči sam Kraus, minimum iskrenosti nalagao bi valjda sljedeći odgovor: 'Našli smo zajednički jezik oko antisemitizma, ali ne i oko antifašizma'

UZ tronuti izraz lica ANDREJ PLENKOVIĆ je u ponedjeljak u Auschwitzu – gdje je uz poveću garnituru svjetskih državnika prisustvovao komemoraciji povodom 80. obljetnice oslobađanja toga nacističkog logora – skupini hrvatskih novinara objasnio kako je 'rat između Izraela i Hamasa u Gazi znatno pridonio rastu antisemitizma u svijetu', pa su i poruke ovogodišnjeg okupljanja drugačije od onih ranijih. S tim u vezi, hrvatski premijer je odaslao i neke osobne poruke. Prva se tiče veze između 'obrazovnog sustava' i 'odgovornijeg društva': 'Želimo da nove generacije putem obrazovnog sustava budu upoznate s poviješću, s ovako velikim i strašnim događajima, kako bismo svi zajedno gradili odgovornije društvo.'

Druga Plenkovićeva poruka bila je formulirana kroz sastav državne delegacije koja se ukazala na žalobnoj svečanosti. Uz standardne ministarske marionete – NINU OBULJEN KORŽINEK i GORDANA GRLIĆA RADMANA – tu se zatekao i predsjednik Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj. Premijer je pojasnio: 'Drago mi je da je ovdje s nama i OGNJEN KRAUS, čime smo također poslali važnu poruku našem domaćinu i našim partnerima.'

Tko su, do vraga, 'partneri'? Otkud ta poslovno-trgovačka terminologija uz manifestaciju koja komemorira žrtve nacizma i priziva opće humanističke vrijednosti? Da li se 'važna poruka' šalje i onima koji nisu 'naši partneri'? I što je uopće sadržaj 'važne poruke'? Da Hrvatska poštuje svoje Židove, dotle da njihove predstavnike uključuje u sastav državne delegacije?... To su dvojbe koje ovdje nećemo odgonetati. Zanima nas, naime, drugo pitanje:

Zašto Andrej Plenković i Ognjen Kraus idu zajedno na komemoraciju u Auschwitzu, a ne i na komemoraciju u Jasenovcu?

Odnosno:

Kakvu 'važnu poruku' Plenković šalje kada već pet godina ignorira Krausovu inicijativu da se zakonom zabrani upotreba fašističkog pozdrava 'Za dom spremni', izumljenog u doba NDH, države koja je otvarala koncentracione logore?

Odnosno:

Da li je ta 'poruka' suprotna od one kakvu odašilje iz Auschwitza zbog toga što je namijenjena drugim 'partnerima'? Recimo – pripadnicima desnijega krila partije kojom rukovodi, ili članovima proustaškoga Domovinskog pokreta s kojima je sklopio koaliciju i sastavio vladu?

Da se pitanjem zaskoči sam Kraus – zbog čega dakle s Plenkovićem, kao član službenoga državnog tima, prisustvuje obredu u Auschwitzu, a ne i onome u Jasenovcu? – minimum iskrenosti nalagao bi valjda sljedeći odgovor: 'Našli smo zajednički jezik oko antisemitizma, ali ne i oko antifašizma.'

Kraus to, naravno, nije rekao, niti bi mu bilo u interesu otkrivati točke u kojima se ukrštaju linije uzajamne neprincipijelnosti. Rekao je da je 'situacija u svijetu više nego zabrinjavajuća' i da smo opet 'u tridesetim

godinama prošloga stoljeća', zadržavši se unutar konvencija jezika opće zebnje.

Još lanjskoga proljeća, međutim, predstavnici Židova u Hrvatskoj položili su cvijeće na spomenik u Jasenovcu nekoliko sati prije nego što se tamo pojavila službena državna svita – a isto je bilo i u više ranijih prilika – jer vlada Andreja Plenkovića godinama sabotira Krausovo nastojanje da se dopunom Kaznenoga zakona zabrani promoviranje fašizma, mada je ovaj strpljivo i konstruktivno koristio sve dostupne proceduralne kanale da stvar dospije na dnevni red Sabora. Prijedlog toga zakonskog članka (325a) ovdje je korisno još jednom citirati:

'Tko u javnom prostoru koristi, javno ističe, nosi na odjeći ili pokazuje u javnosti na drugi način simbole, parole, slogane, zastave,

prilike, kako nas iskustvo uči, ostvaruju kada god se ustašofilima prohtije.

'Važne poruke' Andreja Plenkovića iz Auschwitza, skupa s tretmanom Ognjena Krausa kao pokaznoga Židova, hodajućeg rekvizita kojim ćemo mazati oči 'našim partnerima', stoga neodoljivo podsjećaju na svojedobnu kozmetičku operaciju što je bila obavljena nad kapitalnim historičarskim djelom Prvoga Hrvatskog Predsjednika.

Radi žurne potrebe da Izrael prizna Hrvatsku, te da se odobrovolje 'naši partneri' koji će Izraelce na to nagovoriti, pa onda i židovsku državu dovući među 'naše partnere', iz engleskoga prijevoda knjige FRANJE TUĐMANA 'Bespuća povijesne zbiljnosti' (objavljene, naravno, o trošku hrvatske vlade) izbačene su antisemitski intonirane stranice, premda su iste zadržane u hrvatskom izdanju. Djelo je tada steklo 'dvostruku konotaciju': revizionizam bez protužidovskih dodataka za vanjsku upotrebu, a revizionizam s buketom odurnih antisemitskih invektiva za domaće korištenje, e da bi se u Hrvatskoj zadržao ugled autora čija žena, kako je znao reći, 'srećom nije ni Srpkinja ni Židovka'.

Andrej Plenković na komemoraciji u Auschwitzu (Foto: Lukasz G'gulski/PAP/PIXSELL)

PLENKOVIĆA bi se, dakako, sada moglo priupitati na koji će to način 'nove generacije' biti upoznate 's ovako velikim i strašnim događajima', kako bismo 'svi zajedno gradili odgovornije društvo', kada je u gradu ovog potpisnika još prije tri i pol decenije uklonjen naziv Ulice žrtava fašizma, a njemu i njegovoj stranci – koja je taj pothvat izvela – ne pada na pamet da ga vrati. Kao što su u gotovo svim hrvatskim gradovima u istoj rundi zbrisana gotovo sva simbolička obilježja antifašističke borbe, pa njemu i njegovoj stranci – koja je taj podvig izvela – ne pada na pamet da ih vrati.

Također bi ga se moglo pitati, na primjer, kakav to 'obrazovni sustav' ima u vidu kada su u Hrvatskoj 'nove generacije' školske dobi dužne u sklopu lektire obrađivati petparačko literarno stvaralaštvo MILE BUDAKA, bez napomene da je dotični bio ministar u nacističkoj NDH, i kada se u njegovoj knjizi što ju je 'obrazovni sustav' nametnuo kao lektirno gradivo – 'Opanci dida Vidurine' – pridjev 'čivutski' pojavljuje na svakoj drugoj stranici.

No takva pitanja nemaju više nikakva smisla. Andrej Plenković samo vrta, glanca i usavršava staru hadezeovsku matricu koja se svodi na proizvodnju antifašističkog ugođaja za njegovanje fašistoidnih praksi. Podjednako je važno i da Kraus putuje u Auschwitz i da figa putuje u džep, 'kako bismo svi zajedno gradili odgovornije društvo'. Sada već i 'naši partneri' iz Domovinskog pokreta na Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta polažu vijenac uz podnožje skulpture 'Mojsije' na zagrebačkom Mirogoju, ne bi li se neskriveni sentimentali prema Endehaziji opskrbili košer etiketom.

S vremenom smo mogli razumjeti barem to da dvostruka igra nije politička tehnika, nego program. Vladajući Janus je prokletu jednoličan. ■

znakove, oznake, slike, imena, nadimke, nazive, pozdrave, pokliče, načine pozdravljanja, geste, odore ili njihove dijelove ili druga obilježja fašističkog, nacionalsocijalističkog, ustaškog i četničkog pokreta ili režima ili njihovih vodećih osoba ili postrojbi, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.'

Razlog što prijedlog nije ni dospio do parlamentarne rasprave leži u onoj čuvenoj ocjeni premijera Plenkovića – osnaženoj zaključkom nekakve komisije što ju je Vlada sklepalala od osoba s odgovarajućom akademskom ambalažom – da ustaški pozdrav 'Za dom spremni' ima 'dvostruku konotaciju', od kojih je jedna negativna, a druga pozitivna. Hrvatska varijanta nacističkog 'Seig Heil' tako je ostala zakonom dopuštena u posebnim prilikama, s tim da se 'posebne

Nadbiskup Hranić dijeli blagoslov
i najmlađim vjernicima (Foto:
Dubravka Petrić/PIXSELL)

Zaštitnik zlostavljača

Nadbiskup Đuro Hranić vratio je u službu svećenika, nakon što je ovaj izašao iz zatvora, osuđenog za bludničenje nad maloljetnim ministrantom. Uz znanje Vatikana, preselio ga je u Gospićko-senjsku biskupiju, gdje mu je tadašnji biskup Zdenko Križić dodijelio upravljanje nad dvjema župama. Svećenik je povučen iz službe tek nakon našeg novinarskog upita

UKOLOVOZU 2023. godine nadbiskup dakovačko-osječki ĐURO HRANIĆ vratio je u službu svećenika koji je svega pet mjeseci ranije izašao iz zatvora. Devet mjeseci odležao je zbog bludničenja nad maloljetnim ministrantom. Uz znanje Vatikana, Hranić ga je odmah preselio u Gospičko-senjsku biskupiju, gdje mu je tadašnji biskup ZDENKO KRIŽIĆ dodijelio upravljanje nad dvjema župama. Smijenjen je nakon što smo prošle srijede poslali upit Križićevom nasljedniku, biskupu MARKU MEDI. 'Po primitku informacija o navedenom slučaju svećenik je razriješen svih službi u Gospičko-senjskoj biskupiji', odgovorio je Medo.

Sve do prošloga tjedna taj je svećenik go-dinu i pol dana bez ikakvih ograničenja radio s ministrantima i katoličkom mladeži. Istra-žujući ovu priču, Novosti su na globalnoj razini pronašle samo nekoliko slučajeva u kojima su tijekom minulog desetljeća sve-ćenici Katoličke crkve osuđeni za zlostav-ljanje maloljetnika vraćeni u javnu kleričku službu. U pravilu, ponovno su bili aktivirani zato što ih je, suprotno svjetovnoj presudi, crkveni sud oslobodio krivnje. Izvjesno je da je Hranićeva nadbiskupija donijela istu oslobađajuću odluku, unatoč pravorijeku triju hrvatskih sudova. Ako su ga doista ek-skulpirali odgovornosti dokazane na općin-skom, županijskom i Vrhovnom sudu, onda su stali na stranu svećenika koji je tvrdio da je nevinna žrtva maloljetnika i njegove majke. Prijavili su ga jer su oboje patili od neuzvrćene ljubavi prema njemu, glasila je svećenikova obrana na sudu.

Osim najodgovornijeg, nadbiskupa Hrani-ća i njegove nadbiskupije, u operaciji reha-bilitacije osuđenog zlostavljača sudjelovali su i Hranićev pomoćni biskup IVAN ČURIĆ, zatim aktualni nadbiskup splitsko-makarski Križić koji mu je na području Ličko-senjske županije dao dvije župe i vatikanski ured za-dužen za slučajeve zlostavljanja maloljetni-ka, bez čijeg odobrenja svećenik nije mogao biti vraćen u službu. Osim biskupa Mede, koji nas je u jednoj rečenici obavijestio o smjeni svećenika, svi navedeni pojedinci i crkvene institucije odbili su komunicirati s Novostima.

Smijenjeni svećenik, čije ime nećemo objaviti kako bismo zaštitili identitet žrtve, osuđen je pravomoćno 2021. godine na jednom županijskom sudu. Za tri kaznena djela bludničenja i jedno djelo nametljivog ponašanja osuđen je na jedinstvenu kaznu od deset mjeseci. Vrhovni sud potvrdio je najvažnije dijelove presude 2021. godine, smanjivši zatvorsku kaznu za jedan mje-sec. Tijekom službe u župi pod Hranićevom upravom svećenik je u tri različite situacije fizički nasrnuo na 17-godišnjaka koji je bio njegov ministrant. Jednom ga je u Župnom dvoru 'zagrlio, poljubio u usta, legao pored njega te se iznenada popeo na njega i ska-kao po njemu simulirajući spolni odnos'. U još dvije prigode počinio je slične oblike bludnih radnji. Pored toga, više od godinu dana svećenik je, prema zaključku hrvat-skih sudova, 'gotovo svakodnevno dolazio u njegovu obiteljsku kuću, odlazio s njim na putovanja, pozivao ga da prespava s njim u Župnom dvoru, svakodnevno mu pisao po-ruke putem SMS-a i Vibera, govoreći mu da ga voli, kontrolirajući ga tako s kim se druži i gdje izlazi, da ga žena nikada neće zadovolji-ti kao muškarac, da je on njegova, da mu mora namazati usta, da su sada u braku kao muž i žena, tražio ga da ga masira, da legne pored njega, poljubi ga i zagrli, a kada se (žrtva) htjela maknuti od njega, vršio na njega pritisak preko majke da održe kontakt i prozivao ga Judom, te mu slao veći broj sms poruka da ga i unatoč njegovom ponašanju i

Slučaj Hranićevog svećenika globalno rijedak

Prema kanonskom zakonu, Katolička crkva je obavezna provoditi postu-pak protiv prijavljenog svećenika neovisno o policijskoj istrazi i državnom pravosuđu. Preliminarnu crkvenu istragu i eventualno suđenje najčešće vode lokalni (nad)biskupi i delegirani stručnjaci, direktno nadležni za pri-javljenog svećenika. O prijavi i kanonskom postupku biskupi moraju oba-vijestiti Kongregaciju za nauk vjere u Vatikanu, koja po savjetu lokalnog bi-skupa obavezno odlučuje o sankcijama i eventualnom povratku svećenika u službu. Pravorijek crkvenih postupaka utemeljen je na svim raspoloživim dokazima. Zadnjih nekoliko desetljeća svjetovne presude postale su važni izvori informacija i za crkvene suce. Izuzev nekoliko rijetkih slučajeva koji su poznati javnosti, njihove odluke su slijedile zaključke državnih pravosu-đa u cijelom svijetu. Ako je svećenik osuđen i na crkvenom i na državnom sudu za zlostavljanje osobe mlađe od 18 godina, njegov povratak u aktivnu

župnu službu postao je gotovo nemoguć. U značajnom broju slučajeva dolazi do laicizacije, a ako ostane u kleru, daje mu se administrativna ili izolirana služba bez kontakta s vjernicima. Prema podacima koji su dospjeli do javnosti, zabilježeni su rijetki primjeri u kojima je svećenik bio osuđen na državnom sudu, a oslobođen na crkvenom. Do takvog epiloga može doći ako žrtva odbije surađivati s crkvom i ako u kanonskom procesu kazneno djelo nije utvrđeno s 'moralnom sigurnošću'. No čak i u takvim slučaje-vima Vatikan zbog svjetovne presude najčešće ograničava ili zabranjuje povratak svećenika u javnu službu, među vjernike, kako bi izbjegli skandal i zaštitili maloljetnike. S obzirom na opisanu praksu i na javno dostupne podatke, slučaj HRANIĆEVOG svećenika koji je nakon zatvora od KRIŽIĆA dobio dvije župe, pa ih vodio bez ikakvih ograničenja i nadzora, globalna je rijetkost i neosporni skandal, čak i po mjerilima Katoličke crkve.

dalje voli, što je kod (žrtve) izazvalo snažnu nelagodu i zabrinutost'.

Jednogodišnje predatorsko ponašanje Županijski sud je opisao zaključkom da je svećenik 'svu svoju radnju usmjerio na os-tvarenje vlastitih želja u cilju zadovoljenja nagona, dok je oštećenika doživljavao kao plijen, što sve predstavlja obrazac uznemi-ravanja'. Tijekom istrage i suđenja svećenik je tvrdio da su sve optužbe laž. Objašnja-vajući motive prijave, rekao je da je majka maloljetnika bila zaljubljena u njega, ali i ljubomorna zato što se družio s drugim žu-pljanima. U istom suškom iskazu dodao je da je maloljetnik 'primijetio neobično ponašanje svoje majke prema njemu, pa mu je jednom rekao da ne želi dijeliti njega (svećenika) s njom (svojom majkom)'. Sve-ćenik je tako nevinost gradio na obrani da su i majka i žrtva gajili romantične osjećaje prema njemu, s tim da je majka iskazivala ljubomoru prema drugima, a njeno dijete, žrtva u ovom postupku, prema vlastitoj maj-ci. U presudama svi su sudovi jasno naveli da mu ne vjeruju. Njegov iskaz nazvali su nei-stinitim, nelogičnim i neuvjerljivim. Nakon što je osuđen, od lipnja 2022. do ožujka 2023. godine bio je u zatvoru.

Izuzev najgorih riječi, rečenica i opisa ka-znenih djela, Novosti su zbog nedvojnog javnog interesa odlučile objaviti navedeni

dio uznemirujućeg sadržaja presude. Osim što je žrtva odavno postala punoljetna, glav-ni motiv za takvu odluku je eksplicitno i precizno pokazivanje kakvu su osobu Hra-nić, Križić i Vatikan bez ikakvih ograničenja vratili među maloljetne vjernike. Izvjesno je pritom da navedeni opis kaznenih djela nije bio dovoljan za osudu na crkvenom sudu Hranićeve nadbiskupije. Jer, da je svećenik proglašen krivim i u njihovom kanonskom postupku, gotovo sigurno ne bi bio vraćen na ovakvu javnu funkciju. Čak i bez kanon-ske osude, njegovim povratkom za oltar na-rušena je i recentnija praksa Katoličke crkve kojom se svećeniku osuđenom na državnom sudu zabranjuje rad s vjernicima.

Ako se sve provodilo po crkvenim pro-cedurama, s cijelom su pričom preko Hra-nića bili upoznati i Vatikan i Križić. Prema vatikanskim pravilima, Hranićevu odluku o vraćanju osuđenog svećenika u službu morala je amenovati nadležna vatikanska Kongregacija za nauk vjere. Prije preselje-nja svećenika u drugu biskupiju, Hranić je pak morao obavijestiti i biskupa Križića o epilogu svjetovne i crkvene presude. Križić je potom na sebe preuzeo odgovornost za njegov rad. Nakon što je u listopadu 2023. godine otišao na poziciju nadbiskupa split-sko-makarskog, Gospičko-senjskom bisku-pijom privremeno je upravljao RICHARD PA-VLIĆ. Sredinom prosinca prošle godine ovu je biskupiju preuzeo biskup Marko Medo. U zadnjih nekoliko mjeseci Novosti su utvr-di-le da je svećenik od rujna 2023. do siječnja

Tijekom službe u župi pod Hranićevom upravom svećenik je u tri različite situa-cije fizički nasrnuo na 17-godišnjaka koji je bio njegov mini-strant. Jednom ga je u Župnom dvoru 'za-grlio, poljubio u usta, legao pored njega te se iznenada popeo na njega...' Pravomoćno je osuđen na devet mjeseci zatvora

2025. godine dvije ličke župe u praksi vodio samostalno i bez ograničenja.

Odmah po dolasku u drugu biskupiju uveo je gotovo svakodnevne mise i ispovi-

Bivši gospičko-senjski biskup Zdenko Križić danas je splitsko-makarski nadbiskup (Foto: Zvonimir Barišin/PIXSELL)

jedi. Redovno je organizirao sastanke s ministrantima i duhovne obnove. Poticao je krizmanike i prvopričesnike da dolaze na nedjeljne mise. Najmanje dva puta organizirao je smještaj djeci za Susrete hrvatske katoličke mladeži. Ugostio je i zborove mladih iz drugih krajeva Hrvatske. Blagoslovio je djecu u lokalnoj osnovnoj školi i vodio hodočasnike u Međugorje. Jednom prilikom dijelio je oltar s umirovljenim porečkim i pulskim biskupom IVANOM MILOVANOM i tadašnjim upraviteljem Gospičko-senjske biskupije Pavličem.

Sve aktivnosti je obavljao kao svećenik Đakovačko-osječke nadbiskupije na privremenom radu u drugoj biskupiji. Njegov nadbiskup Hranić, koji ga je vratio u službu, znao je pritom za optužbe o zlostavljanju maloljetnika prije policije i hrvatskog pravosuđa. Majka i žrtva najprije su slučaj prijavili njemu. Saslušao ih je sredinom 2014. godine. Osim Hranića, na višesatnom sastanku bio je i Ivan Ćurić, tadašnji generalni vikar, a danas pomoćni biskup đakovačko-osječki. Sadržaj razgovora su zapisali. Svjedočeći tijekom kaznenog postupka, pomoćni biskup Ćurić rekao je 2016. godine da im je žrtva na tom sastanku 'spominjala dodirivanje od strane optuženog njemu na štetu te opisivao još slične neke radnje'. Potvrdio je da je u razgovoru s njim i Hranićem 'navedeni događaj bio prijavljen kao seksualno napastovanje maloljetnog oštećenika od strane optuženika'. Ćurić je na suđenju još dodao da su tijekom toga razgovora majka i žrtva prijavili svećenika da se 'neprimjereno ponašao, odnosno da je imao određene neprimjerene seksualne nasrtaje'. Novosti su saznale i da je žrtva Hraniću prepisala niz poruka koje mu je svećenik slao tijekom jednogodišnjeg razdoblja.

Koristeći kanonske ovlasti, Hranić je u razdoblju nakon sastanka i uključenja policije u priču prije deset godina suspendirao svećenika. No paralelni crkveni postupak njegove nadbiskupije, u kojem je definitivno trebalo utvrditi odgovornost i po vatikanskom pravu, bio je pauziran. Žrtva je, naime, odbijala dati iskaz nadbiskupiji iz

Majka i žrtva slučaj su najprije prijavili nadbiskupu Hraniću. Saslušao ih je 2014. Osim njega, na sastanku je bio i tada generalni vikar, danas pomoćni biskup Ivan Ćurić. U kaznenom postupku Ćurić je potvrdio da je 'navedeni događaj bio prijavljen kao seksualno napastovanje maloljetnog oštećenika od strane optuženika', odnosno svećenika

više razloga. Čekala je pravomoćnu presudu svjetovnog suda, računajući da bi njen sadržaj mogao biti dostatan i za epilog crkvenog suđenja. Drugi razlog za odbijenicu bilo je nepovjerenje u Hranića i njegove sekundante. Premda je nakon razgovora s njim postojao optimizam da će nadbiskupija doista reagirati na pravedan i moralan način, takav osjećaj se s vremenom rasplinuo.

U istom iskazu iz 2016. godine pomoćni biskup Ćurić opisao je sadržaj prijave kao 'nešto što ne može odgovarati osobi koja je svećenik i osobi mlade životne dobi (svećenik je bio u ranim tridesetim, op. a.)', iz čega je izvukao zaključak da 'su se opisane radnje odnosile na određene afektivnosti'. Ćurić je usput imao potrebu reći sudu da je nadbiskupija iz iste župe 'dobila i suprotna svjedočenja' župljana, koji su branili svećenika od navedenih optužbi. Radilo se o sumještanima žrtve, osobama koje su se bez ikakvog neposrednog saznanja o zlostavljanju zauzele za svećenika. S jedne strane, Hranić je imao višesatni iskaz žrtve, a s druge tračeve vjernika naklonjenih zlostavljaču.

Čak i bez naknadnog svjedočenja maloljetnika na samom crkvenom sudu Đakovačko-osječke nadbiskupije, Hranić i njegovi pomoćnici su imali nemalu količinu dokaza o krivnji svećenika. Ako im svećenik nije donio presude, sve su ionako saznali naknadno, zaobilaznim putem. Osim iscrpne prijave zlostavljanja Hraniću i Ćuriću, žrtva je nakon kaznenog postupka podnijela tužbu u kojoj je tražila financijsku naknadu štete i od svećenika i od nadbiskupije. U prvostupanjskoj presudi građanske parnice za novčano obeštećenje, koja je donesena u travnju 2023. godine, detaljno su citirana kaznena djela koja su dovela do zatvorske kazne. Budući da je nadbiskupija bila izravna stranka u ovom postupku, imali su direktan pristup i navedenoj presudi. Pa ipak, svega četiri mjeseca nakon takvog pravorijeka Hranić ga je dekretom vratio u službu i potom preselio u drugu biskupiju. Odluka biskupa Križića da mu dodijeli dvije župe bila je jedna od zadnjih na čelu ove biskupije. Mjesec dana

kasnije papa FRANJO imenovao ga je nadbiskupom splitsko-makarskim.

Sredinom prosinca 2024. godine svećenik se nagodio sa žrtvom. Nagodba je podrazumijevala isplatu određenog novčanog iznosa. Premda u nagodbi svećenik nije priznao zlostavljanje, sam čin dogovora mogao bi se protumačiti kao posredno priznanje. Zašto bi inače pristao na isplatu?

Prošle srijede, 22. siječnja 2025. godine, to smo mu pitanje postavili telefonskim putem. U kratkom razgovoru nije želio odgovoriti. Potvrdio je da je i dalje svećenik u dvjema ličkim župama. Tek nakon ovog razgovora poslali smo upite na sve spomenute crkvene adrese. U petak, dva dana poslije, dobili smo obavijest od Križićevog nasljednika, biskupa Mede, da

Dok se u travnju 2023. Hranić ispričavao žrtvama svećenika Zlatka Rajčevca i javnosti, jer je 'uvidio koliko je velik propust i pogrešku učinio vodeći brigu o svećeniku, a ne videći patnju žrtava', gotovo u isto vrijeme pripremao je povrtak pravomoćno osuđenog zlostavljača u aktivnu službu

Hranićev pomoćni biskup Ivan Ćurić (Foto: Dubravka Petrić/PIXSELL)

ga je 'po primitku informacija o navedenom slučaju' razriješio svih službi u Gospičko-senjskoj biskupiji. Nije odgovorio na dodatno pitanje kad ga je točno razriješio. Ostali su prešutjeli naša pitanja. Umjesto transparentnog komuniciranja, uslijedilo je brisanje tragova. Između prošle srijede i subote, Facebook-stranica jedne od dviju ličkih župa u cijelosti je obrisana ili postala javno nedostupna. Time su odstranjene sve aktivnosti ovog svećenika u zadnjih godinu i pol dana, uključujući i niz njegovih fotografija za oltarom, okruženog ministrantima. Prije ovog poteza, kopirali smo najvažnije informacije.

Kad su u veljači 2023. godine Novosti otkrile da je nadbiskup Hranić godinama u Sotinu držao ZLATKA RAJČEVCA, svećenika prijavljenog za pedofiliju, Hranić je negirao odgovornost i optužio potpisanog novinara za 'poluistine'. Pod pritiskom iz Vatikana, nastalog zbog brojnih javnih kritika u Hrvatskoj, ubrzo se ispričao svećenikovim žrtvama i javnosti. 'Dok ponavljam svoju duboku ispriku i žaljenje, vjerujem da ću s većom jasnoćom očitovati nakanu i odlučnost Crkve, čije poslanje je jest – trajno skrbiti, čuvati i štiti živote i dostojanstvo onih koji su najmanji i najranjiviji', poručio je u travnju 2023., dodajući da je 'uvidio koliko je velik propust i pogrešku učinio vodeći brigu o svećeniku, a ne videći patnju žrtava i potrebu zaštite koju su od mene tražile'. Ispostavilo se da je gotovo u isto vrijeme Hranić pripremao povratak pravomoćno osuđenog zlostavljača u aktivnu službu. Dok je javno govorio o važnosti vjerovanja žrtvama i njihovom dostojanstvu, potajno je povjerenje poklonio čovjeku koji do danas tvrdi da su mu zaljubljeni maloljetnik i majka smjestili optužbe. Kad je zborio o nužnosti zaštite 'najmanjih i najranjivijih', Hranić je uz nužno odobrenje Vatikana za oltar vraćao svećenika koji je bio u zatvoru zbog jednogodišnjeg predatorskog zlostavljanja ministranta, ugrožavajući takvom odlukom druge maloljetnike. ■

JADRANKA KOSOR SDP će se za pobjedu morati naraditi

Čini mi se da pobjedu Zorana Milanovića na predsjedničkim izborima čelnici SDP-a krivo interpretiraju kad se busaju u prsa uvjeravajući se da je sad sve gotovo. Ta pobjeda ne znači osobito puno za Sinišu Hajdaša Dončića kao čelnika najveće oporbene stranke i ona se neće samo tako, po inerciji, preslikati na sljedećim parlamentarnim izborima

JADRANKA KOSOR bila je u vrhu politike skoro dva desetljeća. Bila je saborska zastupnica, ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, potpredsjednica, a zatim predsjednica Vlade. U HDZ-u je bila zamjenica predsjednika pa predsjednica stranke. Nakon poraza HDZ-a na parlamentarnim izborima 2011. godine TOMISLAV KARAMARKO porazio ju je na unutarstranačkim izborima i isključio iz stranke. Nakon završetka političke karijere Kosor nije iščezla iz javnosti – često analizira politička zbivanja. S njom smo razgovarali o razini demokracije u Hrvatskoj nakon ulaska u Europsku uniju i o koruptivnim aferama i skandalima koji potresaju vladu ANDREJA PLENKOVIĆA i u njegovom trećem mandatu.

Kako ocjenjujete koaliciju HDZ-a i DP-a nakon devet mjeseci?

Da bi postao predsjednik Vlade po treći put, Andrej Plenković sklopio je koaliciju s ljudima koji su ga žestoko vrijeđali u Saboru i u izbornoj kampanji za parlamentarne izbore. Ova Vlada je najdesnija hrvatska vlada ikad, temelji se na prevari birača i neprincipijelnosti. Vlada je sastavljena zahvaljujući mandatima Domovinskog pokreta koji je prevario svoje desne birače jer je ta stranka glasove i mandate dobila na temelju žestoke kampanje protiv Andreja Plenkovića. Tada su govorili da je glas za Plenkovića glas za ratne zločince i silovatelje, a protiv njega su podnijeli i kaznenu prijavu, proglašivši ga najvećim izdajnikom hrvatskoga naroda. Domovinski pokret je u međuvremenu postao politički nevažan, pali su u istraživanjima gotovo na razinu statističke greške, ali oni su i dalje vlast u Hrvatskoj. Hvale se kako

im je najveće postignuće to što su istjerali Srbe iz Vlade i obećanjem kako Srbi nikad više neće biti članovi Vlade.

A mi smo kao građani suočeni s činjenicom da nas inflacija ždere, da velik broj umirovljenika jedva preživljava, da mnogi ljudi teško žive. Ova situacija s JOSIPOM DABROM, bivšim potpredsjednikom Vlade, mene poražava kao osobu, kao bivšu političarku i kao građanku Republike Hrvatske. Nikad prije nismo mogli zamisliti člana Vlade koji puca iz pištolja iz jurećeg auta, sluša cajke,

HDZ, pa onda posljednično i Hrvatska, otišli su udesno onoga trenutka kad je predsjednik Vlade proglasio dvostruke konotacije ZDS-a i tako otvorio Pandorinu kutiju, jer je nešto što je protuustavno postalo primjenjivo i prihvatljivo u određenim situacijama

a sad čujemo i da je pucao iz dugog oružja poučavajući djecu kako se barata oružjem. Poražavajuće za vladajuće, poražavajuće za sve nas u državi članici EU-a.

Ali drugog koalicijskog partnera osim DP-a Plenković tada nije imao. Čak je poslije parlamentarnih izbora utješno rekao da je volja naroda pokazala da Hrvatska ide udesno, pa eto i desne Vlade.

Nedavno su održani neposredni izbori za predsjednika Republike Hrvatske pa su birači, njih 1.122.859, jasno kazali da ne žele da sva vlast u državi bude u rukama jednoga čovjeka, da nisu sretni smjerom kojim ide Hrvatska. Sve to je, čini se, dobro razumio predsjednik ZORAN MILANOVIĆ kad je u pobjedničkom govoru bio umjeren i rekao da je tih 75 posto rezultat trenutka, toga dana. Bilo je važno i što je u izbornoj noći, bez trijumfalizma, opet Vladi pružio ruku za suradnju, onako kako to Ustav RH predviđa i propisuje.

Milanovićeva isprika

I pored premoćne Milanovićeve pobjede, ne možemo reći da je Hrvatska crvena. Kakvu Hrvatsku građani žele?

Mislim da bi bilo pogrešno ako bi si SDP pripisivao tu pobjedu, jer su predsjednički izbori personalizirani izbori, na kojima je Zoran Milanović gotovo sam pobijedio. Nešto zbog svoje osobnosti, nešto zbog svojih stajališta i zbog činjenice što je otvoreno govorio o porobljavanju nekih hrvatskih institucija koje bi morale biti neovisne. Čini mi se da

tu pobjedu krivo interpretiraju čelnici SDP-a kad se busaju u prsa uvjeravajući se da je sad sve gotovo i da će im vlast već na prvim izborima pasti u ruke. Pobjeda Milanovića ne znači osobito puno za SINIŠU HAJDAŠA DONČIĆA kao čelnika najveće oporbene stranke i ona se neće samo tako, po inerciji, preslikati na sljedećim parlamentarnim izborima. Za pobjedu će se morati naraditi.

U naletu inflacije došli smo do bojkota trgovačkih lanaca koji podržavaju čak i sami članovi Vlade. Kao premijerka u vrlo teškom ekonomskom periodu, smatrate li da je Vlada kapitulirala na ekonomskom polju, posebno nakon uvođenja eura?

Vlada jednostavno nije znala i ne može pronaći odgovor na zastrašujuće bujanje cijena, osobito hrane. Velika inflacija dovela je do ogromnog raslojavanja hrvatskoga društva, pa jedni žive lagodno, a drugi jedva imaju za skupi kruh. Sad je potpuno jasno da euro nije uveden u pravom trenutku i da kava nije poskupjela za samo dvije lipe, kako nam je obećavao predsjednik Vlade uoči uvođenja eura.

Dok ste bili na čelu Vlade, otvorili ste vrata borbi protiv korupcije. Svoje nagomilane afere sadašnji vladajući svrstavaju u borbu protiv korupcije jer, kako kažu, Plenković osigurava uvjete da institucije konačno rade svoj posao i dopušta da njegovi ministri budu pod povećalom. Kako tumačite taj pristup?

Teza da enormno velik broj ministara koji su morali otići zbog korupcije, nečasnih radnji i klijentelizma dokazuje da se bore protiv korupcije je tragikomična. Plenkovićeva vlada su prve u povijesti Hrvatske

u kojima su ministri uhićivani u mandatu, gotovo na radnom mjestu. U ovoj trećoj nje-govoj Vladi, u prvih sedam mjeseci već su pala dva ministra. Porazno je da uhićenog ministra na dužnosti VILIJA BEROŠA podze-mlje naziva 'Mali', a svjetonazor revolvera-ša drugog odletjelog ministra u neskladu je s ustavnim vrednotama i vladavinom prava. Neprihvatljivo je da mi kao država članica EU-a imamo, eto, ministra koji obožava oružje, ubojito oružje, a mi se, kao, pokušavamo boriti s porastom nasilja posvuda, osobito među mladima.

Da ste sada premijerka i da imate sadašnju opoziciju, koliko bi vam ona bila opasna? U vašem mandatu Milanović je bio opozi-cija u Saboru.

Eh, da je meni bila takva opozicija. Mila-nović kao šef SDP-a u Saboru je bio opako žestoka opozicija i zapravo me nitko nije tako izvrijedaao kao Milanović dok sam ja bila predsjednica Vlade, a on šef opozicije. U to smo vrijeme, 2010. godine, morali mi-jenjati Ustav zbog ulaska u EU i zato što je to tražila Europska komisija, a to se nije moglo bez opozicije. Ja sam šefa oporbe pozivala i pozivala, od pozivanja na dogovor se nisam umorila jer su državni interesi bili iznad svega, osobito iznad naših taština. Kad je on postao premijer, još sam bila zastupnica u Saboru, friško izbačena iz HDZ-a, pa sam sjedila u posljednjim saborskim klupama. Na moju primjedbu o proračunu, Milanović je u Saboru rekao otprilike: 'Jeste li bili dobra premijerka, jeste, jesam li bio grub prema vama, jesam, je li mi žao zbog toga, je.' Taj njegov monolog shvatila sam kao ispriku i prihvatila je. Dok je bio premijer nekoliko puta me zvao na kavu pa smo razgovarali o brojnim političkim temama i problemima s kojima se suočavala i njegova Vlada.

Manipulacije braniteljima

Predsjednika Milanovića se s Markovog trga redovno naziva kršiteljem Ustava. Predstavlja li i ponašanje premijera Plenkovića, prije svega izbjegavanjem suradnje s Milanovićem, također kršenje Ustava?

Ustav je jasan i poziva na suradnju pred-sjed-nika Republike Hrvatske i Vladu, pa svi koji odbijaju suradnju krše Ustav. Predsjednik Sabora samo je prvi među jednakima i ne predstavlja samo većinskih 76 ruku, nego sve zastupnice i zastupnike, koje bi trebao pitati za mišljenje kad odbije poziv na ina-uguraciju, na primjer. Tako ja čitam Ustav. Predsjednik Vlade i predsjednik Sabora nisu institucije, a predsjednik države jest institu-cija prema Ustavu RH. Milanović je dobro po-čeo svoj drugi predsjednički mandat i svojim pobjedničkim govorima i pismom kojim je opetovano tražio sazivanje sjednice Vijeća za obranu. To je dobra taktika i on svaki tje-dan nekim uljudnim pismom treba, u ime onih 1.122.859 građana, Plenkovića poziva-ti na suradnju. Takav uljudan, ali odlučan pritisak za suradnju Andrej Plenković neće moći izdržati, pa sam sam gotovo sigurna da neće moći preskočiti činjenicu da je više od milijun građana u Hrvatskoj glasalo protiv apsolutne vlasti u njegovim rukama. On je tu poruku dobro čuo, ali je još nije do kraja razumio.

Kako, 12 godina nakon ulaska u Europsku uniju, ocjenjujete hrvatsko društvo? Je-smo li trebali imati monitoring, koji ste uspjeli izbjeći?

Milanović svaki tjedan treba nekim uljudnim pismom, u ime onih 1.122.859 građana, pozivati Plenkovića na su-radnju. Gotovo sam sigurna da Plenković neće moći preskočiti činjenicu da je više od milijun građana u Hrvatskoj glasalo protiv apsolutne vlasti u njegovim ruka-ma. On je tu poruku dobro čuo, ali je još nije do kraja razumio

Često govorim da smo od ulaska u EU naza-dovali, polako, ali sigurno puzili smo prema dolje u obrani pravne države, vladavine pra-va i borbi protiv korupcije. Da mi je to netko rekao 2011. godine, kad sam potpisivala pristupni ugovor, ne bih vjerovala. U vrijeme kad smo pregovarali i kad sam vodila Vladu u teškim vremenima krize i recesije, svaki dan smo morali dokazivati Europskoj komisiji da se borimo protiv korupcije i da gradimo državu vladavine prava s neovisnim pravo-sudnim institucijama. To smo dokazivali i suradnjom s Hagom, mijenjali smo Ustav da bismo ojačali nezavisne institucije kao što su DORH, Državnoodvjetničko vijeće i Državno sudbeno vijeće. Borila sam se protiv trogodišnjeg monitoringa, a sada mi je katkad skoro i žao što ga nismo imali, zbog našeg dobra. To mi se 2011. činilo ponižavajuće i poražavajuće i zato smo se žestoko borili i izborili protiv monitoringa.

HDZ ima zasluge za stvaranje samostal-ne Hrvatske, ulazak Hrvatske u EU, poli-tička je stranka koja je najdulje vodila Hrvatsku i kao takva itekako utječe na društvenu klimu. Drži li HDZ dovoljno sigurno uzde hrvatske desnice ili je ona van njihove kontrole?

HDZ, pa onda posljedično i Hrvatska, otišli su udesno onoga trenutka kad je predsjednik Vlade proglasio dvostruke konotacije ZDS-a i tako otvorio Pandorinu kutiju, jer je nešto što je protuustavno postalo primjenjivo i prihvatljivo u određenim situacijama. Nešto što je protuustavno, kao što je ustaški pozdrav, ne može se komemorativno upo-trebljavati, to je moje najdublje uvjerenje. Doživjeli smo i toleriranje da ljudi u crnim košuljama u Kninu, gdje nema komemorira-nja nego se slave Dan pobjede i domovinske zahvalnosti i Dan hrvatskih branitelja, uzvi-kuju sramotni pozdrav. Pa i da gradonačelnik Dubrovnika, u kojem se pjeva himna slobodi, upotrijebi u svom govoru zloglasni ZDS. To me jako neugodno iznenadilo.

Objašnjavajući Dabrino pucanje kroz pro-zor automobila, Ivan Penava je, između

ostalog, kao opravdanje iznio da je Dabrin otac bio branitelj. Često se kao olakotne okolnosti za neprimjerena djela, pa čak i za kaznena djela, koriste braniteljsko iskustvo ili staž. Bili ste dugogodišnja ministrica branitelja, kako komentirate tu pojavu?

Kao ministrica hrvatskih branitelja upo-znala sam osobno tisuće i tisuće časnih hrvatskih branitelja i užasavam se svake manipulacije hrvatskim braniteljima. U predsjedničkoj kampanji zaista se dogodio jedan jako loš trenutak kad je DRAGAN PRI-MORAC rekao da Milanoviću ništa ne znače grobovi hrvatskih branitelja. Nitko nema pravo za osobne svrhe i potrebe tumačiti tko poštuje, a tko ne poštuje hrvatske branitelje, jer onda to treba dokazivati čvrstim činje-nicama, a ekskluzivno pravo na branitelje nema nitko. Svaki hrvatski branitelj kojeg ja poznajem nastojao je davno zatvoriti knjige ratnih stradanja. Primjer je general ANTE GOTOVINA, koji je onog dana kad se vratio iz Haga poručio kako je rat završio i da se moramo okrenuti budućnosti.

'Naši' i 'tuđi'

Hrvatska desnica nerijetko od građana srpske nacionalnosti traži potvrđivanje lojalnosti, odanosti Hrvatskoj. Srbi su za njih uvijek krivci, negativni likovi. Koja je mjera domoljublja?

Na krivom su kolosijeku oni koji broje tko nije 'naš' i tko se ne uklapa u 'našu' sliku. Nećemo napredovati kao društvo ako bra-nimo 'naše', što god učinili, a optužujemo 'tuđe'. U mojoj Vladi, kao i u SANADEROVOJ, potpredsjednik je bio i SLOBODAN UZELAC, s kojim sam odlično surađivala iako nije uvi-jek glasao za odluke koje sam predlagala kao predsjednica Vlade. Ne smijemo zaboraviti na činjenicu da je SDSS zajedno s HSS-om bio dio vladajuće većine koja je završila prego-vore za EU, pa su tako zaslužni i za ulazak Hrvatske u Europsku uniju. U ključnom trenutku za Hrvatsku, kad je vladala recesija, kad smo bili prinuđeni uvoditi krizni porez, kad nema što nas nije pogodilo, ali se nazi-rala povijesna šansa da završimo pregovore za ulazak u EU. Te 2010. iz Vlade i vladajuće koalicije su pod pritiskom izašli HSLS i HSU uvjereni, vjerojatno pod pritiskom SDP-a, da će Vlada pasti. Pod pritiskom je bio i MI-LORAD PUPOVAC i da je SDSS tada napustio koaliciju, Vlada bi pala i naše pristupanje Europskoj uniji bilo bi odgođeno. To je činje-nica koju nikad nisam prešućivala. Kao što katkad glasno kažem da ne razumijem zašto je Milorad Pupovac bezuvjetno podržavao sve što se događalo u prošle dvije Vlade, dok je bio dio vladajuće većine, poručujući nam da AP-a treba čuvati kao 'suho zlato'.

Što biste vi uradili na mjestu Andreja Plenkovića povodom regulacije ustaškog pozdrava? Znamo kako je Sanader 2004. godine brzo i jasno uklonio spomenike ustašama Budaku i Francetiću.

Za vrijeme HDZ-ovih vlada od 2003. do 2011. uglavnom nismo imali takvih ekscesa u društvu zato što smo imali jasan i čvrst stav. Važno je uvijek jasno pokazivati smjer, gra-dani moraju znati jasno i precizno koje vred-note Vlada zastupa, njeguje i čuva. Ustavne vrednote. Neshvatljivo mi je bilo zašto je osnovano Vijeće za suočavanje s posljedi-cama vladavine nedemokratskih režima da tumači vrijednosti iz samoga Ustava kad je Ustav jasan i nedvosmislen. Izvorišne osno-ve Ustava RH pisao je osobno predsjednik TUĐMAN i precizno definirao i upisao da je RH nastala na temeljima odluka ZAVNOH-a, nasuprot NDH.

U mojoj Vladi, kao i u Sanaderovoj, pot-predsjednik je bio i Slobodan Uzelac, s kojim sam odlično surađivala iako nije uvijek glasao za odluke koje sam predlagala. Ne smi-jemo zaboraviti na činjenicu da je SDSS zajedno s HSS-om bio dio vladajuće većine koja je završila pre-govore za EU, pa su tako zaslužni i za ulazak Hrvatske u EU

Ali Tuđman je odgovoran i za jačanje dru-ge strane, one historijskog revizionizma, otvorio je vrata hrvatskoj emigraciji, izo-lirao Hrvatsku od svijeta.

Ja nisam povjesničarka, samo sam bivša poli-tičarka pa govorim o svojim osobnim politič-kim iskustvima s predsjednikom Tuđmanom. A ta su iskustva bila dobra. Prvi hrvatski pred-sjednik bio je antifašist, partizanski general i ponekad ne razumijem zašto te činjenice neki moji bivši kolege preskaču i kao da se skanjuju o tome govoriti. Mi Hrvati kao narod u Dru-gom svjetskom ratu u konačnici smo bili na strani pobjednika i to treba s ponosom isticati.

Jeste li danas politički bliži SDP-u nego HDZ-u?

Potpuno krive procjene, uvijek sam ista i za-stupam iste vrijednosti! Kao politička osoba dobar sam primjer kako u različitim razdoblji-ma različito svjetlo pada na istu osobu i osvjet-ljava je na drugačiji način. Moja stajališta o važnim političkim pitanjima uvijek su ista od trenutka kad sam prvi put ušla u Hrvatski sabor krajem 1995. pa sve do danas. Kao mini-stra obitelji 2008. napisala sam prvi Zakon o suzbijanju diskriminacije koji smo morali donijeti zbog EU-a. Žestoko su me napadali sa svih strana i Crkva se digla protiv mene, a radilo se samo o dodatnoj razradi i tumače-nju ustavne vrednote da smo pred zakonom svi jednaki. Pisala sam i Zakon protiv nasilja u obitelji i provela veliku akciju protiv nasi-lja nad ženama u suradnji s Vijećem Europe. Uključila sam u akciju sve vladajuće političare, muškarce u državi, pa i predsjednika STJEPANA MESIĆA i tadašnjeg premijera. U mom manda-tu ministrica branitelja, u suradnji s Međuna-rodnom Crvenim križem, objedinjen je popis svih nestalih osoba u Hrvatskoj iz 1991., 1992. i 1995. godine. Još sam bila u Saboru kad su za vrijeme Milanovićeve Vlade u Vukovaru razbijali ćirilčne ploče i tad sam javno rekla da ćemo ili poštovati Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina ili ćemo ga mijenjati, ali dok je na snazi, on se mora poštovati. Domo-ljubi su oni koji poštuju Ustav i zakone i nitko, ni pojedinac ni stranka, nemaju se pravo pro-glašavati 'domoljubomjerima'. ■

Катализатори права и политике

Управо због тога што су људска права катализатори и права и политике, која се истовремено жели зајамчити и учинити довољно широкима како би се могла артикулирати у што већем спектру ситуација, та јамства слобода више од било којег другог дијела уставног текста теже захватити у оно што га надилази. Она стоје на размеђу између устава и његовог амбијента

ХРВАТСКИ устав трећину својег текста посвећује људским правима. Зато је, када се хоће некемо предочити што су то 'људска права', релативно једноставно скренути позорност на тај текст. Он је дио текстуалног жанра људских права. Њих се редовито пописује, не само у уставима различитих држава, него и у различитим међународним актима. Било да је ријеч о Опћој декларацији о људским правима, Еуропској конвенцији за заштиту људских права и темељних слобода или Афричкој (Банџул) повељи о људским правима и правима народа, права човјека појављују се као пописи јамстава.

Каткада се ова писана утјеловљења људских права назива каталозима. Ово даје назначити како је ријеч о уредном слиједу цјелина које је лако пронаћи, прочитати и упослити. С обзиром на то да су такви каталози редовито дијелом текстова који су правни, у њиховом тумачењу незанемариву улогу играју (уставни) судови. Ово је битно због тога што су људска права заштита од дјеловања државе која би вријеђала њима заштићену слободу. Ако је таква заштита повјерена (уставним) суткињама и суцима, сматра се да ју је могуће вршити тако да коначну ријеч о томе што људска права штите и гдје су њихове границе изговарају они који су неовисни од политике и непристрани у својем закључивању. Због тога што то тражи одређено познавање права, наизглед јасни каталози нужно у некој мјери морају постати основама правничког закључивања које није једнако дохватљиво свима, иако права која се тиме разрађују остају подијељена свима. Већ се ту почињу назирати границе покушаја да се људска права сажме истицањем њихове текстуалности.

Када се људска права проматра само као текстуалне каталоге, може се заборавити да су она и катализатори, и то не само зато што се на њих ослања (уставно) судско тумачење њиховог значења. Иако није двојбено да она ограничавају власт

и да је у том смислу битно дјеловање (уставних) судова, не смије се заборавити ни да границе никада нису само испразни облици. Границе се увијек учртвају на нешто и односе се према ономе што почива на њиховим странама. У случају људских права, то је поглавито политичко дјеловање.

У коначници, каталози људских права и јесу крајњи резултати политичког рада па ни не изненађује да политичко дјеловање остаје битно и након што се права урама текстом. Ако се, на примјер, зајамчи слобода изражавања, увијек ће се изнова постављати питање што потпада у њезин опсег и гдје су њезине границе. То су питања на која једним дијелом одговоре даје држава, посебно судови, а поготово ако је ријеч о ограничењу тог права. Међутим, све што се не може свести на таква питања изнимке од слободе остаје отворено и препуштено грађанима, па и њиховом политичком дјеловању. Држава тако може бити обвезна скрбити о медијском плурализму, али начин на који ће то оживотворити тражи политички ангажман. У том смислу свако људско право може бити лајтмотив политичког дјеловања, његова покретачка сила, а не његова граница.

Управо због тога што су људска права катализатори и права и политике, која се истовремено жели зајамчити и учинити довољно широкима како би се могла артикулирати у што већем спектру ситуација, та јамства слобода више од било којег другог дијела уставног текста теже захватити у оно што га надилази. Она стоје на размеђу између устава и његовог амбијента. То намеће више питања која се често појављују у пракси. Прво је питање односа између правног језика и других начина обликовања значења људских права, као што је религијски дискурс или пак нека врста традиционалног разумијевања појединих друштвених односа. Друго је питање проблем хоризонта могућег. У основи може бити пријепорно како знамо да су људска права остварена и, ако нису, када ће то бити. Питамо се, другим ријечима, које су крајње границе онога што се може направити темељем неког људског права. Треће, намеће се проблем одговорности, расподјеле улога између различитих разумијевања државе, појединца и заједница.

Ова гранична улога људских права има посљедицу по уставе који их садржавају. Како су редовито повезана с

устројством државе и њезиним дјеловањем, помоћу људских се права може настојати утјецати на улогу правног дискурса у њезином дјеловању, на мјесто државног апарата у ширем друштвеном контексту, као и на пожељне визије добродо живота. У томе се устав може појавити као низ упута, као циљ, као основа која не поставља границе или као средство остварења одређених вриједности. Може бити израженији или барем наизглед гурнут у позадину. Тумачења људских права тако на различите могу приказати темељни акт једне државе, због чега је битно у којој се мјери и како она повезују с њиме.

У задње се вријеме веза између људских права и Устава Републике Хрватске актуализира те се показује важним разумјети управо ове суптилности уставне (де)контекстуализације. Примјерице, питање молитеља на трговима често се разумије као проблем практицирања одређених права, посебно права на јавно окупљање и миран просвјед те слободе изражавања. Међутим, оно је пуно више баш питање везе људских права и Устава. Темељна се права ту појављују првенствено као средство замишљања и приказивања тог односа на начин који Устав подређује пројекту остварења одређене визије друштвених односа, не као оквир који свима јамчи једнака полазишта у политичким питањима. Слично томе, питање може ли се носитељ функције предсједника Републике кандидирати на парламентарним изборима поставља и проблем улоге правних граница у дефинирању људских права и њиховог значаја. Ова два примјера могло би се замијенити многим другима. Свима је њима заједничко да их није могуће разумјети уколико се људска права разумије само као текстуална јамства стављена у руке само (уставним) судовима. ■

Молитељи у Осијеку почетком ове године (Фото: Давор Јаворовић/PIXSELL)

Većni sjaj bezbednosnog uma

PIŠE Boris Dežulović

Tri puta računao je Vulin i tri puta proveravao, i sva tri puta ispalo mu je isto: ako je hrvatski strateški interes i krajnji cilj studentskih zahteva smena demokratski izabrane vlasti u Srbiji, onda ispunjavanje studentskih zahteva, premijerova ostavka i predsednikova smena Vlade znače samo to da Vučević, Brnabić, Vučić i ceo SNS rade za hrvatske obaveštajne službe!

PRVI je, čini se, shvatio ALEKSANDAR VULIN, bivši ministar unutrašnjih poslova koji je na mesto potpredsednika Vlade Republike Srbije stigao direktno sa mesta direktora Bezbednosno-informativne agencije, blistavi dakle policijsko-obaveštajni um koji o tome zna svaku pojedinačnu stvar koju je uopšte moguće znati, i još dve-tri o kojima niko, pa ni on sam, ne zna ništa.

Sinulo mu je 27. decembra prošle godine, dok je gledao vesti o studentskim blokadama: prekaljenom bezbednjaku nije promaklo da su protesti toga dana održani u sedam srpskih gradova, i u svakom u isto vreme – u jedanaest časova i pedeset dve minute, dakle u minutu tačno kad se dogodila tragedija sa obrušavanjem nadstrešnice u Novom Sadu! A život je naučio Vulina da to nikada nije slučajno.

I koliko sutra zorom, požurio je potpredsednik Vlade na Televiziju Prva da naciji objavi svoje neverovatno otkriće.

'Protesti u Srbiji su organizovani', dramatičnim je glasom onda obznanio Aleksandar Vulin, a voditeljka jutarnjeg programa ANDELA ĐURAŠKOVIĆ zanemela je od užasa. Da li je moguće da je sve ovo šta se u Srbiji dešava, blokade fakulteta, škola, institucija i gradskog saobraćaja, transparenti i grafiti, masovna okupljanja građana, da li je moguće da se ništa od toga nije desilo samo od sebe, nego da je sve organizovano?

'Sve je organizovano', autoritativno je potvrdio Aleksandar Vulin. 'Duboko sumnjam u to da se u jednom trenutku stvore ljudi koji misle isto, i da svi podržavaju jedni druge. Ne verujem u takve stvari zato što me je život naučio da to nikada nije slučajno. To se radi iz jednog centra i radi se po naređenju', objasnio je stari bezbednosni vuk, pa se javno zapitao, da Andela i mi ostali lakše shvatimo: 'Ako protesti i blokade nisu organizovani, kako je onda moguće da deca koja idu u nemačku školu nemaju iste emocije kao njihovi vršnjaci koji idu u državne škole? Što oni ne izlaze na ulice, što oni ne blokiraju njihov rad?'

Jebote, stvarno! posred čela se lepoj Anđeli rastvorilo lepo i krupno braon treće oko: zašto ne protestuju daci nemačkih škola?

Demonstranti su tako raskrinkani, protesti u Srbiji očigledno su organizovani, i preostalo je još samo da se otkrije ko ih je zapravo očigledno organizovao, iz kojeg onog Vulinovog 'centra' i po čijem 'naređenju'. Nije trebalo dugo: samo dva dana kasnije sa najnovijim obaveštajnim saznanjima naciji se obratio sam predsednik Republike ALEKSANDAR VUČIĆ.

'Turistička atrakcija Kuća cveća je čudo, neverovatno je koliko privlači ljude iz Hrvatske, mi ćemo to da stavimo u sve brošure', uspešom šalom započeo je predsednik obraćanje preko svog privatnog video-nadzora Pink. 'Ne razumem to novo doba, kad sam ja bio student, da su nama dolazili neki iz Zagreba mi bismo ih najurili napolje. Sad ih dočekuju, ovi ih pomažu i obučavaju, a mi smo ih domaćinski ispratili', objasnio je Vučić zašto je toga dana pedesetak zagrebačkih studenata 'najureno napolje' i deportovano iz Srbije: 'Ništa strašno, sem što to govori o uticaju hrvatske obaveštajne agencije.'

'Oni obučavaju kolovođe protesta!' objasnio je onda debloid Informer Vučićevu uspešu šalu, pa na svom televizijskom kanalu – da Andela i mi ostali lakše shvatimo – objavio imena, podatke i lične karte deportovanih hrvatskih studenata.

Demonstranti su tako raskrinkani, protesti u Srbiji su organizovani, organizovala ih je hrvatska Sigurnosno-obaveštajna agencija preko pripadnika hrvatskih nevladinih organizacija i studenata hrvatskih univerziteta, koji, eto, obučavaju kolovođe protesta, i preostalo je još samo da se otkrije kako hrvatske tajne službe, nevladine organizacije i studenti to uopšte rade.

Dobro, jasno je da to rade očigledno, ali razumeli ste šta sam hteo da kažem.

I opet, nije trebalo dugo: pre neki dan sa najnovijim obaveštajnim saznanjima naciji se preko Vučićevog privatnog video-nadzora Pink obratila ANA BRNABIĆ.

'Sve što se čuje i preduzima tokom studentskih protesta kao recept koristi 'Blokadnu kuharicu', knjižicu–vodič koji je izdao Centar za anarhističke studije iz Zagreba. Otuda plenum, kod nas plenumi ne postoje na fakultetu, pa onda radne grupe, programske sekcije, studentske kontrole, direktna demokratija i tako dalje', samouverenošću JOVANE JEREMIĆ recitovala je predsednica Skupštine. 'Jasno je da iza svega stoje hrvatske obaveštajne službe. Na jednoj od sednica vlade pogledali smo materijal naše obaveštajne službe, koji je pokazao na koji način rade hrvatske obaveštajne službe u Srbiji pod svoj uticaj stavljaju određene ljude iz nevladinog sektora, i kako neki od njih svesno, neki nesvesno, rade u interesu Hrvatske da se ruši Vučić. To je puč, to je pokušaj državnog udara!'

Aleksandar Vulin (Foto: Tass/Sipa USA/PIXSELL)

Sve se, eto, razjasnilo. Sa ciljem da se smeni demokratski izabrana vlast u Srbiji, hrvatska Sigurnosno-obaveštajna agencija preko hrvatskog Centra za anarhističke studije mobilise pripadnike hrvatskih nevladinih organizacija i studente hrvatskih univerziteta, koji onda srpske studente uz pomoć 'Blokadne kuharice' obučavaju kako da organizuju blokade i formulišu zahteve, od objavljivanja kompletne dokumentacija o novosadskoj tragediji do smene premijera i Vlade. Ni sami Hrvati, dok nisu videli na Pinku, pojma nisu imali kako moćnu i sofisticovanu tajnu službu imaju, da su takve mastermajndove imali devedeset prve, danas bi beogradski studenti tražili smenu ANDREJA PLENKOVIĆA.

Stari vuk Aleksandar Vulin seo je tako pred televizor zadovoljan, njegova policijska intui-

cija opet se pokazala nepogrešivom. Da njemu, eto, onoga dana nije sinulo – da je samo one večeri, usere se Vulin i danas kad pomisli na to, umesto vesti o studentskim protestima u sedam srpskih gradova gledao Zadruhu – studenti bi i dan-danas marširali gradovima i maltretirali pošten svet. Dobro, studenti u stvari i dan-danas marširaju gradovima i maltretiraju pošten svet, ali znate šta je Vulin hteo da kaže. Pala bi na kraju Vlada, pao bi i Vučić, propala bi Srbija, a narod bi se i dalje, ništa ne sluteći, žalio na velike gužve u gradovima, samo da on nije zbrojio dva i dva i shvatio da su studentski protesti organizovani.

'Apsolutno sve je smišljeno iz inostranstva', konačno se prekjuče na televiziji složio i sam Vulinov šef, predsednik Vlade MILOŠ VUČEVIĆ, pa podneo – ostavku.

Čekaj bre, stani malo, šta se dešava, skočio je Vulin sa sofe, kakva sad ostavka?

'Ono šta ostavlja duboke posedice po naše društvo je ozbiljna podela, atmosfera u društvu da je sve na rubu sukoba. Apsolutno sve je smišljeno iz inostranstva, sa ciljem da se direktno ugrozi Srbija kao država, u to nemam nikakvu sumnju', govorio je Vučević u televizu. 'Zbog svega toga moja neopoziva odluka je da podnosim ostavku na mesto predsednika Vlade.'

Nije se Vulin ni snašao, a već se ukazao i sam predsednik Srbije kao takve, Aleksandar Vučić glavom i anom brnabić.

'Ispunili smo sve zahteve studenata, objavljena je celokupna dokumentacija o padu nadstrešnice, javna tužilaštva po hitnom postupku pokrenula su postupke protiv trideset sedam lica, spreman sam da potpišem odluku o pomilovanju od krivičnog gonjenja procesuirane studente i profesore, a budžet za visoko obrazovanje biće povećan za dvadeset odsto', nabrojao je Vučić u izvanrednom obraćanju naciji, pa na kraju, nije beg cicija, dodao i kako 'očekuje da više od pedeset odsto ministara bude zamenjeno u jednoj kompletnoj rekonstrukciji vlade'.

Ukratko, ako je šokirani Vulin dobro razumeo, nakon svega – nakon što je zavera raskrinkana, strani agenti deportovani, njihove metode razotkrivene, a zahtevi studenata identifikovani kao hibridni rat s ciljem smene demokratski izabrane vlasti Srbije – iznenada su svi studentski zahtevi ispunjeni, a demokratski izabrana vlast Srbije smenjena! 'To je sve organizovano, to ne može da bude slučajno', pomislio je prekaljeni bezbednosno-obaveštajni vuk. 'Ne verujem u takve stvari zato što me je život naučio da to nikada nije slučajno.'

Tri puta računao je Vulin i tri puta proveravao, i sva tri puta ispalo mu je isto: ako je hrvatski strateški interes i krajnji cilj studentskih zahteva smena demokratski izabrane vlasti u Srbiji, kako nas nedeljama uveravaju Vučević, Brnabić i sam Vučić, onda ispunjavanje studentskih zahteva, premijerova ostavka i predsednikova smena Vlade znače samo to da Vučević, Brnabić, Aleksandar Vučić i ceo SNS rade za hrvatske obaveštajne službe!

Jebote, stvarno! posred čela se sutradan ujutro lepoj Anđeli rastvorilo lepo i krupno braon treće oko. ■

INTRIGATOR

Pođite na selo

Nakon uobičajeno patetične hajke lokalnih veteranskih udruga i medija, poništena je ni četiri mjeseca stara dozvola za gradnju Srpskog kulturnog centra u Petrinji

Ovako je trebao izgledati SKC u centru Petrinje (Foto: SNV)

SRPSKOM narodnom vijeću poništena je građevinska dozvola za izgradnju novog srpskog kulturnog centra (SKC) u središtu Petrinje. Informacija je to koju je ovih dana na svojoj Facebook-stranici objavila MAGDALENA KOMES, petrinjska gradonačelnica iz redova HDZ-a. Do odluke o ukidanju dozvole, koju je 25. rujna 2024. bio izdao Upravni odjel za prostorno uređenje i graditeljstvo Grada Petrinje, došla je nakon što su se protiv izgradnje novog centra pobunile lokalne veteranske organizacije i naklonjeni im mediji.

Iz SNV-a su još prošlog proljeća objasnili kako su na izgradnju takvog objekta – kakvi su već podignuti ili su još uvijek u fazi izgradnje i u drugim mjestima diljem Hrvatske, a u kojima živi značajniji udio Srba – bili ‘ponukani specifičnim potrebama naše zajednice u Petrinji i manjkom društvenih sadržaja’. Multifunkcionalni prostor budućeg centra trebao je služiti za kulturna, društvena, politička, poslovna i ostala dešavanja, a prema projektu je bilo predviđeno da se prostire na 1.100 kvadrata i sadrži polivalentnu dvoranu, salu za sastanke, uredski prostor, galeriju, book caffè na krovnoj terasi i dnevni boravak za djecu. Veteranima je, međutim, zasmetalo što je izgradnja SKC-a planirana kraj pravoslavne crkve Svetog Spiridona, odnosno na centralnom Trgu hrvatskih branitelja.

Već u lipnju prošle godine ANTUN PINTAR, predsjednik petrinjske HVIDR-e, i čelnici još šest veteranskih udruga objavili su priopćenje, adresirano i na najviše predstavničke državne i lokalne vlasti, kojim su se

usprotivili gradnji srpskog centra ‘ni manje ni više nego na Trgu hrvatskih branitelja našeg ispačenog grada Petrinje’, dodajući da se radi o mjestu na kojem je 1991. bio TUĐMAN prilikom prvog posjeta tome gradu. ‘Ovo je tek početak našeg mirnodopskog rata kojeg ćemo voditi pomoću svih postojećih zakona i metoda koje nam omogućuje država koju su stvorili hrvatski branitelji i braniteljice na čelu s dr. Franjom Tuđmanom, da se više nikada i nitko ne igra našim osjećajima jer smo ranjiva skupina koja nestaje preranom smrću uzrokovanom proteklom ratom’, poručili su na kraju priopćenja, uz poruku da se ne protive izgradnji SKC-a kao takvog, ali ‘nikako na mjestu gdje je sada predviđeno’.

U narednom periodu pokrenuta je i peticija protiv izgradnje SKC-a, a na adresu resornog Ministarstva prostornog uređenja i graditeljstva, Grada Petrinje i nadležnog županijskog ureda počele su stizati žalbe u kojima je stajalo da podizanje srpskog centra na predviđenoj lokaciji ‘vrijeđa nacionalne osjećaje većinskog, hrvatskog naroda’. Kampanja protiv izgradnje paralelno se vodila na portalu Narod.hr, u vlasništvu udruge U ime obitelji Željke Markić, koji je na tu temu objavio seriju tekstova i tako dodatno potpirio hajku.

Gradonačelnica Komes, koja je ranije tvrdila da je dozvola SNV-u bila izdana u skladu sa zakonom, sada, ususret novoj turi lokalnih izbora, najavljuje da će nastaviti voditi dijalog ‘posebno s braniteljima s jedne strane i investitorom s druge strane’, i to s ciljem pronalaska nove, alternativne lokacije za izgradnju SKC-a. Međutim, da se pita dobar dio njenih Facebook-pratitelja, koji su odluku o ukidanju građevinske dozvole dočekali s oduševljenjem, srpskom kulturnom centru uopće ne bi trebalo biti mjesto

u Petrinji. Oni nešto suzdržaniji založili su se da se takva građevina eventualno podigne u nekom od okolnih sela, ili da se petrinjski SKC izgradi u – Dvoru. Radikalniji pak misle da je jedino prikladno mjesto ‘s one strane Dunava’, odnosno u ‘beogradskom pašaluku’.

■ Tamara Opačić

Masovna čistka

TIJEKOM veljače trebao bi biti usvojen plan konsolidacije Hrvatske radiotelevizije (HRT), a nakon toga slijedi izrada novog Zakona o HRT-u, potvrdili su ovih dana u Ministarstvu kulture i medija. — Najveći problem je što ne znamo kakav je plan uprave HRT-a, ne znamo kako će izgledati novi Zakon o HRT-u koji mora biti donesen kako bi se poštovala obveze iz Europskog zakona o slobodi medija – komentira MAJA SEVER, radnica HRT-a i predsjednica Sindikata novinara Hrvatske (SNH).

U dokumentu je navedeno da će tijekom 2025. i 2026. ‘biti nužno smanjivanje broja zaposlenih za 30 posto’, što znači da bi se broj radnika i radnica smanjio za oko 800. Odluka o otpremninama primjenjivat će se do 31. ožujka ove godine. Koliko je zasad poznato, maksimalna otpremnina iznosila bi 90.000 eura bruto, a radnike koji ostvaruju uvjete za stjecanje prava na otpremninu odredit će poslodavac.

— Na HRT-u je počeo proces razgovora o otpremninama. Ne znamo po kojim kriterijima, za koliko točno radnika. Kako će izgledati novi HRT nakon toga, hoće li biti bez dokumentarnog, informativnog ili filmskog programa? – pita se Sever.

Uprava HRT-a izbezumi se svaki put kad Vlada podigne minimalnu plaću jer se posljedično moraju dizati plaće onima koji rade za primanja koja padaju ispod zakonskog minimuma. Od 2.700 radnika zaposlenih na HRT-u, njih 614 krajem lanjske godine primalo je plaću manju od novopropisanog minimalca. Novim Kolektivnim ugovorom krajem 2024. izborna su djelomična poboljšanja materijalnih prava i uvjeta rada, ali sindikati su i tada istaknuli da se radi o kompromisu i samo jednom od koraka u daljnjoj borbi za bolje uvjete rada u javnoj medijskoj kući. Tijekom nedavnih radničkih okupljanja postavljeni su i širi zahtjevi za unapređenje javnog servisa. Radnici i radnice HRT-a posebno su istaknuli opasnosti autorsanja ključnih poslova i ukidanja vlastite proizvodnje sadržaja, što ne samo da ugrožava radna mjesta unutar kuće, već povisuje troškove te narušava kvalitetu programa.

— Otpuštaju se radnici, daju stimulirane otpremnine, samo da što više ljudi ode s HRT-a. A paralelno se tvrdi da je cilj da se gradi jak i neovisan javni medijski servis. Ne znam kako bi se tako nešto moglo graditi bez plana i vizije, i bez komuniciranja s radnicima – zaključuje Sever.

■ Ivana Perić

Udar na iscrpljene

Kako komentirate to što skaču troškovi za lijekove i pripreme oboljelima od karcinoma i dijabetičarima?

Uvođenje nadoplate za lijekove iz skupine GLP-1 agonista, koji se koriste u liječenju šećerne bolesti kod pretilih pacijenata, te priprava za nutritivnu potporu kod onkoloških bolesnika i drugih pothranjenih osoba, predstavlja udar na ranjive skupine pacijenata. Ovi su lijekovi često neizostavni dio terapije, a njihove visoke cijene rezultat su globalnih politika farmaceutskih kompanija. Nažalost, HZZO očito nije uspio postići povoljnije cijene u pregovorima s proizvođačima, pa se odlučio za uvođenje nadoplate kako bi ograničio njihovu potrošnju, čime je financijsko opterećenje prebačeno na pacijente. Ovim mjerama produbljuje se postojeća nejednakost u zdravstvenoj skrbi. Pretilost i posljedična šećerna bolest često su povezane s nižim socioekonomskim statusom pa će ova nadoplata najviše pogoditi upravo one koji je ne mogu priuštiti. Za onkološke pacijente situacija je još teža – osobe koje trebaju nutritivnu potporu često su fizički iscrpljene, nepokretne ili financijski ovisne o drugima.

Onkološki pacijenti ovime su financijski oštećeni i dovedeni na rub egzistencije?

Kao predsjednica saborskog Odbora za zdravstvo, govorila sam o tome da su naknade za dugotrajno bolovanje godinama neusklađene s rastom prosječne plaće u Hrvatskoj. Navela sam primjer onkološkog pacijenta kojem je 2014. određena mjesečna naknada od 280 eura, koja se do danas nije mijenjala, unatoč porastu prosječne plaće u zemlji za oko 80 posto. Zbog toga mnogi dugotrajni onkološki pacijenti preživljavaju s naknadama između 300 i 500 eura mjesečno. Klub Možemo! predložio je izmjene Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju kako bi se naknade za dugotrajno bolovanje jednom godišnje usklađivale s rastom prosječne plaće.

Kako riješiti problem?

Među najdebljim smo nacijama u Europi i na samom dnu ljestvice po preživljavanju od raka. Stoga ne čudi velika potreba za ovim lijekovima, a njihove visoke cijene koje farmaceutskim kompanijama osiguravaju enormne dobiti, dodatno pogoršavaju situaciju. Ključ ozdravljenja našeg zdravstvenog sustava leži u prevenciji bolesti, a veća ulaganja u prevenciju su nužna kako bismo smanjili pritisak na sustav i dugoročno olakšali financiranje liječenja. Umjesto nadoplate za sve, možda bi pravednije rješenje bilo postrožiti kriterije za dobivanje ovih lijekova bez nadoplate i redovito provoditi reviziju njihove učinkovitosti na individualnoj razini. Na taj bi način besplatno liječenje bilo dostupno onima kojima su ti lijekovi najpotrebniji.

■ Mirna Jasić Gašić

Ćao, inspektore!

Josip Kelemen, glavni predstavnik razvikane platforme 'Halo, inspektore', ima burnu prošlost u pogromaškim medijima s početka devedesetih

TEK što bismo pohvalili bojkot trgovina, zapalo nas je ujedno podsjetiti na poneke ranije aktivnosti glavnog predstavnika njihova organizatora, JOSIPA KELEMENA S potrošačke platforme 'Halo, inspektore'. Na žalost, počeo je kao novinar. Uoči rata pisao je iz Osijeka za Slobodni tjednik, a onda je BRANIMIR GLAVAŠ početkom ljeta '91. pod oružanom pratnjom umarširao u redakciju tamošnjih dnevnih novina Glas Slavonije i postavio ga za njihova glavnog urednika. Prethodno je pak DRAGO HEDL bio prinuđen da odstupi s te funkcije, a nekoliko će godina potom u Feral Tribuneu istražiti zajednički ratni put dvaju medija u kojima je Kelemen radio. Tako postaje jasnija transformacija Glasa Slavonije od momenta Glavaševe kadrovske intervencije, jer taj dnevnik ne samo da započinje s prozivanjem niza konkretnih lokalnih Srba za navodnu suradnju s agresorom. Josip Kelemen izravno tamo prenosi i objavljuje čitave stranice Slobodnog tjednika.

Za njegova uređivanja, ljubav je obostrana. MARINKO BOŽIĆ, gazda prijateljskoga huškačkog Slobodnog tjednika, posjećuje Glas Slavonije, a potonji od toga prave vijest. O dragom gostu pišu da 'ima najsajnije rezultate komercijalizacije vlastitog novinskouređivačkog talenta i znanja jer je u izuzetno kratkom razdoblju proizveo tjednik čijem medijskom utjecaju, odnosno financijskom efektu nema premeča', kao i da 'upravo tom 'svetom cilju' teži i nova urednička ekipa Glasa Slavonije: čitanost, prodaja i profit'.

Slobodni tjednik uzvraća odavanjem pošte iz pera ROBERTA PAULETIĆA: 'Osobito zabrinjava što je i Kelemenov Glas Slavonije u više navrata upozoravao da po osječkim ulicama slobodno šecu četnički ekstremisti iz Palače, spremni da izvrše sve što im naredbe njihovi četnički naredbodavci'.

Jedan od tobožnjih ekstremista bio je ČEDOMIR VUČKOVIĆ, penzioner kojeg će Glavaševi ljudi nakon premlaćivanja ubiti nalijevanjem akumulatorske kiseline u grlo. Pauletić tada izvještava kako je ubijeni za pravo bio atentator na Branimira Glavaša, i svjedoči da je lično bio u blizini napada. No u vezu s mrcvarenjem Vučkovića dovode Hedlovi sugovornici i Kelemena. Po njima, on je oklevetao buduću žrtvu, porijeklom inače iz sela susjednoga njegovu rodnom, ali istražitelji su u svakom slučaju zatvorili predmet. O ubojstvu se javno nije govorilo dok ga 2000. nije u Feralu spomenuo tad već bivši predsjednik osječko-baranjskog Županijskog suda PETAR KLJAJIĆ.

Josipu Kelemenu pripisuje se u to doba i autorstvo nad jednim člankom-tjeralicom iz njegova vremena u Slobodnom tjedniku, gdje se za novinarske potpise koristilo uglavnom pseudonime. Žrtvom je pao otac jednog od prokazanih za tzv. antihrvatsko djelovanje. Nakon medijske denuncijacije nije mogao podnijeti neposredni pritisak okoline, pa si je oduzeo život, a Kelemen će do danas ustrajati na tvrdnji da nema ništa s tim tekstom. S unapređenjem nije dugo izdržao u Glasu Slavonije, pa se malo povukao u izdavaštvo, ali ni tamo nije dohvatio čitanost i prodaju i profit, e da bi onda pokrenuo emisiju 'Halo, inspektore' na OTV-u. Dok se nije vratio tome naslovu i uzeo ga za platformu koja će pokrenuti bojkot trgovina, stigao je još biti ravnatelj Nacionalnog centra za in-

formiranje i edukaciju potrošača. Ima dalje, bio je i predsjednik HGK-ove Grupacije za LNG dok je malotko znao za ukapljeni plin.

Sad je tu gdje jest, i dobro to izgleda, ali za one žrtve nikad nije odgovarao pravosuđu valjda samo zato što nije ni pitan. Nisu ni drugi novinari koji su susjedima radili o glavi, ako ćemo pravo, a to je već znatno šira priča.

■ Igor Lasić

Zbrinjavanje u ćorsokaku

STAMBENO zbrinjavanje bivših nositelja stanarskog prava službeno se nalazi u ćorsokaku. Proces koji je trebao biti završen prije gotovo 15 godina zaglavljen je između tržišta nekretnina s jedne strane i zakonske obaveze države da nezbrinutima, pretežno Srbima, osigura krov nad glavom. DRAGANA JECKOV, SDSS-ova saborska zastupnica, navela je da država uz asistiranje APN-a kupuje stanove koje daje u najam bivšim nositeljima stanarskog prava, a oni imaju mogućnost njihovog otkupa. U praksi to nije tako. Naime, državi je preostalo da osigura još 149 stanova, i to po zahtjevima za stambeno zbrinjavanje koji su odobreni. Riječ je o osobama koje imaju pravomoćno rješenje o dodjeli stambenog prostora, ali se ono ne izvršava jer im država, navodno, nema što ponuditi za useljenje.

'Ima li dovoljno sredstava i ima li dovoljno raspoloživih i prihvatljivih stanova? Poseban problem je činjenica da država ne može biti tržišni takmac drugim privatnim i poslovnim subjektima, pa tako APN traži 27 stanova na potpomognutim područjima i 118 stanova iznad tog područja, u Zagrebu, Dubrovniku, Splitu, Puli... Tokom 2024. država je putem APN-a uspjela prikupiti valjane ponude za šest stanova u Benkovcu i četiri stana u Kninu. Valjano je bilo još jedno građevinsko zemljište u Slunju. I to je sve. Ovim tempom nećemo riješiti problem narednih 50 godina', naglasila je Jeckov. Ona je objasnila da situacija pogađa pripadnike srpske nacionalne manjine koji su prije rata bili nositelji stanarskog prava.

'Radi se o onima iz čijih su se samodoprinosna gradili stanovi. Tada je postojala svijest kako su samodoprinosi način financiranja zajedničkih potreba. Razvidno je da država treba unaprediti postojeći model jer ne uspijevamo riješiti problem i zadovoljiti pravdu više od 20 godina. Bivši nositelji stanarskog prava koji su se odlučili vratiti u Hrvatsku, njih 149, ne mogu više čekati', poručila je Jeckov.

Sve ovo je moralo biti okončano još završetkom poglavlja 23. u pristupnim pregovorima za ulazak Hrvatske u EU – do 2011. Stambeno je zbrinjeno ukupno 9.278 bivših nositelja stanarskog prava, od toga je 7.602 s područja posebne državne skrbi te 1.676 iz ostalih krajeva. Međutim, broj zahtjeva je puno veći.

■ Anja Kožul

Gdje je bio 1991.? – Josip Kelemen (Foto: Emica Elvedji/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Boravište u ekranu

CIJENE u trgovinama u Hrvatskoj divljaju, inflacija je najviša u eurozoni, pa tema razumljivo visoko kotira u medijskoj industriji. A u medijima o tome govore razni, već kako tko ovisno o vlasničko-uređivačkim politikama i interesima medijskih institucija. Eno ga recimo DAMIR NOVOTNY – persona koja se u dijelu nacionalne javnosti i medija nametnula kao neupitan autoritet u ekonomiji, no nama ovdje zanimljiv i kao jedan od domaćih korifeja neoliberalizma – što ne silazi s ekrana televizija kakva je N1, i sama promicateljica ideologije liberalnog kapitalizma. Na njega bi se mogla primijeniti analogija koju je VIKTOR IVANČIĆ na stranicama ovih novina nedavno prisposobio za političkog analitičara Žarka Puhovskog, da po svemu sudeći ima stalno boravište u TV-ekranu.

Uglavnom, parkirao se Novotny na ekrane N1 i ostalih televizija i ne mrda, sve se samo nameće i nudi, pa je potom razumljivo, a i red je, da ga tamošnji novinari i novinarke pripitaju da nam iz stručne perspektive, kao znalac i ekspert pojasni uzroke visokih cijena prehrambenih artikala u Hrvatskoj. Dotični, uvijek spreman, pritom izvali preko usta da su glavni razlozi za to loše potrošačke navike Hrvata i Hrvatica. Odnosno, izvlačimo zaključak, neracionalna sklonost ovdšnjeg puka da troši preko svojih mogućnosti, a trgovce se posljedično tome navodi da podizanjem cijena testiraju našu spremnost na kupovinu. Usto je vrli ekonomski stručnjak povukao usporedbe i paralele, a s kim drugim doli s Grčkom, tim mračnim slučajem neslavnog epiloga evropske dužničke krize otrprie desetak i nešto godina, tako omiljenog među neoliberalima kakav je i spomenuti Damir. Dakle, ni primisli o kartelskom udruživanju najvećih inozemnih trgovačkih lanaca koji nemilice izvlače novac iz Hrvatske, ni riječi o domaćim političkim kompradorima na vlasti, u različitim sazivima, koji su im to omogućili, a omogućuju im i dalje.

Nema u Damirovoj opservaciji makar blijedog traga višedecenijskog sistematičnog uništavanja domaće prehrambene industrije. Ništa politička ekonomija u epohi u kojoj caruje psihologija, pa joj onda i ekonomisti priručno pribjegavaju s ciljem širenja demagoških tlapnji u svrhu promicanja određenih ideologija, u ovom slučaju one slobodnotržišne. Loši ste i iracionalni potrošači, sramite se, niste bolje ni zaslužili, moraliziraju i dijele nam packe stručnjaci a la Novotny. A meni se, pišući o stavovima Damira Novotnyja, u misli odnekud prišunjaio STEPHEN NIKOLA BARTULICA zvani STJEPO, tako omiljen nam lik u Novostima, kršćanski fanatik i dogmatski misionar trenutno na radu u Evropskom parlamentu kojemu ekonomski liberalizam nije mrzak, štoviše. Otkud sad Stjepo u ovoj priči? Možda zato što stara povijesna veza između liberalnog kapitalizma i fašizma ponovno postaje vruća aktualnost i našeg doba.

■ Hajrudin Hromadžić

VJERAN PAVLAKOVIĆ DP radi na uklanja- nju sjećanja na partizansku borbu

Domovinski pokret i druge desničarske stranke i udruge najaktivniji su akteri sjećanja još od HDZ-a Tomislava Karamarka, i nastavljaju zacrtano u njegovom 'antikomunističkom manifestu'. Antifašističke vrijednosti sada su potrebnije nego ikad u Europi, ali naša je regija previše rascjepkana da bi se efikasno mobiliziralo to povijesno naslijeđe

Foto: Slavko
Midžor/PIXSELL

VJERAN PAVLAKOVIĆ profesor je na Odsjeku za kulturalne studije Filozofskog fakulteta u Rijeci. Proučava kulture sjećanja, njihovo nastajanje i načine na koje se manifestiraju. Trenutačno radi na projektu 'Memorijske strategije i estetike u popularnoj kulturi: murali, film i popularna glazba kao proizvodnja sjećanja' (MEMPOP) koji su pokrenuli odsjeci za kulturalne studije Sveučilišta u Ljubljani i Sveučilišta u Rijeci u cilju istraživanja procesa oblikovanja kolektivnog sjećanja postjugoslavenskog prostora nakon 1990-ih.

Kakva je generalno situacija vezana za kulturu sjećanja u Americi i Evropi, na kojim događajima je bazirana i u kojoj mjeri se izražava putem spomenika, murala, grafita i sl.?

Politike sjećanja, poput politike općenito, u razdobljima višestrukih globalnih kriza, kakve sada proživljavamo, potiču još strastvenije rasprave o prošlosti. Rat u Ukrajini nedvojbeno je utjecao na tumačenja prošlosti, posebice Drugog svjetskog rata i komunističkih režima. I Rusija i Ukrajina su, naravno, uokvirile rat u terminima događaja iz 20. stoljeća kao što su Holodomor, fašizam, komunizam, Veliki patriotski rat. Spomenici su izmijenjeni ili uništeni, a simboli iz prošlosti proširili su se po Evropi igrajući nove uloge.

Baltičke zemlje i Poljska ubrzale su brisanje spomen-obilježja Crvenoj armiji i komunistima, a u političkim govorima se referiraju na rusku okupaciju nakon sloma Trećeg Reicha. Zemlje koje su prijateljski raspoložene prema PUTINOVJ Rusiji, poput Srbije i odnedavno Slovačke, ističu doprinos Moskve u pobjedi nad fašizmom kao način da opravdaju zašto nisu u potpunosti osudile agresiju na Ukrajinu. Bit će zanimljivo promatrati različite strategije europskih čelnika ovog svibnja, tijekom 80. obljetnice pobjede nad fašizmom, posebice onih koji prihvate Putinov poziv na komemoraciju u Moskvi.

Politička elita diljem regije, na prostoru bivše Jugoslavije, angažirana je u proizvodnji kulture sjećanja. Stalno se grade novi spomenici: spomenik tenka okružen kipovima specijalaca 'Bosne' ispred Druge gimnazije u Sarajevu, spomenici NOB-a se mijenjaju, demontiraju ili izmještaju iz javnih prostora, a novi kulturni proizvodi – video igre, murali, TV serije – stvaraju se kako bi ojačali dominantne, nacionalističke narative nedavne prošlosti.

SAD je i dalje duboko politički podijeljen, što je bilo vidljivo i na nedavnim predsjedničkim izborima. I dalje se vode rasprave o spomenicima koji se odnose na građanski rat, o posljedicama kolonijalizma i sudbini američkih Indijanaca. U američkom kulturnom sjećanju dominantni su domaći problemi s vrlo malo referenci na međunarodne posljedice američkih globalnih politika. Područja gdje sam primijetio kritično promišljanje o povijesti su muzeji. Važni nacionalni muzeji u Washingtonu, kao što su Nacionalni muzej američke povijesti, Smithsonian American Art Museum i Nacionalna galerija portreta, uložili su svjesne napore da u svoje nove izložbe uključe prethodno marginalizirane umjetnike, narative i etničke grupe. Muzej američke revolucije u Philadelphiji još uvijek uspijeva izbjeći raspravu o klasi i ideologiji, ali je dodao ulogu žena, porobljenih naroda i američkih domorodaca u povijest osnutka SAD-a, dok su prije dominirali bijeli muškarci, 'očevi utemeljitelji'. Jedino područje gdje možemo vidjeti malo šire razumijevanje za globalne posljedice američke politike jesu aktivistički murali, ali oni nisu dio službene kulture sjećanja.

Murali u SAD-u

Koliko se uloga murala u američkom i zapadnoevropskom društvu razlikuje od uloge murala, ali i nekih drugih vidova kulture sjećanja, u našoj regiji?

U proteklom desetljeću ulična je umjetnost nedvojbeno postala veliki globalni fenomen. BANKSY je možda najpoznatiji street artist na svijetu, ali postoje tisuće aktivnih uličnih umjetnika koji interveniraju u javnom prostoru, nekad legalno, često ilegalno. Reklame koje izgledaju kao umjetnički murali, festivali ulične umjetnosti, muzeji i galerije urbane umjetnosti toliko su rašireni da su doslovno neizbježni. Dok se Banksy i drugi etablirani ulični umjetnici mogu pronaći u najelitnijim muzejima svijeta, nastavljaju se rasprave je li ta umjetnička forma obični vandalizam ili je možemo smatrati dijelom kulturne baštine. Trenutačno fokusiram svoja istraživanja na 'memorijske murale' (*mnemonic murals*), odnosno murale koji imaju funkciju stvaranja sjećanja, i političke grafite. Ti murali koriste tehnike ulične umjetnosti, ali u biti funkcioniraju kao mjesta sjećanja poput spomenika i drugih spomen-obilježja, a često imaju i političke poruke.

U 20. stoljeću neki od najpoznatijih murala proizašli su iz Meksičke revolucije. Osim oslikavanja javnih zgrada u Meksiku 1920-ih i 1930-ih, DIEGO RIVERA, DAVID ALFARO SIQUEIROS i JOSÉ CLEMENTE OROZCO, tzv. Velika Trojica ('Los Tres Grandes') tada je slikala nekoliko politički radikalnih murala u SAD-u, od kojih su neki kasnije prefarbani. Suvremeni memorijski murali u SAD-u imaju

Rasprave i medijska pažnja oko murala kontroverznih osoba diljem regije – Mihajlo Hrastov u Karlovcu, Ratko Mladić u Beogradu, Draža Mihailović u Foči i srpski vojnici u Mitrovici – pokazuju emocionalnu i simboličku ulogu koju oni igraju u javnom prostoru

Ratko Mladić i iza čoška Draža Mihailović – Beograd (Foto: Privatna arhiva)

Mural u Splitu (Foto: Privatna arhiva)

sadržaj lokalne zajednice, teme iz lokalne povijest i uličnu umjetnost koju financira grad, a koja se izričito bori protiv grafita. Posljedica ovakvih inicijativa odozgo je gentrifikacija, kao i reakcija grafitera koji slikare murala vide kao plaćenike koji im oduzimaju javni prostor. Neki murali služe za davanje glasa marginaliziranim skupinama, kao što su američki Indijanci, latinoameričke i crnačke zajednice te seksualne manjine. Murali mogu slati snažne vizualne poruke i mobilizirati potporu za ciljeve kao što su prava žena i pomoć migrantima, trenutno dvije važne političke teme u SAD-u. Veliki zid Los Angelesa, dug gotovo jedan kilometar, savršen je primjer murala koji prikazuje alternativnu povijest Kalifornije i SAD-a. Posljednjih godina bilo je i više eksplicitno političkih murala, poput onih koji obilježavaju ubojstvo GEORGEA FLOYDA i druge žrtve policijske brutalnosti, podržavaju slobodnu Palestinu i izražavaju solidarnost s Ukrajinom. Sve u svemu, mogu reći da su memorijski murali u SAD-u subverzivniji i idu kontra dominantnog povijesnog narativa.

Memorijski murali u Hrvatskoj i drugim postjugoslavenskim zemljama većinom su posvećeni ratovima 1990-ih, s militarističkim porukama, slikama rata i viktimizacije te temama koje hrane nacionalističke interpretacije nedavne prošlosti umjesto da ih kritički osporavaju.

Čime se bavi i što pokazuje projekt MEMPOP?

MEMPOP je bilateralni projekt između Hrvatske i Slovenije koji istražuje različite vrste kulturnih proizvoda koji se bave poviješću 20. stoljeća. Moji raniji projekti bili su fokusirani na službene spomenike i komemoracije u regiji. Primijetio sam da su se murali kao mjesta sjećanja pojavili svugdje. Murali posvećeni Vukovaru i njegovom ikoničkom vodotornju mogu se pronaći u gotovo svakom gradu u Hrvatskoj, a u Zagrebu i Splitu u više kvartova. U BiH se murali posvećeni Srebrenici mogu vidjeti u područjima s bošnjačkom većinom, dok se Srbija bori s poplavom murala, grafita i šablona RATKA MLADIĆA. Slovenija nema memorijskih murala kakvi prevladavaju

u susjednim zemljama, ali postoji znatna količina političkih grafita koji se mogu analizirati iz perspektive aktualnih događaja.

Rasprave i medijska pažnja oko murala kontroverznih osoba diljem regije, kao što su MIHAJLO HRASTOV u Karlovcu, Ratko Mladić u Beogradu, DRAŽA MIHAILOVIĆ u Foči i srpski vojnici u Mitrovici, pokazuju emocionalnu i simboličku ulogu koju oni igraju u javnom prostoru, jasno je da nisu samo primjeri obične ulične umjetnosti. Oni nisu jednostavno izrazi 'ulice', šaranje po zidovima ili vandalizam, nego politički projekti slični tradicionalnim spomenicima i spomen-obilježjima. Primjerice, član braniteljske udruge 7. gardijske brigade 'Pume' svojevremeno je rekao novinarima da im je cilj da nakon završetka murala u Osnovnoj školi Sračinec oslikaju ukupno 45 murala diljem Hrvatske. Murali, ulična umjetnost i grafiti privlačniji su mladim generacijama od spomenika i komemoracija, zbog čega je važno osigurati da poruke u javnom prostoru ne budu one koje će ponavljati pogreške prethodnih režima. Memorijski murali u regiji općenito reproduciraju narative o izgradnji nacije iz 1990-ih, drugi kulturni proizvodi koje analiziramo u MEMPOP-u, poput filmova, filmskih festivala i popularne glazbe, više uključuju jugonostalgicne elemente.

Od Spielberga do Brešana

Jedan ste od urednika knjige 'Uokvirivanje nacije i kolektivni identiteti. Politički rituali i kultura sjećanja na traume 20. stoljeća u Hrvatskoj' objavljene 2022. Koliko se komemorativna praksa iz doba njenog pisanja razlikuje od komemorativnih praksi danas?

Sve komemoracije kojima smo prisustvovali istražujući na prethodnom projektu, a bavile su se Drugim svjetskim i Domovinskim ratom, bile su nevjerojatno ispolitizirane i podložne otvorenim ideološkim borbama oko prošlosti. To više nije slučaj, što je dijelom razlog zašto smo se odlučili fokusirati na popularnu kulturu, gdje je politika sjećanja možda suptilnija, ali u konačnici ima više utjecaja na društvo. Odziv na većinu komemoracija je minimalan, a mediji tim komemoracijama više ne posvećuju toliku pozornost. To ne znači da ta mjesta sjećanja više nisu relevantna ili da hrvatsko društvo više nije duboko podijeljeno oko kulture sjećanja, već da komemoracije nisu političke pozornice kakve su nekad bile. Kultura sjećanja se institucionalizirala, barem što se tiče 20. stoljeća. Jedina je iznimka vukovarska komemoracija koja okuplja desetke tisuća sudionika, još uvijek izaziva polemike i, što je najvažnije, uključuje velik broj mladih. Jedan od razloga je, naravno, snažna emocionalna uloga Vukovara u hrvatskoj povijesti i kolektivnom sjećanju, ali tvrdim i da široko rasprostranjena prisutnost Vukovara

u popularnoj kulturi, uključujući memorij-ske murale koje sam ranije spomenuo, objašnjava opstanak i važnost ove komemoracije.

Svojevremeno ste naglasili da je i u komunističkom razdoblju postojao pluralizam kultura sjećanja. Trebamo li se boriti, odnosno inzistirati na postojanju tog pluralizma?

Određivanje točne količine 'pluralizma sjećanja' je vrlo teško jer svako društvo ima specifičan povijesni kontekst. Previše pluralizma otvara put stalnom politiziranom revizionizmu, bez objektivne istine o prošlosti. S druge strane, nametanje jedne 'Istine' omogućuje autoritarnim režimima represivnu kontrolu nad društvom i slamanje kritičke rasprave. Država treba imati demokratski konstruiran službeni narativ koji se prenosi kroz obrazovni sustav, javne institucije, spomenike i kulturne politike, a temelji se na činjenicama i humanitarnim, liberalnim i progresivnim vrijednostima. Treba postojati prostor za dopuštanje diskusije i rasprave o spornim razdobljima povijesti, uz mjere zaštite koje sprječavaju namjerno iskrivljavanje ili glorificiranje diktatorskih režima. U Hrvatskoj treba valorizirati antifašističke i progresivne aspekte SFRJ uz priznavanje zločina koje su počinili komunisti, kao i priznavanje žrtava tog vremena bez idoliziranja NDH ili ustaštva.

Domovinski pokret i druge desničarske stranke i udruge najaktivniji su akteri sjećanja još od HDZ-a TOMISLAVA KARAMAR-KA, i nastavljaju zacrtano u njegovom 'antikomunističkom manifestu', koji uključuje uklanjanje sjećanja na partizanske borbe ili bilo kakve Jugoslavije iz javnog prostora bez obzira na činjenicu da je to dio naše prošlosti. Antifašističke vrijednosti sada su potrebnije nego ikad u Europi, ali naša je regija previše rascjepkana da bi se efikasno mobiliziralo to povijesno naslijeđe. Izazov je kontinuirano suzbijanje politiziranog revizionizma, što u konačnici znači osigurati da mlade generacije imaju vještine kritičkog razmišljanja za otkrivanje dezinformacija i manipulacija povijesnim činjenicama.

S obzirom na to da su i film i muzika masovni kulturni fenomeni, možete li navesti neke filmove ili melodije koji po vama predstavljaju pozitivan doprinos kulturi sjećanja?

Klasičan primjer filma koji je imao veliki utjecaj na kolektivno pamćenje 20. stoljeća je SPIELBERGOVA 'Schindlerova lista' sa slikama koje su definirale američka i globalna shvaćanja koncentracijskih logora, Holokausta te počinitelja i žrtava, posebno za moju generaciju. Moji studenti govore o 'Dječaku u prugastoj pidžami' iz 2008. kao filmu koji je za njih definirao Holokaust, iako je ga znanstvena zajednica opsežno kritizirala. Što se tiče hrvatske kinematografije, mislim da su filmovi VINKA BREŠANA bili važni u bavljenju teškim i kontroverznim temama, a da nisu bili pretjerano melodramatični. 'Dnevnik Diane Budisavljević' DANE BUDISAVLJEVIĆ još je jedan film koji se uspio pozabaviti mračnim razdobljem hrvatske povijesti bez oslanjanja na slike grozota ili karikature zla. Neki filmovi iz regije s kraja 1990-ih i ranih 2000-ih bili su hrabri u suočavanju s nedavnom prošlošću: 'Prije kiše' iz 1994., 'Rane' iz 1998., 'Ničija zemlja' iz 2001. Pjesma koju koristim u nastavi je 'Ay Carmela!', korištena za mobilizaciju republikanskih trupa tijekom Španjolskog građanskog rata, iako je njezino porijeklo iz vremena španjolskog otpora NAPOLEONU. Ona je i dalje emocionalno snažna u svom kulturnom *afterlifeu*, od anarhističke punk verzije koju svira The Ex do naše domaće verzije koju pjeva Darko Rundek. ■

Hod po naslovnicama

Novosti su politiku naslovnica u velikoj mjeri baštinile od Ferala. Njima se na ironijski i satirični način pokušavalo komentirati političku zbilju. 'Problematičnih' naslovnica bilo je i prije izlaska na kioske, ali nakon njega politika naslovnica došla je do svog punog izražaja

IZLAZAK na kioske u to vrijeme (kraj 2009.) uopće nije bio jeftin. Naime Tisak, kao glavni novinski distributer novina u zemlji, imao je jednu vrlo restriktivnu ugovornu klauzulu prema kojoj je svako glasilo koje je kanilo biti plasirano preko njihove prodajne mreže moralo platiti ulazninu, bolje reći – reket (prema tarifi Tiska cjenovno su se razlikovale dnevne, tjedne i ostale tiskovine koje su izlazile u dužim intervalima). Za izlazak tjednih novina na otprilike 2000 trafika, s koliko je tada raspolagao Tisak na području cijele zemlje, trebalo je uplatiti oko 10.000 eura, odnosno oko 500 eura po županiji. Kasnije se s tom praksom prekinulo, ali za nas je to bilo prekasno, mi smo svoj 'porez na

budale' platili. Drugi tadašnji distributer novina, Distri-press, odbio je distribuirati Novosti po dućanima, jer da imaju sadržaj koji može uznemiriti ljude kad dođu kupiti kruh, mlijeko i paštetu.

Rad u Novostima prije izlaska na kioske, dakle do kraja 2009. godine, kao i prije pojave društvenih mreža, bio je puno relaksiraniji. Pritisci prema novinarima bili su manji, kako oni koji su dolazili od uprave, tako i oni koji su stizali iz javnosti. Redovito bi se preko ljeta izašlo s dva dvobroja, a često i preko Nove godine s jednim, tako da tih prvih godina nikad ne bi bila objavljena sva 52 sveska godišnje, nego njih 49 ili 50. (...)

U vrijeme dok još nismo bili na kioscima, potpomagali smo se s alternativnim na-

činom distribucije novina – bilo je, dakle, slučajeva da novine raznose pojedinci po kućama. Jedno je vrijeme Novosti prodavala SOFIJA PEJNOVIĆ u predvorju Prosvjetinih prostorija u Preradovićevoj ulici 18/1 (...) Sofija Pejnović se sjeća svoje prodaje novina, ali i Stojanove (još jedan suradnik, op. prii.) kolportaže: 'Došla sam u SKD Prosvjetu 1998. godine na poziv SLOBODANA UZELCA koji je tada bio predsjednik Društva. Pozvao me da prodajem Prosvjetina izdanja na proviziju. Tako je postavljen improvizirani štand u Preradovićevoj, gdje su se okupljali naši ljudi već od jutra. Kada

Borivoj Dovniković Bordo – autor nezaboravnih kvadrata
(Foto: Jovica Drobnjak)

su pokrenute Novosti, one su samo pridodane već prije prodavanim Prosvjetinim izdanjima. Moja provizija za Novosti iznosila je 50 posto. Treba svakako reći da su naši penzioneri obožavali čitati Novosti. DARKO KOPRENICA je tada petkom u ranu zoru odlazio u Banju Luku, jer su se tamo štampale, oko podneva bi dolazio s punim gepekom, NENAD JOVANOVIĆ ih je umotavao i slao gdje već treba, a ja sam prodavala na štandiću, naši penzioneri bi jedva dočekali da ih mogu čitati. Valja spomenuti i STOJANA LAZOVIĆA i njegovu poznatu torbu u koju bi svaki petak ubacio 10-ak komada i sam ih raznosio na adrese svojih prijatelja. Koja su to bila vremena! Stojan Lazović, već star i bolestan, dok je mogao vukao je tu torbu i čitao i raznosio Novosti. Jednom je čak potpisao da dobrovoljno izlazi iz bolnice, jer je bio petak. Teška vremena, ali puno divnih ljudi kojih više nema. Ta moja prodaja Novosti je trajala do 2006, kada je pokrenut Arhiv Srba, onda sam dobila stalni posao i tada je prestala prodaja Novosti na štandiću.' (...)

Nakon izlaska na kioske bitno se povećala čitanost novina i njihova vidljivost. To je opet, sve skupa, bitno povećalo šanse redakciji da puno češće nego ranije bude prepoznata ne samo kod čitalačke nego i kod stručne javnosti i da novinari budu češće nosioci različitih društvenih priznanja. Tako je prva javna pohvala nekome iz Novosti stigla IGORU MANDIĆU, njega je nagradio sam izdavač! Već na početku 2010, dakle, ni mjesec dana po izlasku na kioske, Srpsko narodno vijeće nagrađuje Igora Mandića, novopečenog kolumnista Novosti, nagradom 'Svetozar Pribičević' za unapređenje odnosa između Srba i Hrvata. Sljedeću nagradu nekom novinaru Novosti bilježimo 23. 3. 2012. Dobio ju je VIKTOR IVANČIĆ za građansku hrabrost. Nevladina organizacija Gariwo iz Sarajeva, koju vodi SVETLANA BROZ, nagradila je kolumnista Novosti nagradom 'Duško Kondor'. (...) Nakon vala nagrada za novinare Novosti, imena nekih od njih počela su se pojavljivati i u medijima zabavnog karaktera. Tako je u ljeto 2022. riječki enigmatski magazin 'FeniKS' u svoju osmosmjerku uvrstio dobitnike nagrada HND-a te godine, među kojima su bili MARINKO ČULIĆ, TAMARA OPAČIĆ i BORIS DEŽULović. Enigmati su se poigrali i imenom BORISA RAŠETE i anagramski ga preoblikovali u 'A, oštar si, bre'. (...)

Čulićevi prvi kontakti s tadašnjim uredništvom Novosti ostvareni su krajem 2008. godine, dok je još silom vlasnikove naredbe hibernirao u Novom listu, i označili su ono što se danas zna nazvati *game changer*. Kad se on pridružio redakciji Novosti, upravi su izbijeni i posljednji argumenti protiv kioskizacije novina, naime nestao je jedan od glavnih zahtjeva uprave, a taj je bio da se dovede jedna od novinarskih zvijezda. Za Čulićevu 'aritmetiku' pisanja odavno je primijećeno da je sazdana od suptilnog stilskog majstorstva koje nikad ne zagušuje analitičnost, od lucidnih zapažanja, izražene socijalne osjetljivosti i panoramskog pregleda nad političkim i socijalnim kretanjima na prostoru koji se danas naziva regijom. Kao kolumnist, Marinko Čulić nikad nije pao u onu zavodljivu zamku zatvaranja u svoj svijet, otuđenosti od terena i redakcijskog rada; živo je pratio aktualne političke događaje, spremno je razgovarao s njihovim sudionicima te je sudjelovao na redakcijskim kolegijima za dobro svojih novina i solidarno sa svojim kolegicama i kolegama.

Već je primijećeno da su Novosti politiku naslovnica u velikoj mjeri baštinile od Ferala. I ovdje se, baš kao i u splitskom tjedniku, pokušavalo naslovnica na ironijski i satirični način – kadikad bolje, kadikad manje uspješno – komentirati političku

Prvi kontakti Marinka Čulića s uredništvom Novosti ostvareni su krajem 2008. i označili su ono što se danas zna nazvati *game changer*. Kad se pridružio redakciji Novosti, upravi su izbijeni i posljednji argumenti protiv kioskizacije novina

zbilju. 'Problematičnih' naslovnica bilo je i prije izlaska na kioske, ali s izlaskom na tražike politika naslovnica došla je do svog punog izražaja. Navodimo nekoliko naslovnica koje su izazvale najviše komentara i reakcija u javnosti.

Počnimo od naslovne strane u broju od 23. 9. 2005. Na naslovnici se vidi ispućala, suha zemlja i naslov 'Pakračka poljana' s kukastim križem umjesto dijakritičkog znaka. Odnosi se to na izrečenu presudu trojici vojnika Hrvatske vojske za zločine u Pakračkoj poljani, o kojoj je izvještavao ŽELJKO PERATOVIĆ, a koja je u sebi sadržavala kontradikciju. U obrazloženju presude stajalo je da je tamo napravljen logor nalik nacističkim u Drugom svjetskom ratu, ali da tamo ipak nisu napravljeni ratni zločini nego zločini u ratnim okolnostima. U broju od 2. 12. 2005. godine na naslovnoj stranici s nahuškanim psom i napisom 'Srbi, vratite se!' tematizira se licemjerna SANADEROVA politika povratka i pomirenja, koja je opet samo eho TUĐMANOVE koja je gnomski bila sažeta u njegovoj izjavi – izrečenoj u stilu preventivnog razisiza – da nije mogao dopustiti masovni povratak Srba jer bi tako dobili drugi Belfast. Godinu dana kasnije, u broju od 4. 8. 2005, vidi se ambematska slika izbjegličke kolone Srba iz Hrvatske 1995, a dolje ironično stoji: 'Srbi u svečanoj povorci za Dan domovinske zahvalnosti'. Izdvojit ćemo i naslovnicu od 8. 9. 2006. godine. Na njoj je BORDINA antologijska dvokvadratna strip-karikatura koju je on izvorno napravio za časopis Prosvjeta, a na kojoj se vidi kako u donjem stanu bukum iznervirani građanin lupa metlom u strop jer ga odozgo smetaju dva vojnika koji iz gornjeg stana odvođe isprebijanog susjeda,

Luce, čuvarica naslovnice
s Hasanbegovićem

uz naslov 'Kako se ostajalo bez stanarskog prava'. Naslovnica je napravljena povodom negativnog izvještaja Helsinki Watcha o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj, pogotovo onih vezanih uz stanarska prava. Da ne zaboravimo ni naslovnju stranu od 12. 5. 2006. na kojoj je u prvom planu GLAVAŠEVA silueta, a u drugom isječak iz filma FRITZA LANGA 'M' iz 1931. godine, uz naslov 'Tko je ubojica'. Njome se reflektiralo skidanje saborskog imuniteta Branimiru Glavašu zbog optužbe za likvidaciju civila u Osijeku 1991. godine. ALEM ČURIN je u broju od 2. 5. 2014. nacrtao pjevača THOMPSONA između srpa i čekića, ilustrirajući tekst o zabrani njegovog koncerta u Njemačkoj, pa su reagirali dalmatinski hadezeovci jer da naslovnica sugerira klanje Thompsona. Odgovorio im je IGOR LASTIĆ broj dva poslije u članku pod naslovom 'Glup i čekić' gdje kaže: '[...] nama srp i čekić ne bi pali na um kao sredstva za ubijanje, to je nekako vaša domena, dok su inače to simboli radničko-seljačkog jedinstva i prosperiteta. Kao po Rorschachovim slikama, ono što ste vi ugledali govori isključivo o vama, no tome bi mjesto trebalo biti u specijalističkoj ordinaciji, a ne u medijima.' U broju od 12. 2. 2016. nalazi se istraživački članak HRVOJA ŠIMIČEVIĆA u kojem novinar otkriva da je tek postavljeni ministar kulture ZLATKO HASANBEGOVIĆ 1996. godine simpatizirao ustaški pokret i to se potkrepljuje fotografijom mladog Hasanbegovića s ustaškom kapom na glavi koja je završila (fotografija, a ne glava) na naslovnoj strani Novosti. Tadašnji se ministar ne brani od nalaza novinara Novosti, samo ispravlja da nije ustašovao na splitskoj Rivi 1996. nego 1993. godine.

Prava eksplozija provokativnih naslovnica dogodila se u mandatu NIKOLE BAJTE kad je na vrhuncu bio i sukob sa ŽELJKOM MARKIĆ i njezinom udrugom. (...) U kojoj se mjeri udruga U ime obitelji bila napregnula da se zabrane Novosti govori i činjenica da je Željka Markić, predsjednica te udruge, početkom 2017. godine poslala Vladi RH tekst na 17 stranica naslovljen 'Izvjestaj o zloupotrebi proračunskog novca namijenjenog srpskoj nacionalnoj manjini'. Kasnije se Željka Markić žalila da je tadašnji i sadašnji premijer njezine argumente iz dokumenta ignorirao. (...)

Ako su mediji pojedine manjinske zajednice okrenuti samo vlastitim temama, riskiraju da izgube dodir s pitanjima o kojima se raspravlja na nacionalnoj razini. U tom su smislu Novosti uspjevale u svojim redovima okupiti takav novinarski kadar koji im je omogućavao da ostanu otvorene i za sve ono što se događa izvan zajednice i da ne završe u svojevrsnoj intelektualnoj getoizaciji. Onako kako politički predstavnici Srba u Hrvatskoj odbijaju biti tek demokratski ukras, tako i Novosti odbijaju prijedloge da se bave samo 'svojim' stvarima, a da većinska pitanja na raspolaganju osta-

U Novostima od drugog
broja – Nenad Jovanović
(Foto: Jovica Drobnjak)

ve samo većini. Budući da ni orijentacijska ni konektivna funkcija nije primarna (kao što je to slučaj u većini klasičnih etničkih/manjinskih medija, kako u nas, tako i vani), Novosti su na neki način bile 'osuđene' da se jasnije politički profiliraju. (...)

Novosti uspijevaju zadržati svoju specifičnu poziciju zbog tri stvari: institucionalne zaštićenosti od tržišta, razvijene imunosti na političke utjecaje i zbog vrijednosno-idejnih podudaranja između izdavača i novinara. Postoji i četvrti faktor koji im ide u prilog, iako on rezultira najmanjim efektom. Preporuke organizacija i institucija unutar Europske unije idu za tim da nijednom tipu novinarstva, pa tako ni onom manjinskom, ne smije biti zapriječeno da slobodno razvija kritičku dimenziju u svom radu. Konkretno, godine 2019. u Talinu su u okviru Organizacije za europsku sigurnost i suradnju donesene Smjernice o manjinskim medijima u digitalno doba. Tamo izričekom stoji sljedeće: 'Osim što su uključivi, ovi deliberativni prostori (među njima i mediji) moraju biti pluralistički. Oni moraju omogućiti snažnu (robustnu) javnu raspravu i izražavanje širokih stajališta, uključujući i ona koja su kritična prema državi ili bilo kojem članu društva, bio on pripadnik većine ili manjine, kao i one perspektive koje se čak mogu smatrati uvredljivima.' Pravo na blasfemiju jedno je od onih medijskih prava s kojim bi se novinari Novosti lako složili.

Pozivanje na europske vrijednosti nije posve strano ni hadezeovskoj vlasti. Oni, naravno, posve oportunistički, znaju 'brniti' Novosti na dva načina – svojim nečinjenjem i nesekretanjem s europskog puta. Tako je u nedavnoj raspravi u Saboru (Novosti su valjda uz HRT najkomentiraniji medij u domaćem parlamentu), ministar unutrašnjih poslova DAVOR BOŽINOVIĆ na napade desnice na Novosti odgovorio: 'Sve ovo što vama ili meni ponekad može zasmetati neće nas smetnuti s puta da razvijamo demokratsku europsku državu. Teško da možemo kao država članica EU-a iz određenih tekstova koji nam nisu dragi i ne liježu nam dobro izvlačiti neke dalekosežne zaključke.' Ako je od njih dovoljno je, oni bolje ni ne mogu, a ni ne trebaju.

U svakom slučaju Novosti su se pozicionirale ne samo kao minoritetno nego i kao opozicijsko glasilo. Neovisno o svojoj formalnoj povezanosti (preko izdavača) s konkretnom političkom strankom, te su novine hegemonističke narative iz *mainstream* tiska redovito izazivale. Takvu, pomalo ekscentričnu, a svakako nesvakidašnju i originalnu uređivačku politiku Novosti provode do danas.

(Kraj) ■

Muka po želucu

Katarina Perkušić pati od posljedica operacije kojom su joj odstranjeni želudac i slezena. Stanje se može popraviti operacijom koju nije izveo nitko u Hrvatskoj. Umjesto da joj odobri liječenje u inozemstvu, HZZO pronalazi domaće bolnice u kojima se operacija navodno može obaviti

NEPOVJERENJE u zdravstvo i nedostupnost mnogih segmenata zdravstvene zaštite učinili su da liječenje u inozemstvu za mnoge predstavlja sveti gral, rezerviran za visoke državne dužnosnike poput FRANJE TUĐMANA, IVICE RAČANA, ANDRIJE HEBRANGA ili BORISA ŠPREMA, koji su se o svom trošku ili uz pomoć proračuna liječili izvan naše zemlje. Nažalost, pravo na pristup sofisticiranim medicinskim postupcima koji se ne primjenjuju u Hrvatskoj rijetko se konzumira i spada u jedno od mnogih materijalnih prava osiguranika Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) koje administracija nikada ne promovira. Što se događa kada rijetki pacijenti predaju zahtjev za financiranjem zdravstvene zaštite u inozemstvu, javnost se informira isključivo preko medijski razvikanih slučajeva oboljelih kojima je HZZO rješenjem odbio takav zahtjev.

Jedan od njih je slučaj tridesetogodišnje Splitske KATARINE PERKUŠIĆ kojoj je 2020. godine kirurški odstranjen karcinom želuca, a posljedice operacije pretvorile su njezin život u agoniju. Suočena s prvostupanjskim rješenjem kojim je HZZO lani odbio zahtjev splitskih kirurga da joj se osigura najsigurnija reoperacija u inozemstvu, mlada se žena obratila medijima, vjerujući da time može pomoći sebi i drugima koji prolaze kroz sličnu situaciju. U utorak je, međutim, još jednom suočena s realnošću.

Drugostupanjskim rješenjem koje je donio ravnatelj HZZO-a LUCIAN VUKELIĆ potvrđena je odbijenica prvostupanjске komisije, a mlada je žena dobila uputu da se javi u hrvatske bolničke ustanove i kirurzima koji, po svim relevantnim izvorima, nikada nisu izveli traženi zahvat.

Priča je potresna, ali korisna za rekonstrukciju procedure HZZO-ovog odlučivanja o životu i smrti, patnji i liječenju. Počinje odlukom Perkušić da se, nakon šokantne dijagnoze u 25. godini, liječi u Klinici za tumore u Zagrebu, gdje joj je poznati kirurg (podaci poznati redakciji, op. a.), uklanjajući tumorsku masu i limfne čvorove, odstranio cijelu slezenu i želudac, a jednjak spojio s tankim crijevom. — Nakon te operacije uslijedio je pravi užas. Povraćala sam pedesetak puta dnevno. Pola sata do četrdeset minuta nakon svakog hranjenja počinjali su bolni grčevi od kojih nisam mogla ni sjediti i ubrzo je došlo do tzv. onkološka kaheksije, što znači da sam smršavila 30 kilograma. S promijenjenim izgledom sam se i psihički teško nosila, a k tome

mi je trebalo godinu dana da stanem na noge. Sada brojim pet godina otkako spavam u polusjedećem položaju, a ništa u mom životu ne može biti spontano, jer svaka aktivnost može biti zaustavljena užasnim simptomima — opisuje za Novosti.

Ne zna točno pobrojati koliko ju je gastroenterologa pregledalo u razdoblju od 2020. do 2023. godine, pa automatski propisivalo farmakološku terapiju za upalu jednjaka uzrokovanu refluksom, odnosno vraćanjem sadržaja iz tankog crijeva u jednjak. Nitko od njih tri godine nije razmotrio moguću uzrok nepodnošljivo teškog stanja pacijentice. — Jedino mi je sukralfat pomogao, ali kad kažem pomogao, mislim na to da se ujutro ne budim plaćući od bolova, a ostale su sve ostale tegobe povezane s vraćanjem kiseline u jednjak, što uključuje i opasnost od nastanka raka jednjaka. Nakon tri godine takvog mučenja, splitski onkolog i mladi kirurg s Rebra ukazali su na mogućnost da je problem mehaničke prirode, odnosno da bi se moglo raditi o posljedicama operativnog zahvata, pa sam upućena da se javim liječniku koji me operirao u Zagrebu, da razmotrimo reoperaciju. Kirurg me primio, pogledao tridesetak sekundi i kazao da moji simptomi nemaju veze sa zahvatom, a da je reoperacija nepotrebna — objašnjava.

Ona i suprug tada su sami počeli istraživati posljedice odstranjenja želuca, a ono što su saznali poklopilo se s endoskopskim nalazom koji je u ožujku 2024. godine konačno pokazao da udaljenost između anastomoza (spoj

između dvaju šupljih ili cjevastih organa, u ovom slučaju jednjaka i tankog crijeva, op. a.) iznosi 14 umjesto optimalnih 45 centimetara. — Tada je postalo sasvim jasno da su moje tegobe uzrokovane loše izvedenim zahvatom u Klinici za tumore. Pored toga, na okruglom stolu koji je 29. studenog prošle godine organizirao Institut za gastroenterološke tumore jedan kirurg javno je kazao da je pri operaciji napravljena pogreška i da, među ostalim, nije bilo potrebno izvaditi cijeli želudac, a posebice ne slezenu — kaže Perkušić.

Izmučena simptomima u kombinaciji s ignoriranjem i neadekvatnim liječenjem, uz pomoć dobronamjernih liječnika počela je stvarati kontakte u svijetu, pa na koncu došla do profesora CHRISTOPHA MICHALSKOG iz Sveučilišne bolnice u Heidelbergu koji je više puta obavio zahvat koji joj je sada indiciran; radi se o konverziji kontinuiranog alimentarnog trakta iz postojeće vijuge po Braunu (što je obavljeno u prvoj operaciji) u Y vijugu po Rouxu (što bi prema istraživanjima navodno bio bolji izbor). Nakon odstranjenja želuca kirurzi izvode dodatni zahvat spajanja jednjaka s tankim crijevom, što je ključno za pacijentov oporavak i dugotrajno zdravlje. Specifična metoda zvana neprekinuti Roux-en-Y osmišljena je za smanjenje komplikacija nakon operacije, a stručnjaci još raspravljaju o njezinim prednostima. Kao što smo već napisali, svi izvori potvrđuju da u

Katarina Perkušić: Nakon operacije uslijedio je pravi užas (Foto: Privatna arhiva)

Hrvatskoj nitko nije izveo konverziju s Brauna na Roux-en-Y. Budući da njemački kirurzi imaju iskustvo u potrebnoj reoperaciji i da konverzija košta 40 tisuća eura, trojica splitskih kirurga, među kojima je i šef kirurgije KBC-a Split dr. ZDRAVKO PERKO, potpisali su 9. listopada zahtjev za upućivanje osigurane osobe na liječenje u inozemstvu, a zakonski uvjet da se on odobri je da u Hrvatskoj takvo liječenje nije moguće.

Perkušić je na odgovor HZZO-a čekala puna dva mjeseca, do 6. prosinca 2024. Pravilnik o pravima, uvjetima i načinu korištenja prekogranične zdravstvene propisuje da se rješenje mora donijeti 'unutar medicinski opravdanog vremenskog roka, uzimajući u obzir trenutno zdravstveno stanje osigurane osobe'. Procjena medicinski opravdanog roka prepuštena je slobodnoj procjeni vještaka ili HZZO-ovih činovnika. Ni u ovom nitko ne odgovara kada teško bolestan pacijent čeka dva mjeseca na tri birokratski sročene rečenice. Osim toga, HZZO-ova rješenja ne prate potpisani nalazi s elaboriranim zaključcima.

Nakon što je pacijentica godinama bez rezultata obijala vrata mnogih ordinacija, HZZO najednom, u dva mjeseca, nalazi čak dvije ustanove u kojima bi reoperacija bila moguća, pa odbijenicu potpisuju redom poznati i ugledni liječnici. Treći vještak iz KBC-a Rijeka jedini reagira po nekakvom protokolu, pa odgovara da ništa ne može procijeniti prije nego što se pacijentica obradi u njihovoj bolnici. Mlada se Splitska žena žalila i čekala još dva mjeseca, da bi se 28. siječnja u drugostupanjskom rješenju ravnatelja HZZO-a ustvrdilo da se spasonosni zahvat može obaviti i u KB-u Dubrava, KBC-u Osijek i KBC-u Zagreb, iako nitko ne spori da takva konverzija ni u jednoj od tih bolnica nikada nije izvedena. Zavod ne brine to što bi se nakon pet godina pacijentica trebala dodatno mučiti s dilemom mogu li svi ti naglo otkriveni liječnici zaista riješiti njezin problem u Hrvatskoj ili je bolje da skupi 40 tisuća eura i život povjeri liječniku koji je odmah reagirao i ima ozbiljno iskustvo.

— Neću više trošiti vrijeme na to. Idem u novu pravnu bitku na Upravnom sudu, a novac za operaciju u Njemačkoj ću skupiti. Nažalost, nemam povjerenja u odluke HZZO-a jer razlog zbog kojeg moram na drugu, rizičnu operaciju leži u loše izvedenoj prvoj. Izveo ju je renomirani specijalist s bogatim iskustvom i izveo ju je loše. Postavlja se pitanje kvalitete zahvata koji bi se na meni izveo prvi put — kaže Perkušić.

Upravno vijeće HZZO-a 18. prosinca 2024. donijelo je odluku da će se za liječenje hrvatskih državljana s prebivalištem u BiH do konca godine izdvojiti 4.202.255,24 eura, dok na upućivanje naših osiguranika na liječenje u inozemstvo po rješenju HZZO-a trošimo 8.033.928,05 eura. Budući da je u BiH riječ o populaciji od oko 223 tisuće ljudi, disproportionalnost ove dvije stavke upadljivo govori da se zdravstvena zaštita unutar EU-a destimulira. Uredbe o socijalnom osiguranju (EZ) 883/2004 i 987/2009 uređuju pristup javnim ili ugovorenim privatnim pružateljima zdravstvenih usluga za planirano i neplanirano liječenje u inozemstvu, a Direktiva 2011/24/EU proširuje mogućnosti planiranog i neplaniranog liječenja u inozemstvu i omogućuje pristup bilo kojem privatnom i javnom pružatelju zdravstvenih usluga, no Hrvatska oduvijek, pa i sad kao EU članica, provodi netransparentne postupke razmatranja prava na prekograničnu zdravstvenu zaštitu, u rokovima koji govore o potpunoj bešćutnosti liječnika u službi birokracije.

U takvoj situaciji treba razmisliti i o tome je li pažnja medija, usmjerena isključivo na pojedinačne slučajeve, možda kontraproduktivna i uvodi li odlučivanje pod pritiskom medija red u sistem ili je tek novi element u potpunom kaosu. ■

Beskućništvo u
Šibeniku (Foto: Hrvoje
Jelavić/PIXSELL)

Odmaknuti se od milosrđa

Govoriti o siromaštvu u kontekstu
ljudskih prava znači pomaknuti se od
koncepta milosrđa prema viziji koja se
temelji na obvezama i odgovornostima,
rekla je pučka pravobraniteljica Tena
Šimonović Einwalter u Saboru

SIROMAŠTVO nije pravo, kao što bi netko mogao misliti. To je ponekad za ljude sudbina, nešto što im je dosuđeno mimo njihove volje i mimo njihovog mogućeg utjecaja. Ljudi koji žive u populacijski oslabljenim područjima, ili ljudi čiji prihodi nisu dovoljni da bi živjeli iznad granica siromaštva, pokazatelj su života u sferi u kojoj prava nisu zajamčena. Naš Ustav i moral nalažu da takvih pojava bude sve manje, da imamo institucije na usluzi ljudima. Siromaštvo predstavlja prepreku za ostvarivanje ljudskih prava koja su zajamčena međunarodnim ugovorima i konvencijama, Ustavom Republike Hrvatske i zakonima koji se odnose na ovu materiju, naveo je MILORAD PUPOVAC, predsjednik Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, na tematskoj sjednici o siromaštvu i ljudskim pravima 23. januara.

Prema podacima pučke pravobraniteljice za 2023., 20,9 posto stanovništva izloženo je riziku od siromaštva, a situacija je, kazao je Pupovac, još teža za žene među kojima je

ta stopa 22 posto. Istaknuo je naročito alarmantan podatak o tome da je svako četvrto dijete u Hrvatskoj, točnije 25 posto djece, u riziku od siromaštva. Te brojke su još veće kada se radi o osobama starijim od 65 – čak 30 posto starijih osoba živi na egzistencijalnom rubu. Udio starijih žena u ovoj skupini je znatno veći jer žene općenito imaju niže prihode, a samim tim i niže mirovine. Ne treba zaboraviti da neke starije osobe u pojedinim regijama i ruralnim sredinama ni nemaju mirovinu.

— Siromaštvo pripadnika treće dobi posljedica je i lošeg pristupa uslugama, prije svega socijalnim i zdravstvenim, javnom prijevozu i svemu onome što može činiti kvalitetan društveni život – rekao je Pupovac.

I baš zbog nedostatka različitih vrsta socijalnih usluga i nedostatka komunalne infrastrukture u ruralnim, povratničkim sredinama, starije stanovništvo unutar srpske zajednice također ima visok postotak rizika od siromaštva – znatno veći od nacionalnog prosjeka. Pripadnici romske nacionalne ma-

njine u najvećoj su mjeri izloženi tom riziku – 93 posto.

‘Siromaštvo nije samo brojka u statistici, to je ljudsko lice koje možemo susretati a koje nažalost tek posredno susrećemo. Nedovoljno informacija imamo o tome i mi koji djelujemo u javnoj sferi, političkom životu, predstavničkom i zakonodavnom tijelu RH. To je priča o svakodnevnoj borbi za osnovne životne potrebe, za pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i zapošljavanju, priča o neimaštini i kako da se preživi s onim što nije dovoljno za dostojanstven i siguran život, život koji jamči pristup zdravstvenoj skrbi, pristup do posla’, poručio je predsjednik Odbora.

Pučka pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER citirala je nedavno objavljen tekst u Novostima o Baničcu MILI JARIĆU koji već petu zimu provodi u kontejneru bez vode. Živi od 230 eura mirovine. Kada plati sve obaveze i režije, jedva da mu ostane više od tri eura dnevno. ‘Uglavnom nisam gladan, niti sam ikome dužan. Do prve trgovine imamo skoro tri kilometra, pa kad krenem

sve putem kontam šta mi sve treba ali kad dođem pred trgovca i vidim cijene, moje želje se prepolove’, kazao je Jarić za Novosti.

Pravobraniteljica je ovim primjerom apostrofirala siromaštvo ne samo kao ekonomski problem, nego i kao pitanje socijalne isključenosti, diskriminacije i pristupa ljudskim pravima. Kazala je da je potrebno osvijestiti vezu između siromaštva i ljudskih prava jer je njihova zaštita, odnosno osiguravanje, odgovornost države.

‘Siromaštvo samo po sebi može biti razlog diskriminacije, kada govorimo o diskriminaciji temeljem imovnog stanja. No, ono se često isprepliće i s drugim karakteristikama osoba, kao što su dob, zdravstveno stanje, invaliditet, etnička pripadnost, bračni ili obiteljski status te ima i rodnu dimenziju. Može ga se i treba razmatrati i u kontekstu pojedinih društvenih skupina, kao što su, primjerice, starije osobe, Romi, osobe s invaliditetom’, objasnila je pučka pravobraniteljica. Podsjetila je da se Hrvatska svojim Ustavom odredila kao socijalna država.

‘Govoriti o siromaštvu u kontekstu ljudskih prava znači pomaknuti se od koncepta milosrđa prema viziji koja se temelji na obvezama i odgovornostima za postupanje ili nepostupanje, na različitim razinama – nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj’, rekla je Šimonović Einwalter. Na ovoj tematskoj sjednici je ukazala na beskućnike i na one koji su najsiromašniji, koji žive u uvjetima materijalne i socijalne deprivacije. Ne postoje vjerodostojni i precizni podaci koliko osoba u Hrvatskoj živi u ekstremnom siromaštvu, odnosno u beskućništvu. Hrvatska mreža za beskućnike procjenjuje da najmanje dvije hiljade osoba živi u apsolutnom, a najmanje deset hiljada u relativnom beskućništvu.

O pripadnosti određenoj etničkoj manjini, što dodatno povećava rizik od siromaštva i socijalne isključenosti, govorila je DRAGANA JECKOV, SDSS-ova saborska zastupnica. Ona je kazala da veliki broj Srba u Hrvatskoj živi u ekonomski, demografski i infrastrukturno nerazvijenim područjima te u ruralnim i prometno izoliranim krajevima koje karakteriziraju nizak ekonomski indeks razvijenosti, nerazvijena komunalna, prometna i socijalna infrastruktura te nedostupnost usluga i sadržaja u zajednici.

‘Socijalna isključenost manifestira se kroz nezaposlenost, socijalnu izoliranost te nedostupnost zdravstvenih, socijalnih, obrazovnih, komunalnih, prometnih i drugih usluga u lokalnoj zajednici. Visoka nezaposlenost Srba na tim područjima uvelike je uzrokovana devastacijom tokom i nakon rata, ali i diskriminacijom po nacionalnoj osnovi’, navela je Jeckov dodajući da je Srbima, osim nepovoljnog socioekonomskog položaja, problem i društvena stigma i diskriminacija.

Pripadnici romske nacionalne manjine, kao i starije osobe srpske nacionalnosti u seoskim krajevima, posebno su izloženi dubinskom siromaštvu, naglašeno je na sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. I samačka kućanstva su u povećanom riziku od siromaštva, kao i jednoroditeljske obitelji te obitelji s većim brojem djece. Najsiromašniji su stanovnici Panonske Hrvatske, Slavonije. Čak 31 posto građana izloženo je riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

S istim se bore i osobe s niskim intenzitetom rada, a pogotovo nezaposleni ili tek ponekad zaposleni s uzdržavanom djecom. Jeckov je iznijela podatke iz istraživanja od prije deset godina prema kojem je stopa rizika od siromaštva djece bila ispod pet posto ako su oba roditelja radila u punom radnom vremenu. Ako je samo jedan roditelj bio zaposlen u punom radnom vremenu, ta stopa rizika siromaštva predškolske djece bila je preko 24 posto, navela je Dragana Jeckov. ■

ИНФОРМАТОР

Никола Вукобратовић уручује награду Небојши Слијепчевићу (Фото: Сандро Лендлер)

‘Мркаљ’ Слијепче- вићу

У својим филмовима бавим се болним мањинским причама, рекао је Небојша Слијепчевић, добитник овогодишње награде Сава Мркаљ

Овогодишњу Светосавску академију скд ‘Просвјета’, одржану 25. јануара у Концертној дворани Благоје Берса на Музичкој академији у Загребу, обиљежиле су подјеле награда заслужним члановима Просвјете те филмском режисеру Небојши Слијепчевићу, као и наступ Народного оркестра младих Београда и Женске певачке групе ‘Етнофонија’.

Годишња награда ‘Сава Мркаљ’ за 2024. за посебно вриједан допринос култури Срба у Хрватској додијељена је режисеру Небојши Слијепчевићу који је за свој најновији кратки играни филм ‘Човјек који није знао шутјети’ добио Златну палму на филмском фестивалу у Кану, Еуропску филмску награду за најбољи краткометражни филм, те номинацију за Оскара.

Срђану Бојчићу, предсједнику пододбора Дарувар, додијељена је награда за заслуге у области аматерског стваралаштва док су годишња признања ‘Златна значка’ припала Славици Божић из Умага, Бранку Костићу из Вере и Зорану Ненадићу из Сплита као дугогодишњим истакнутим члановима или заслужним појединцима који су задужили ‘Просвјету’, придонесећи остварењу његових циљева. Награде су подијелили предсједник Никола Вукобратовић и потпредсједници Синиша Таталовић и Радмила Латас. У име награђених обратио се Небојша Слијепчевић.

— У својим филмовима ‘Србенка’, ‘Банија’ и ‘Човјек који није знао шутјети’ радио сам само оно за што сам мислио да је задатак свакога тко се бави филмским пословима. У првом реду да преиспитујемо доминантне наративе у друштву и да се

бавимо причама које су болне и причама које су мањинске. Мислим да је то задатак већине; ја сам то радио не због своје баке која је била Српкиња, него због два дједа и друге баке који су били Хрвати. Сматрам да је задатак Хрвата да се брину о позицији српске мањине у Хрватској – нагласио је.

— Одабир светог Саве као наше славе није нимало случајан – нагласио је предсједник ‘Просвјете’ Никола Вукобратовић уз подсјећање да је друштво основано 1944. у склопу покрета отпора фашизму са циљем просвједивања ‘које укључује рад на подручју формалног образовања, али и културног уздицања опћенито’. Свети Сава један је од централних вјерских и народних симбола Срба кроз стољећа као и његова повезаност с просвједивањем, духовним и интелектуалном раду.

— У складу са задањом просвједивања и културног уздицања, ‘Просвјета’ остаје предана међуетничкој сурадњи и изградњи што бољих односа између Срба и Хрвата, али и свих осталих са којима дијелимо овај простор, град и земљу. Наше српство није ни у каквом антагонизму према хрватским или другим сусједима. Наш идентитет јест наш дуг према традицији, али не само традицији српске заједнице у Хрватској, него и традицији ове земље опћенито, која је имала периоде када је знатно боље носила и прихваћала своју мултикултуралност – нагласио је предсједник Просвјете, истичући да су ‘међусобни хрватско-српски односи уграђени у саме основе специфичних националних идентитета’.

У светосавској бесједи владика буеносаирески и јужноцентрално амерички те администратор Митрополије загребачко-љубљанске СПЦ-а Кирило говорио је о путу и значењу Светог Саве, подсјетивши на ‘850 годишњицу рођења ове најзначајније личности у историји нашег народа’ и на низ дјела које је Свети Сава написао. — Свети Сава је схватао да народу недостаје димензија љубави; народ не може постићи много само националним идејама нити ми можемо говорити о националној религији или националној теологији. О националним црквама да, али не и о националној религији, па појединци у наше хришћанско доба мијешају ова два појма. У свом шовинистичком настојању они се враћају у многобожачку религију; национална религија не може бити другачија

него безбожничка: зато је он само хтио да кроз организовану цркву учини свој народ достојним чланом универзалне хришћанске породице – нагласио је владика.

Академији су присуствовали АЛЕН ТАХИРИ, равнатељ Уреда за људска права и права националних мањина Владе РХ и ТИБОР ВАРГА предсједник Савјета за националне мањине РХ, изасланица градоначелника Града Заграда РАДА БОРИЋ, представници амбасаде Србије, МИЛОРАД ПУПОВАЦ, предсједник СНВ-а те БОРИС МИЛОШЕВИЋ предсједник ВСНМ-а Града Заграда уз велик број чланова и активиста ‘Просвјете’ и других српских организација.

■ Ненад Јовановић

Слава за Саву

ВСНМ Града Сиска и сисачки пододбор скд-а ‘Просвјета’ прославили су своју крсну славу

В ијеће српске националне мањине Града Сиска и сисачки Пододбор скд-а ‘Просвјета’ прославили су крсну славу Светог Саву у хотелу ‘Панонија’ у Сиску. У гласбеном дијелу програма наступиле су женска пјевачка група сисачког Пододбора ‘Просвјета’ и женска пјевачка група ‘Љеб’ из Двора и Босанског Новог те сестре Херцеговац.

— Више од двадесет година, од формирања вијећа националних мањина, сваке године обиљежавамо Светог Саву као крсну славу. Тако смо и ове године уз пригодни програм имали освећење славског колача и кољива од стране оца Немање Ђурића, сисачког пароха, уз присуство чланица и чланова вснм Града Сиска и скд Просвјете Пододбор Сисак, као и осталих наших драгих гостију, суграђана и припадника других вијећа националних мањина, бошњачке и ромске – каже Мирјана Олујић, предсједница вснм Града Сиска и замјеница жупана из реда српске националне мањине. Вијеће у марту планира организирати књижевно вече посвећено чланицама и члановима вснм-а и сисачког Пододбора скд ‘Просвјета’.

Свечано је било и у Сиску

— Међу нашим члановима пуно је писаца и пјесника аматера, што је прилика да се састану и на књижевној вечери те да они буду главне звијезде. Сваке године обиђе мо и неки од манастира, тако ћемо концем маја посјетити манастир Драговић на Перучком језеру код Врлике. Најесен ћемо се припремати за Дане српске културе, што нас посебно весели јер су протекли били врло успјешни – најавила је Мирјана Олујић.

МИЛАН РУПИЋ, предсједник сисачког Пододбора скд ‘Просвјета’ навео је како овај ‘Просвјетин’ пододбор окупља 46 чланова те како им недостаје младих чланова. — Код нас су сви добродошли, како млади тако и стари Сисчани, без обзира на вјеру и националност. Могу зајевати у нашој женској или мушкој пјевачкој групи, или заиграти у нашој шаховској секцији.

Јутрос смо тако одржали шаховски Светосавски турнир. Потребна је само добра воља за дружење. Наравно, било би одлично да нам се нетко прикључи и с тамбурицом или неким другим инструментом – каже Милан Рупић. Наводи да чланови сисачког и дворског пододбора иду 8. и 9. фебруара на ‘Дане завичаја’ у Нови Сад, а потом сисачки Пододбор организира ‘Дане прољећа’ у Сиску поводом Осмог марта како би развеселио своје чланице, док ће већ традиционално за Први мај наступити на заједничком наступу с другим културно-умјетничким друштвима у Сиску.

БОРИС МИЛОШЕВИЋ, замјеник предсједника Српског народног вијећа зажелио је домаћинима, свим ђацима и онима који раде у образовном саставу, сретну крсну славу Светог Саву, заштитника школства.

— Користим прилику да се захвалим представницима Града Сиска и Жупаније сисачко-мославачке, који су данас овдје с нама. За мањинску заједницу је јако важно да имају подршку локалне самоуправе за своје програме, јер то онда значи да чланови заједнице и сама заједница имају прихваћеност у средини у којој живе – закључио је Милошевић.

■ Мирна Јасић Гашић

Међу људима

Предсједник Градског вијећа Карловца Марин Светић истакао је да се ‘сви проблеми лакше рјешавају међу људима и народима’

У Карловачком Градском казалишту Зорин дом у недјељу 26. јануара одржана је традиционална Светосавска академија. Организатор је била Црквена општина Карловац, а покровитељ Град Карловац. На почетку академије светосавску химну извеле су чланице Првог хрватског пјевачког друштва Зора под водством диригентике, професорице РАДМИЛЕ БОЦЕК. Традиционалном светосавском бесједом о животу, дјелу и значењу Светог Саве присутнима се краћим говором обратио

Navijačka enigma

Torcida i BBB su u borbi za demokratsko upravljanje svojim klubovima dosegli standarde bez pandana u drugim društvenim sektorima, a istovremeno šalju šovinističke poruke. Grobari i, posebno, Delije su čvršće vezani za vlast, ali na utakmicama Partizana i Zvezde odjekuje podrška studentskim demonstracijama. Kako to, kako to?

PIŠE
Marko
Kostanić

◇ Pogled na tribine,
◇ pogled s tribine

◇ PIŠE
◇ Marko Kostanić

Dobro za nas

MNOGI se ljudi vjerojatno još uvijek sjećaju tog poznatog incidenta 2014. godine, s onim dronom koji je lansiran na nogometnom terenu, noseći zastavu 'etničke Albanije' na nogometnoj utakmici Albanije i Srbije koja se igrala u Beogradu. Incident je potaknuo vatru mržnje i ogorčenosti između Albanaca i Srba. Ta saga je trajala godinama, a taj tip s dronom postao je junak masa na Kosovu. Ali to je priča koju treba ispričati laganije, neki drugi put.

Možda nekih mjesec dana nakon incidenta s dronom, dok je krv navijača i nacionalista u Srbiji još uvijek ključala od bijesa, u Beogradu smo trebali prikazati predstavu 'Let iznad kosovskog teatra' s podnaslovom 'Kosovska deklaracija nezavisnosti ili Kosovska epopeja'. Predstava je dobila poziv da nastupi u kulturnom centru Rex, u sklopu festivala Van okvira.

Obično, kada se u Srbiji predstavljaju aktivnosti povezane s Kosovom, organizatori obavještavaju policiju i podnose zahtjev da bude fizički prisutna na događaju kako bi održala red. No u studenom 2014. godine beogradska policija nije čekala najavu organizatora. Čim je program izašao u javnost, policijski inspektor je pozvao direktora festivala i počeo da nabraja opasnosti koje su postojale ako se kosovska predstava održi u Beogradu u to 'nevreme'. 'Vidite, sam taj naslov, kao takav, provokativan je i potiče ljude da se okupe i stvaraju probleme', rekao je inspektor. Zatim je zatražio da se predstava otkáže ili da dođe u Beograd 'u nekom boljem trenutku'. Direktor festivala, naravno, nije popustio ovom zahtjevu. Na kraju se sjetio da pročita opis predstave, a inspektorove oči zasjale su dok je slušao riječi i rečenice o 'mafiji na Kosovu', 'političkim korumpiranim kastama', 'siromaštvu i bijedi', 'bitkama sa strancima' i 'pohlepni gospodarima rata'. Čim je direktor festivala završio s čitanjem, inspektor je oduševljeno rekao: 'Pa to je dobro za nas!'

Promijenite okolnosti i smjestite ovaj događaj u Prištinu. Vjerojatno bi albanski policijski inspektor rekao nešto slično: 'Što je gore u Srbiji, to bolje za nas ovdje.'

Ne vjerujem da ima smislenije rečenice od one policijskog inspektora u Beogradu i zamišljene rečenice inspektora u Prištini kako bismo definirali odnos između Kosova i Srbije tijekom svih ovih poslijeratnih godina. To je bio i ostao mentalitet i politika zlonamjernog, čak i okrutnog susjedstva. ◇

(S albanskog preveo Qerim Ondozi.)

PISANJE povijesti netom završene dekade, i to na globalnom nivou, prilično je zahtjevan i pomalo uzaludan posao. Materijal je bezgraničan, distanca minimalna, a i same dekade

se ni približno ne poklapaju s društveno-političkim cezurama ili epohama. Unatoč tim izazovima i zamkama – a i zahvaljujući svijesti o njima – pretpošle nam je godine američki novinar i publicist VINCENT BEVINS pružio prilično iscrpan i dinamičan globalni pregled drugog desetljeća ovog stoljeća. Već godinama dopisnik s periferije listova i medija koji žanrovski spadaju u 'ugledne', s matičnim adresama u središtima koja su se u dobra stara vremena karakterizirali kao imperijalističke metropole, Bevins je na licima mjesta svjedočio stvaranju, razvoju i kolapsu pokreta i masovnih protesta koji su obilježili tinejdžerske godine 21. vijeka. Otud i sam naslov tog globalnog pregleda u obliku knjige – 'If We Burn: The Mass Protest Decade and the Missing Revolution'. U žanrovski eklektičnom pristupu koji kombinira 'najtvrdju' novinarsku reportažu s ulice, arhivsku historiografiju i profinjenu političku teoriju, Bevins se pozabavio prosvjednim pokretima u deset zemalja: od onih južnoameričkih preko Ukrajine do Arapskog proljeća. Nećemo previše 'spojlati' sadržaj i teze, samo ćemo, uz toplu preporuku, naznačiti da je Bevins prepoznao, pokazao i razložio društveno-političke obrasce u svim tim prosvjednim pokretima i da nam ti obrasci mogu predstavljati dovoljan materijal za dijagnozu te dekade i za orijentaciju u dekadi koja ju je naslijedila i u kojoj živimo. Za potrebe ove priče ćemo izvući jedan aspekt, element obrazaca, prisutan u prilično važnoj ulozi u gotovo svim prosvjednim pokretima koje je Bevins obradio. Riječ je o nogometnim navijačima.

Prisustvo i uloga nogometnih navijača na masovnim uličnim prosvjedima nisu, tumači Bevins, nikakva enigma. Premda je odrastao u Kaliforniji u kojoj je takav oblik kulture – pogotovo *ultras* grupa – prilično nepoznat, Bevinsu nije trebala pretjerana izloženost da shvati kako funkcioniraju i koju društvenu ulogu imaju. U jednom od brojnih intervjua nakon objave knjige prilično je sažeto i efektno objasnio doprinos navijačkih grupa protestima. Masovni ulični prosvjedi iziskuju, na ovaj ili onaj način, kontakt ili konflikt s policijom. Jedina društvena skupina koja ima *know-how* za obračun s policijom su nogometni navijači. Naprosto su svaki vikend suočeni s njima i opremljeni su potrebnim vještinama: od koreografskih u smislu kretanja kroz grad preko taktičkih koje se vezuju uz poznavanje slabih točaka do onih borilačkih. Međutim, ne radi se samo o anti-poličkim kapacitetima i vještinama. U većini se zemalja radi o jedinim društvenim skupinama dovoljno organiziranim da mogu djelovati brzo i efikasno. Radi se, navodi Bevins, o jednoj društvenoj skupini koja se može organizirati tako da u manje od sata skupi na jednom mjestu stotine ili tisuće ljudi. Tako je u svijetu, a tako je i kod nas. I zato su navijači nezaobilazan društveni, politički i kulturni fenomen. Ta njihova društvena posebnost dovoljno govori o njima, a mnogo više i o društvu kao takvom u kojem zapravo nemaju organizacijsku konkurenciju.

Unatoč tome što smo, za razliku od Bevinsa, već desetljećima izloženi navijačkoj kulturi, vjerojatno kod nas ne

postoji – ako zanemarimo ekonomiju – veća sociološka enigma od navijača. I bez previše oklijevanja može se 'izmjeriti' da se razina gluposti objavljenih na društvenim mrežama i portalima kad su u pitanju navijački događaji ili incidenti može mjeriti jedino valjda s Osmim martom. Svakakvih pozadina u tom nerazumijevanju ima. Nezaobilazni su oni protolibertarijanski štovatelji doslovnosti svijeta kojima i dalje nije jasno navijačko korištenje prvog lica množine kad se govori o zbivanjima na terenu, a priskoče svaki put i inspektori-amateri koji, naslanjajući se na inspektorsku tradiciju IVANA ZVONIMIRA ČIČKA, baklje pronalaze u anusima i drugim tjelesnim otvorima. Da ne govorimo o dobrovoljnim čuvarima fiskalne ravnoteže koji se brinu za velike policijske troškove pri organiziranju utakmice. Pored ovih poluklaunovskih pozadina postoje one ozbiljnije i puno razumljivije. Riječ je o onima svjesno ili nesvjesno interpretacijski 'oslijepi' čim se susretnu s nasiljem i desnim ekstremizmom i odustanu od davanja bilo kakvog oduška u tumačenjima i razumijevanju ponašanja navijačkih skupina. Takva reakcija je ljudski sasvim opravdana i razumljiva, ali uglavnom nam taj luksuz interpretacijskog 'sljepila' nije dostupan. Pogotovo

Masovni ulični prosvjedi iziskuju, na ovaj ili onaj način, kontakt ili konflikt s policijom. Jedina društvena skupina koja ima know-how za obračun s policijom su nogometni navijači

ako znamo, kao što smo već istaknuli, da se radi o jednoj društvenoj skupini s iole ozbiljnijim organizacijskim kapacitetima. Postoje, na kraju, i oni koji žele razumjeti i sebi objasniti navijačku kulturu, ali često ostanu uskraćeni za zadovoljavajući rezultat. Razlozi mahom leže u nepoznavanju kodova i obrazaca po kojima navijačke skupine funkcioniraju. A dijelom su i ti sami kodovi i obrasci 'odgovorni' za nerazumijevanje.

Naime, često se iz krugova navijača ili onih koji u medijima imaju status 'stručnjaka' čuje omalovažavanje interpretacija njihova djelovanja i funkcioniranja zasnovano na procjeni da se radi o nepoznavanju kodova te (sup)kulture. I ta je procjena u većini slučajeva točna, ali i pridonosi stvaranju svojevrsnog epistemološkog zatvorenog kruga. Vi ne znate tko smo i što smo mi i objašnjenja su vam kriva, a nikad vam neće ni biti ispravna jer vam nikad nećemo ni reći tko smo i što smo – navijački kod nam naprosto ne dopušta. Znanje se o navijačima, da posegnemo za suvremenim engleskim izrazom koji nema zadovoljavajućeg prijevoda, *gatekeeping*. Samo upućeni i inicirani mogu znati o čemu se radi, a takav status svojevrsne misterije navijače čini privlačnima mlađoj (muškoj) populaciji i omogućava kontinuiranu regrutaciju.

U tom je kontekstu posebno zanimljiv odnos navijača s medijima. Kao i u svakoj supkulturi postoji stanoviti zazor i nepovjerenje koji su dodatno podebljani time što se navijači, po prirodnoj osobi i slovu zakona, često bave nelegalnim aktivnostima: od pirotehnike preko retorike do nasilja. Drugim riječima, anonimnost je preduvjet djelovanja i organiziranosti. Proteklih je godina, na primjer, među Torcidom zaživio svojevrsni slogan 'novinari crvi'. Prisutan je i na 'krpi' na tribini, na majicama i na gradskim zidovima. Pored standardnog zazora koji je gotovo pa 'strukturne' prirode, pogrdni se slogan referira i na suvremeno novinarstvo zasnovano na klikbejtovima i senzacionalističkom privlačenju pažnje. S obzirom na već spomenutu misterioznost navijačkih grupa dovoljan vam je naslov s nekom

blagom sugestijom ili naznakom skandala da klikovi odu u nebo. I ta je referenca pogođena i problem dijagnosticiran, samo nisu krivi novinari koji mogu biti ovakvi i onakvi, već poslovni model od kojeg živi firma za koju rade.

U hrvatskom društvu postoji još jedan razlog enigmatičnosti navijača kao društvenog fenomena. Radi se o kontradikciji u stavovima i djelovanju, kontradikciji barem iz perspektive liberalnog i famoznog lijevo-liberalnog dijela javnosti. Navijači su, u prvom redu Torcida i Naš Hajduk, a zatim i Bad Blue Boysi, obilježili tu proteklu Bevinsovu dekadu, borbom za demokratsko upravljanje klubovima, eliminaciju korupcije i transparentnost. Hajduk je duže vrijeme pod 'navijačkom upravom', navijači su na putu da postanu i većinski vlasnici, a Dinamo je upravljački prevrat doživio prošlog proljeća. Radi se o najizraženijim i najuspješnijim primjerima borbe za demokratsko upravljanje zasnovano na odlučnom stavu protiv 'jednog gazde' i upliva stranačke politike. Dosegnuti su pritom demokratski standardi koji nemaju pandana drugim društvenim ili ekonomskim sektorima. Istovremeno ti isti navijači se ne libe slati ekstremno nacionalističke ili šovinističke poruke koje su u raskoraku s demokratskim standardima, poput nedavnog Torcidinog ustaškog skandiranja na ulicama Splita. U mnogim glavama, suočenima s ovakvim fenomenima, odjekuje vojki no 'Kako to? Kako to?' i pitaju se je li opet ta famozna neupućenost u navijačku kulturu. I je i nije.

Za početak, nacionalizam na tribinama u društvu u kojem nacionalizam politički prevladava nije nekakva enigma. A ako uzmemo u obzir da se navijački pokret kod nas formirao i profilirao osamdesetih godina prošlog stoljeća i ako znamo da mu je subverzivnost – stvarna ili percipirana – dio identiteta, onda ne čudi da je bio nacionalistički obojen osamdesetih. I to sve izraženije što se kraj dekade bližio, a sam rat i sudjelovanje navijača u ratu su tu priču zacementirale. Međutim, nisu zacementirale sve ostale stavove i heterogenosti socijalne, klasne i političke. Možda je najproduktivnije pristupiti navodnom raskoraku iz perspektive širih društvenih reakcija na dvije perspektive navijačkih 'ekscesa' – demokratske i one ustaške. Potonje su izazivale reakcije osude i zgražanja, ali puno jači otpor struktura moći su navijači doživjeli prilikom borbe za svoje klubove i protiv korupcije u Hrvatskom nogometnom savezu. I mislimo pritom i na političke i ideološke otpore. Doživjeli su pobjede zbog kombinacije masovnosti i ispravnosti ideje, ali to im je subverzivno krilo puno oštrije. Ekstremni nacionalizam nije uopće subverzivan, samo tu i tamo društveni konsenzus dovede do ruba. Uzmimo na primjer Torcidine prozivke NENADA BJELICE dok je bio trener Osijeka. Skandiranje 'Bjelica, Srbine, čakija ti ne gine' u svim je medijima – od liberalnih do ustaških – bilo protumačeno kao vrijeđanje. Ako svi misle da je Srbin uvreda onda tu ničeg subverzivnog nema. A kad smo već kod Srba, valja, ako ništa, usporedbe radi, baciti pogled i na tamošnju društveno-političku ulogu navijača. Situacija u Srbiji je drukčija nego u Hrvatskoj – navijači su dio standardne, stranačke politike – a za pomoć pri njenom razjašnjavanju obratili smo se LUKI PETROVIĆU s beogradskog Fakulteta političkih nauka.

Za početak smo upitali Petrovića da nam predstavi status navijača u Srbiji proteklih desetljeća.

— Percepcija navijača je u srpskom društvu, makar koliko mene sećanje služi, a to je posljednjih dvadesetak godina, poprilično ambivalentna. Za građansku javnost su, posebno u prvoj deceniji dvedesetog veka, navijači predstavljali kočnicu društvenog razvoja. Umesto da Srbija napreduje i ide u korak sa drugim evropskim narodima, navijači su, svojim ponašanjem, slali 'lošu sliku u svet'. Radilo se o krajnje moralizatorskom odnosu prema njima i vezivanju nasilnih incidenata za ljudsku prirodu – reč je o zlim ljudima kojima je destrukcija stil života. Ovakva pozicija nečije ponašanje svodi na individualnu psihologiju, umesto da ga dovede u vezu sa načinom na koje je ustrojeno srpsko društvo, a posebno kako su ekonomski procesi s početka 21. veka uticali na životne strategije deprivilegovanih društvenih grupa. U atomizovanom društvu, navijačke grupe su predstavljale jedno od mesta socijalizacije i sigurnosti, posebno za omladinu čije životne okolnosti nisu bile podsticajne. Istovremeno, za deo društva, navijači su bili borci za pravdu, posebno po pitanjima međunarodnog položaja srpskog naroda i očuvanja 'istinske' srpske tradicije – govori Petrović.

Zanimalo nas je i profiliranje navijačkih grupa, prvenstveno Delija i Grobara, nakon dolaska Srpske napredne stranke na vlast. Što se promijenilo i koliko su politički integrirane u novi režim?

— Dolaskom na vlast sns-a, značajan deo navijačkih grupa biva kooptiran,

Luka Petrović

Skandiranja protiv režima su postala uobičajena pojava, a na poslednjoj košarkaškoj utakmici pružena je i nedvosmislena podrška studentima. Najnovija kriza donela je nešto drugačiju dinamiku na utakmicama Crvene zvezde, govori Luka Petrović

postavši važan šraf u svakodnevnom radu režima. Zauzvrat, vođe grupa su dobile unosne legalne poslove, mahom u građevinskoj industriji, ili im je država obezbedila privilegovan položaj u kriminalnom miljeu. To objašnjava činjenicu da su u prvim godinama naprednjačke vlasti navijačke grupe najednom postale 'apolitične' (u smislu komentaranja postupaka vlasti), iako su tokom poslednjih godina vlasti prethodnog režima često upućivale političke poruke, posebno protiv bivšeg predsednika BORISA TADIĆA. Osim toga, dolazi i do organizovanog sprečavanja bilo kakve kritike novog režima na utakmicama, naročito na stadionu Partizana, u trenutku kada je vodeća navijačka grupa Grobara bila blisko vezana za državu. To je dobra ilustracija činjenice da režim sns-a ipak nikada nije uspeo da do kraja stavi pod kontrolu navijače Partizana. Nezadovoljstvo je stalno tinjalo jer je, iz ugla partizanovaca, aktuelna vlast direktno odgovorna za nejednak tretman kluba u odnosu na najvećeg rivala. Još jedan od razloga je i značajan broj frakcija koji je postojao među ovim navijačima pa su postojale 'pukotine' koje je bilo moguće ispuniti antirežimskim sadržajem. Sa druge strane, Delije su znatno centralizovanije, poslovi sa državom unosniji, pa je i kontrola tribine čvršća – objašnjava naš sugovornik.

S obzirom na prilično politiziranu atmosferu u srpskom društvu koja vrhunac doživljava u trenutnim studentskim blokadama i pratećim akcijama i protestima, postavilo se zdravorazumno pitanje o utjecaju te atmosfere na navijačke grupe.

— Aktuelne studentske blokade i prethodno društveno-političke krize (npr. protesti protiv iskopavanja litijuma) dobra su ilustracija prethodno navedenog. Među navijačima Partizana bilo je više spremnosti da se kritikuje režim na utakmicama i upućuju pogrđna skandiranja najistaknutijim predstavnicima vlasti. To je bilo učestalije među 'običnim' navijačima, ljudima koji nisu deo navijačkih grupa, a koji su na same utakmice donosili parole ili pokretali skandiranja. Skandiranja protiv režima su postala uobičajena pojava, a na poslednjoj košarkaškoj utakmici pružena je i nedvosmislena podrška studentima. Najnovija kriza donela je nešto drugačiju dinamiku na utakmicama Crvene zvezde. Na jednoj evroligaškoj utakmici, nedavno je istaknut transparent 'ubice', aluzija na pad nadstrešnice u Novom Sadu, koji je brzom reakcijom Delija uklonjen, uz upozorenje da se takve stvari dalje neće tolerisati, te naknadno saopštenje u kojem se ova navijačka grupa ograđuje od opozicionog aktivizma. Navijačke grupe su važan društveni faktor u Srbiji, sportska dešavanja su jedan od masovnijih skupova i mesta interpretacije svakodnevnice, pa je, i za vlast i za obične ljude, važno kakve se poruke tu šalju – zaključuje Petrović.

Tribine su, dakle, sastavni dio društveno-političkog života. Ponekad se njihov značaj politički precjenjuje, a ponekad podcjenjuje. Ponekad ih se nekritički slavi, a ponekad nadmeno od njih zazire. Bez ozbiljnije klasne i društvene analize ih ne možemo tumačiti, a bez njih – s obzirom na to su dom jedinim organizacijama civilnog društva koje su sposobne masovno i organizirano reagirati u bilo kojem trenutku – ne možemo ni razumjeti društvo u kojem živimo. ◇

PIŠE
Goran
Vojnović

Još, još i samo još

DA se promocijom ne mogu kupiti kruh i mlijeko mi, kulturni radnici, obično teškom mukom naučimo nakon što onako mladi, glupi i ambiciozni nekoliko puta pristanemo pisati, pjevati ili glumiti za 'za vlastitu promociju', kako se kod nas od milja naziva neplaćeni rad. Svaki iskusni kulturni radnik zato zna da onoga tko izgovori rečenicu 'To je dobro za vašu promociju' istog trenutka treba izbrisati iz liste kontakata i blokirati te ga po potrebi deportirati u najbliži rudnik da tamo za vlastitu promociju mjesec dana kopa ugljen.

Ali ono što znaju iskusni kulturni radnici, na žalost ne zna i država. Mlađa, gluplja i ambicioznija od kulturnih radnika, naša država, čim joj netko kaže 'to bi bilo dobro za vašu promociju', odmah istrese kesu. Za promociju male zemlje u velikom svijetu para nikada dosta. Promocija je lozinka koja otvara vrata državnih trezora jer i vlast i opozicija, a bogami i narod, znaju da u tržišnom gospodarstvu bez promocije nema prosperiteta.

'Slažete li se da Tour d' France 2027. započne u Sloveniji?' prije neki dan je glasilo pitanje naslovljeno slovenskoj javnosti, pitanje na koje je 80 posto ispitanika odgovorilo pozitivno, bez obzira što bi plaćanje kotizacije i organizacija takvog događaja državu koštalo između 12 i 15 miliona eura. Da se iste ljude pitalo slažu li se da li za istih 15-ak miliona izgradimo novu bolnicu ili školu, većini bi se to činilo preskupo, ali ako su u pitanju biciklizam i promocija, milioni su isplativa investicija.

I dok se biciklistička euforija lako može objasniti uspjesima TADEJA POGAČARA i PRIMOŽA ROGLIČA, čudno je što se baš nitko nije zapitao treba li našoj maloj zemlji promocija. Moćni početak utrke po Francuskoj na slovenskim cestama postao je društvena tema broj jedan, ali dok su svi mudrovali o tome koliko bi stranih posjetitelja takav događaj privukao i kako bi nam se uložena sredstva povratila dvostruko ili čak trostruko, nitko se nije usudio spomenuti da je turizam ujedno i blagoslov i prokletstvo. Da možda otvara radna mjesta i diže BDP, ali da istovremeno krči ceste i mijenja tržište nekretnina zbog čega su, recimo, studenti danas doslovno izgurani iz studentskog grada.

'Još, još i samo još', ponavljamo kao mantru, kao što smo nekada ponavljali onu 'raditi, raditi i samo raditi', ali sada kao istinski vjernici, bez sumnje i bez poruge. Smrtno ozbiljni, mi priželjkujemo još promocije, još turista, još hotela, još suvenira. Reći 'Dosta!' bio bi radikalni čin. A mi ne želimo biti radikalni. ◇

PIŠE
Marko
Pogačar

Palestina i Jugoslavija

U oči drugog kruga nedavnih predsjedničkih izbora u Hrvatskoj dva su kandidata po nekim pitanjima ipak uspjela izraziti oprečne, pa i dijametralno suprotne stavove. Među njima i onom na sve načine gorućem, palestinskom. Aktualni predsjednik ZORAN MILANOVIĆ nije, doduše, ulazio u pojedinosti vlastitog viđenja političkog rješenja konstantne krize, no debata me uputila na nedavnu opasku protukandidata DRAGANA PRIMORCA koji se, zgražajući se nad činjenicom da 'poneki i kod nas podržavaju palestinski terorizam', zapitao odakle im sve to, i jesu li možda, kao što je to slučaj s pojedincima u nekim zapadnim zemljama, 'radikalizirani na internetu'.

Zadubivši se u pustoš vlastite, svakom bogu nesklone duše, zaključujem da, sasvim moguće – jesu. Taj se internet, barem za dio moje generacije, još uvijek zvao Jugoslavija. Povijesni pregled jugoslavensko-palestinskih odnosa prostor ne dopušta. No što s onim desetljećima građenim, u javnosti prisutnim općim sentimentom prema tom pitanju, kako u populaciji koja je politikama antikolonijalizma, antiimperijalizma, samoodređenja i nesvrstanosti bila direktno izložena, tako i kod dijela potomstva? Bila je to u političkom smislu neka drukčija, možda bliža nam Palestina, no posve jednako investirana u svoju slobodu. Generacija mojih roditelja s iskrenom je i deklarativnom podrškom borbi za to temeljno pravo odrasla, od medijske slike, preko školskog sistema do javnih masovki – na mitingu 1982. održanom pod motom 'Solidarnost s narodom Palestine' ispred beogradskog Doma sindikata 30 hiljada ljudi slušalo je AKIJA RAHIMOVSKOG, Električni orgazam, Ćorbu – a ponekad ju je, možda i nenamjerno, samorazumljivo, kao štafetu predala dalje.

Slušali su, znam, jednako tako i o bratstvu i jedinstvu. No u mojoj dječjoj sobi otkad pamtim stajala je, a i sad ondje stoji naljepnica s crtežem bijele golubice na cijevi puške uz natpis 'Borimo se za stvaranje slobodne demokratske države Palestine'. Ondje ju je, još 70-ih, ostavio moj otac. S tim sloganom pod kapcima, s 19 godina otišao sam u Auschwitz-Birkenau, zatim u Theresienstadt, Treblinku, Dachau, da ih nikada ne zaboravim. O njima mislim i danas pred zračnim snimkama zgarista Gaze, koja izgleda kao Berlin, Dresden, Hirošima. I mislim, opet preskačući to da su za razumijevanje svijeta, uključujući najsvirepije genocide kakav ovaj nad Palestincima svakako jest, dovoljne oči, razum i zrno ljudskosti; mislim kako je moguće da je sve to naprosto iščezlo. ♦

ALEKSANDAR HEMON Bit će velikog belaja

Amerika je dovoljno velika, s društvenim i geografskim mjehurićima koji pružaju osjećaj sigurnosti i udobnosti, poput Kalifornije ili Princetona. Slično je bilo prije rata u Sarajevu – ljudi su mislili da rat neće doći u grad. Amerika, poput Sarajeva prije rata, živi u mjehurićima sigurnosti, vjerujući da se ništa neće promijeniti jer tako je uvijek bilo

ALEKSANDAR HEMON, američko-bosanski književnik i profesor na Univerzitetu Princeton, autor je romana poput 'Pitanje Bruna' i 'Projekat Lazarus' te najrecentnije 'Bejturan i ruža', u originalnom naslovu 'The World and all that it Holds'. Rođen u Sarajevu u porodici dijelom i ukrajinskih korijena, Hemon je došao u Chicago kao mladi novinar neposredno prije rata u Bosni, što ga je zadržalo u Sjedinjenim Državama. Dobitnik je prestižnih priznanja poput Guggenheimove stipendije i nagrade američkog PEN-a. Ovaj mjesec boravio je u Sarajevu povodom premijere predstave 'Svijet i sve u njemu', adaptacije njegovog posljednjeg romana, izvedene u SARTR-U režijom SELME SPAHIĆ. Roman, čija radnja započinje 1914. godine, prati kretanja Rafaela Pinte, sarajevskog krefarskog Jevreja, i njegovog partnera i sugrađanina, Osmana, kroz ratove, ljubav i život, od Sarajeva preko Taškenta do Šangaja. Tokom posjete Sarajevu, razgovarali smo s Hemonom o antiratnim nastojanjima njegovog posljednjeg djela.

♦
Saša, u posljednjem razgovoru za Novosti, prije pet godina, rekli ste: 'Ako Trump bude ponovo izabran, to će biti fajront.' U našem jeziku riječ fajront označava kraj i nosi negativnu konotaciju – često s prizvukom nečeg prisilnog, razočaravajućeg ili neželjenog. Ona potječe iz njemačke riječi Feierabend, koja se u tom jeziku koristi isključivo kao veseli označitelj kraja radnog vremena, nakon kojeg slijedi dokolica bez obaveza i odgovornosti. Trump je sada ponovo izabran. Šta danas znači fajront?

TRUMP nema političku viziju osim patološke narcisoidnosti, ali su Trump i Republikanska stranka u naopakoj koaliciji u kojoj je on oruđe razaranja američke demokratije. Sličnu taktiku vidimo u Bosni i Hercegovini, gdje, na primjer, ulazak u parlament sabotira njegov

rad, sabotira rad države. Republikanska strategija temelji se na pojačavanju sukoba, uključujući i oružanih, dok Demokrati, naivno, izbjegavaju konflikt, vjerujući u postepeni napredak kroz kompromis i liberalne ideale o ustavnoj jednakosti. Trump je u vladi, Republikanci kontrolišu Kongres, oni će sve da razvale. To je njihova jedina strategija.

Ja vjerujem da bi se u životu moje djece, a i u mom, pošto imam namjeru da još živim, ova zemlja mogla raspasti, počevši od Kalifornije. U ljeto 2017. godine sa saradnicima sam pisao 'spec' – nenaručen scenario koji smo pokušali prodati, pa nam nije uspjelo – koji počinje scenom iz 2040. godine: Capitol gori, krov se urušava, a SAD se raspada. Tada smo možda bili previše naivni, optimistični u procjeni vremena i uzroka. Čini se da je ta vizija bliža stvarnosti nego što smo očekivali.

Ako se trenutni trendovi nastave, svijet bi mogao svjedočiti ne samo raspadu SAD-a nego i nizu globalnih sukoba.

Trump je u vladi, Republikanci kontrolišu Kongres, oni će sve da razvale. To je njihova jedina strategija. Ja vjerujem da bi se u životu moje djece, a i u mom, pošto imam namjeru da još živim, ova zemlja mogla raspasti, počevši od Kalifornije

ba. Bit će velikog belaja. Uхватim se da u posljednje vrijeme često ponavljam: budimo bez brige – dobro neće biti.

Izbjeglički ep

♦
Globalni događaji trenutno imaju izravan utjecaj na svakodnevni život skoro svakoga, svih pojedinaca. Kako se individualno nosite s njima? Amerika je dovoljno velika, s društvenim i geografskim mjehurićima koji pružaju osjećaj sigurnosti i udobnosti, poput Kalifornije ili Princetona. Slično je bilo prije rata u Sarajevu – ljudi su mislili da rat neće doći u grad. Amerika, poput Sarajeva prije rata, živi u mjehurićima sigurnosti, vjerujući da se ništa neće promijeniti jer tako je uvijek bilo. To je psihološka blokada – izbjegavanje misli o kraju i smrti. Klasne razlike pojačavaju pasivnost. Privilegirani planiraju bijeg, dok se mnogi prilagođavaju kako bi izbjegli odgovornost.

Pregovaranje sa stvarnošću, koja je očigledna, uvijek me intrigiralo kao pisca. Stvarnost je samoevidentna, a mi imamo uredničke intervencije u nju – individualne ili kolektivne. Kraj aprila 1992., zovem majku iz Chicaga i čujem pucnjavu na telefon. Na pitanje što se događa, ona odgovara: 'Evo, danas se već manje puca', kao da je riječ o prolaznoj oluji, nevremenu. Tako se suočavamo s realnošću jer je alternativa previše strašna.

Ljudi nisu naivni, ali pregovaranje sa stvarnošću je izbjegavanje strašne alternative. Slično je bilo s Trumpom – 2015., kada je prvi put objavio kandidaturu, naša liberalna publika na jednom ljutom intelektualnom festivalu literature u New Yorku se smijala na sam pomen Trumpa. Htio sam im reći, zato što se tako smijete, zato će se to desiti, zato što ne vjerujete da će se to desiti. Godinama kasnije, Trump je i dalje prisutan, a ljudi i dalje misle da će istina pobijediti – milion skandala poslije, na svaki se upale: 'Lopov, silovatelj, psihopata, eh, sad će mu ovo doći glave,

PIŠE
Ilija
Đurović

Cetinje

OVIH dana u zemlja-
ma regiona, na
takozvanim *našim*
prostorima, aktualna
su dva studentska
protesta. Jedan za

koji su vjerovatno mnogi čuli, onaj u Srbiji, kao reakcija na rušenje nadstrešnice u Novom Sadu u novembru prošle godine. I drugi, u Crnoj Gori, organizovan nakon masovnog ubistva kojim je započela godina 2025.

Tog prvog dana godine koja unaprijed nije obećavala mnogo, u predvečerje, kad se novogodišnja žurka na srećnim proslavama polako pretače u sljedeću noć, sa Cetinja su počele da stižu slike koje u sjećanju i dalje vidim monohromatski. Puste ulice malog grada, čije se stanovništvo zatvorilo u kuće, jer ubica je na slobodi, a u kafani u kojoj je pucao ima mrtvih. Do kraja noći broj je došao do dvanaest. Tokom sljedećih dana umro je još jedan ranjeni, pa se brojanje zaustavilo na trinaest. Saznali smo i detalje. Ubica je nakon svađe u kafani započeo ono što novinari sa svih strana naših jezičkih prostora iz nekog tupavog razloga opisuju metaforom 'krvavi pir'. Među žrtvama bilo je i dvoje djece. Ubica je do kraja noći pronađen, kad je izvršio samoubistvo. Prvog januara sve crnogorske žurke naglo su stale i jedna mala zemlja ostala je blokirana u tragediji. To je bila druga takva tragedija u samo nekoliko godina, u istom gradu. Dvije je i po godine ranije, drugi ubica ubio je desetero ljudi u svom komšiluku. I tada, takođe, dvoje djece.

Dok psiholozi pokušavaju da sastave profil čovjeka i njegove savremene patnje, brojevi su mnogo hladnokrvniji i govore nam već odavno da u Crnoj Gori u fiokama, ormarima, u garažama i ostavama, svoju priliku da opali čeka više od 100 hiljada komada registrovanog, i isto toliko neregistrovanog oružja. Kad se psihološke analize spoje sa brojkama, može se lako zamisliti profil umornog čovjeka, naoružanog do zuba koje steže u životnom grču, što od nagomilanih trauma, porodičnih tabua, alkoholizma, psihičkih bolesti, od tenzija i straha, dok preživljava izgubljen u mikrokosmosu crnogorske ili bilo koje provincije.

Protesti u Srbiji natjerali su vlast da počne priznavati greške, pa je tako pala još jedna srpska Vlada. U Crnoj Gori protesti počinju stidljivo i takođe se oslanjaju na studente, iako crnogorski studenti nikad nisu bili posebno aktivna sorta. Crnogorska Vlada i dalje se ne obazire na proteste, a ministru policije draža je fotelja od preuzimanja makar simboličke odgovornosti. Zato crnogorskim studentima valja poželjeti sreću u pokušaju da probude jedno umorno, tradicijom i tranzicijom namučeno društvo. ♦

samo kad dobri Amerikanci saznaju istinu!' – i tako već osam godina.

Najopasnije su stvari koje ne možemo zamisliti jer na njih nismo spremni. Naučio sam da, ako mogu nešto strašno zamisliti, neko drugi je to također zamislio i isplanirao – strateg, vojskovođa ili politički operater.

♦
Prošlo je više od deset godina od objavljivanja vašeg pretposljednog romana do 'Bejturana i ruže', objavljenog 2023. To je antiratni roman u kojem glavni lik, Rafael Pinto, putuje kroz fragmentirane prostore i vremena, natjeran ratnim okolnostima, a vođen ljubavlju. Kroz osvrt na lik Rafaela Pinta, željela bih postaviti pitanje koje možda nije centralno u romanu, ali ga naš razgovor otvara: kako možemo usporediti stvarnost i sudbinu? Napisao sam izbjeglički ep, jednu od najstarijih narativnih formi. U ljudskoj historiji, priče često počinju time da neko nekuda odlazi — od Gilgameša preko Don Kihota do KEROUACA. Napuštanje tačke A i kretanje kroz prostor stvara priču na bezbroj načina.

Sudbina je metafizička, vjerska ili pseudovjerska kategorija. Ono što je uvijek bilo moguće unutar historije jeste ljudska moć djelovanja – bilo pojedinačno ili kolektivno. Na nama je da pronađemo način na koji možemo djelovati, pri čemu su pred nama uvijek i određena automatska ograničenja.

Pintu nisam pisao da bih se posvetio pitanju u kojoj mjeri je moć djelovanja u društvu dostupna nekome, ali Pinto, nakon atentata, prolazi kroz prostore u kojima nema funkcionalnog društva ni mehanizama koji strukture predstavljaju kao prirodne i stvarne. On, također, nema poziciju iz koje se može identifikovati. Pinto, dok pokušava spasiti glavu u kineskoj pustinji, nije građanin nijedne države, niti postoji država koju je napustio. Pinto i Osman lišeni su tih ograničenja djelovanja i identifikacijskog sistema koji nam nameću društvo, hijerarhija i vlada.

Pinto je moderni subjekt. Njegov subjektivitet se ostvaruje kroz moć djelovanja, jer na svom putovanju donosi odluke. Svaka odluka, ma kakva bila, čin je praktikovanja te moći. Na taj način, kroz čin izbora, on postaje lik koji djeluje.

Iako mu se non-stop radi o glavi, Pinto ne prestaje donositi odluke. Ne može kontrolisati historijske tokove, vratiti se u Sarajevo ni zaustaviti rat, ali njegov kapacitet za djelovanje ostaje. Njegova moć djelovanja dobrim dijelom proizlazi iz ljubavi.

Ljubav i nostalgija

♦
Jesu li jedine Pintine odluke vezane uz njegovu ljubav prema Osmanu, njegovom partneru, odluke koje su oblikovale njegovu sudbinu?

Ljubav ne nestaje, već postaje nepraktična pod pritiscima poput historijskih ili ratnih okolnosti. Ne znamo koliko je ljubavi bilo u Auschwitzu. Cijeli sistem bio je postavljen tako da ljude obezvrijedi do tačke gdje su tijela postojala samo kao osuđena na smrt

Postjugoslovenska nostalgija, politička, kulturna i lična, simptom je nesposobnosti kolektiva da zamisli alternativnu budućnost

Ovaj rukopis sam 2010. predstavio svom britanskom izdavaču. U nacrtu su Pinto i Osman bili prijatelji. Ne mogu se sjetiti kada i kako sam se predomislio i učinio ih ljubavnicima, ali to je bila dobra odluka. Ljubav je narativno zahvalnija. Njihovo glavno emotivno stanje kada su bili prijatelji bila je nostalgija. Bila je ideja da stalno pričaju o Sarajevu i da u jednom trenutku, pošto ne mogu da se vrate, njihovo Sarajevo postane potpuno izmaštan, mitološki prostor i da onda kada završe u Šangaju, tamo je ludilo, ali njih samo nosi to utopijsko Sarajevo u koje ne mogu da se vrate.

Nostalgija može da se pojača ili smanji, ali je nostalgija uvijek u istom tonu. A ljubav je komplikovanija zato što se uvijek donose neke odluke glede drugog ljudskog bića u tvom životu: ljubavnika, djeteta... Ljubav diktira kako ćeš živjeti, od toga zavisi život.

♦
Da li je u stvari, dislociranje nostalgije kako bi postala produktivna sila, moguće samo kroz ljubav?

Nostalgija je retroaktivna utopija povezana s gubitkom i preuređivanjem prošlosti kako bi bila lišena nelagode, što dijaspore dobro razumije. Ljubav, kao praksa i metafizička kategorija, pregovara stvarnost i prošlost. Ona je jedno od najvećih ljudskih dostignuća, ali pitanje je pod kojim uvjetima prestaje funkcionirati. Ljubav ne nestaje, već postaje nepraktična pod pritiscima poput historijskih ili ratnih okolnosti.

Ne znamo koliko je ljubavi bilo u Auschwitzu. Cijeli sistem bio je postavljen tako da ljude obezvrijedi do tačke gdje su tijela postojala samo kao osuđena na smrt. Mislim da je većina ljudi u takvim uvjetima bila dovedena do granice gdje je ljubav postala fizički nemoguća.

Pinto, međutim, nije došao do te tačke. Iako su uvjeti bili strašno teški,

PIŠE
Lejla
Kalamujić

Gospodari budućnosti

DOK SE u susjedstvu dešavaju protesti i bojkoti, mi prednjačimo na listama najzačađenijih gradova i država na svijetu. I to, pored svega što nas pritišće, trpimo poprilično mirno. U tom doslovnom sivilu, ponekad se dogoditi nešto važno. Na primjer, dokumentarni film 'Blum – Gospodari svoje budućnosti' JASMILE ŽBANIĆ, koji se počeo prikazivati krajem prošle godine. Neki bi mogli reći da je to još jedna u nizu priča o zlatnoj prošlosti, koja nam se sve više čini kao naučna fantastika i od koje više nemamo koristi. Ja, naprotiv, smatram da se nijedna prošlost ne vraća slučajno i da nam često, mnogo više od minulog, govori o sadašnjosti.

'Blum – Gospodari svoje budućnosti' je priča o sarajevskom 'Energoinvestu' koji je pod vodstvom EMERIKA BLUMA od lokalnog biroa postao jedno od najprofitabilnijih gigantskih preduzeća u bivšoj Jugoslaviji. Blum je rođen u skromnoj jevrejskoj porodici. Bio je praški student između dva svjetska rata, nakon čega se vratio u Sarajevo i 1939. godine pridružio umjetničkoj grupi napredne omladine Collegium Artisticum. Rad grupe naprasno je zabranjen krajem 1940. godine pod krilaticom, kako su pisale tadašnje novine, da to nije nikakav collegium artisticum, već collegium komunistikum. Kao i većina sarajevskih Jevreja 1941. Blum je odveden u Jasenovac. Otac, majka i sestra su mu stradali u logoru, dok je on uspio pobjeći 1944. Kao i većina preživjelih, nakon Drugog svjetskog rata morao je krenuti ni iz čega, a 30 i kusur godina poslije, cijela Jugoslavija je bruja o Blumovom poslovnom bumu!

Anatomija njegovog uspjeha zaintrigirala je i međunarodnu javnost. U filmu su prikazani i isječci nekih intervjuva za svjetske medije. Blumov odgovor na pitanje jednog njemačkog novinara o tome kako je sve to postigao, lekcija je i nama koji 30 i kusur godina od posljednjeg rata i dalje živimo kao taoci vlastite sadašnjosti. Prije svega, Blum je rekao da Energoinvest nije njegovo preduzeće, već da pripada svim radnicima i radnicama koji su njegova najveća vrijednost. Nakon milijardi i milijardni stečenog profita, ostao je kategoričan da nikada ne bi mogao raditi u okruženju u kojem bi kapital bio jedini cilj. Vjeran svojim mladalačkim idealima i dalje je tvrdio da svaki rad treba doprinosti razvoju i izgradnji cjelokupnog društva jer jedino tako ljudi mogu postati gospodari svoje budućnosti.

I eto, zato se prošlost vraća. U Jasmininom filmu, u Emerikovom glasu, da nas podsjeti na važnost solidarnosti i empatije, koje smo našalost izgubili. ◇

njegova ljubav je opstala. Pinto je epski junak, a epski junaci uvijek imaju neku posebnu snagu. Junaci se nikoga ne plaše i često su potomci kraljeva ili bogova, uvijek s nekom izvanrednom osobinom. Pinto, međutim, nije imao specijalne moći, osim moći ljubavi, koja ga je vodila kroz sve prepreke.

Sposobnost za ljubav u najtežim uvjetima u tom je smislu izvanredna i gotovo nevjerovatna. Koliko ja znam, nema mnogo epova u kojima glavni junak ima tu moć – da voli, kako on voli Osmana, kako voli Rahelu u najgorim mogućim okolnostima.

Sposobnost za ljubav u romanu postoji na tankoj granici između prisutnosti i straha od gubitka. U Sarajevu, Rafael Pinto nije raspoložen da učestvuje u društvenim gibanjima. On je, dok se dešava ubistvo FRANZA FERDINANDA par metara od njegove apoteke, korisnik opijuma, rasonodan i nezainteresiran. Tako počinje njegova priča.

Želio sam da roman pokrije kratki dvadeseti vijek, a Pinto je moderni subjekt vremena u prelazu. Na dan atentata, 28. juna 1914., četiri carstva vladaju dobrim dijelom svijeta i to je tako već stoljećima, kako se čini, jednu čitavu vječnost. Nitko se više ne sjeća društvenog poretka bez tih carstava, niti može zamisliti drugačiji svijet – osim možda ponekih studenata, komunisti i sličnih grupacija. A onda, unutar pet godina, tri od ta četiri carstva nestaju bez traga. Odjednom nastaju Čehoslovačka i Jugoslavija – zemlje bez presedana, i teritorijalno i društveno. To je kraj devetnaestog i početak dvadesetog vijeka.

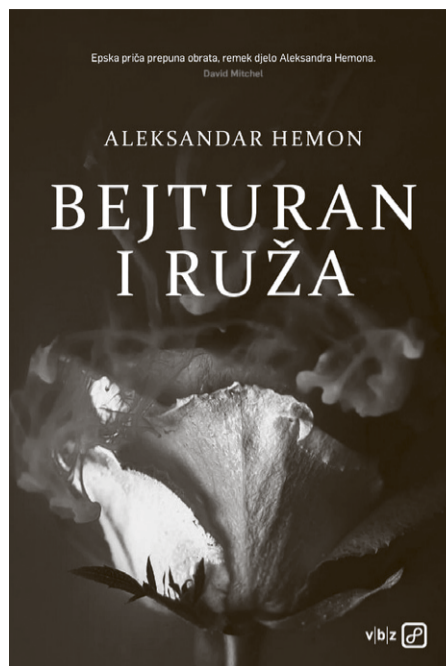
Izmještenost i masovne pojave obilježile su ga sa svih strana. Pinto je moderni subjekt – iz Sarajeva, ali s obitelji koja tamo živi stotinama godina, govori njemački, studirao je u Beču, trojezičan je. Ima sposobnost refleksije, razmišlja o sebi, piše poeziju. On je moderni subjekt u punom smislu te riječi, a iskustvo gubitka suštinski je dio tog subjektiviteta. To nije specifično samo za njega – gubitak je obilježio dvadeseti vijek. Revolucije i ratovi osigurali su da gotovo svatko u nekom trenutku iskusi osjećaj gubitka.

Pitanje je kako se pojedinci i kolektivi odnose prema toj prošlosti – svaki na svoj način. A isto tako i ljubavi. Ljubav je uvijek neodvojiva od mogućnosti gubitka. Na kraju, kada svi ostare ili umru, ljubav se mijenja. Kada druga osoba nestane, ljubav prelazi u neku drugu dimenziju – ne može se praktikovati, može samo preći u domen nostalgije.

Mlađi su bolji od mene

Recite više o gubitku.

Ja sam 1990. dobio kasetu s pjesmama FLORY JAGODE, 'Memories of Sarajevo'. Njen čisti sarajevski akcent je zauvijek je ostao sa mnom. Kako ona sarajevski izgovara 'noches, noches, buenas noches' – noćes, noćes, buenas noćes. Ta pjesma, kao i čitav taj gubitak sefardske zajednice u Sarajevu, koja je bila suštinski dio grada, nosi nevjerovatnu težinu. Hiljade ljudi, uglavnom Sefarda, živjele su tu, oblikovale grad, a onda nestale. Taj svijet, taj život koji je bio, više ne postoji. I mi to zapravo nismo vidjeli – jer kako možeš vidjeti nešto

Posljednji Hemonov roman objavljen je na našem jeziku prošle godine

što više ne postoji? Kako možeš vidjeti odsutnost? Živjeli smo, moja generacija i mlađe, usred tog gubitka, a da ga nismo u potpunosti bili svjesni.

Naravno, uz taj gubitak dolazili su i drugi – gubitak muslimanskih zajednica, razne političke i društvene promjene. Iako je to možda karakteristika trećeg svijeta, na kraju krajeva, gubitak je univerzalan. On uvijek ostavlja trag. I taj trag nije samo historijski, već i kulturološki – ima svoje posljedice. Gubitak postaje centralni motiv, osjećaj koji definira čitave žanrove, poput sevdalinke. U njoj je uvijek prisutno to nešto što je nestalo, što više ne postoji, ali o čemu sada možemo pjevati, sjećati se. Odsustvo oblikuje narativ, kao u priči s nadvojvodom, gdje njegov nestanak simbolizira kraj jednog svijeta. Iako taj svijet ne postoji, njegovo odsustvo postaje dominantno. Gubitak je restriktivan jer se refleksija o njemu često javlja tek kasnije, kroz distancu, dok narator reinterpretera iskustvo i dodaje mu novu dimenziju.

Dakle, nije riječ samo o direktnom iskustvu, već o refleksiji, o ponovnom promišljanju. Taj gubitak, koliko god bio bolan, postaje središte priče – centralni motiv koji nosi emociju i svjedočanstvo o vremenu koje je prošlo.

Da li je nostalgija vremenski i prostorno određena?

Nostalgija me zanima narativno, ali izbjegavam je kao lični osjećaj. Sumnjam u ozbiljan pristup nostalgiji kao dominantnoj prizmi za gledanje prošlosti i sadašnjosti. Glavni problem nostalgije je što zanemaruje budućnost, a restorativna nostalgija je posebno problematična jer koristi prošlost kao model za budućnost, sprječavajući stvaranje novih ideja. S psihološkog aspekta, nostalgija se često javlja s godinama kada nam je budućnost kraća, a prošlost duža, što može biti razumljivo, ali i izazovno, posebno u kontekstu Jugoslavije. Nesposobnost zamišljanja alternativne budućnosti nije individualna krivnja, već posljedica kolektivnih trauma.

Međutim, evo, tvoja generacija u dijaspori, rekao bih – često ima poseban odnos prema nostalgiji. Zaštićeni su od nostalgije u dijasporičnoj situaciji jer su obrazovani u novom kontekstu i mogu da razumiju nostalgiju a da je ne osjećaju. To dislociranje nostalgije

iz emotivnog u narativno ili teorijsko može postati kategorija razmišljanja koje nije jedina, isključiva ni dominantna. Nostalgija se može shvatiti kao dio kontinuiteta koji završava u budućnosti, umjesto ostajanja u mitskoj cirkularnoj strukturi. Postjugoslovenska nostalgija, politička, kulturna i lična, simptom je nesposobnosti kolektiva da zamisli alternativnu budućnost. Aktiviraju se priče o sudbini, gdje ljudi nemaju moć djelovanja, a nostalgija postaje simptom tog manjka moći. Odsustvo izbora, koje se često i idealizira u prošlosti, zaboravlja da je Jugoslavija omogućavala više izbora i da su ljudi, na primjer, mogli birati biti Jugosloveni, bez etničkog predodređenja.

I svaki je potez mogao sadržavati više budućnosti nego je sad moguće.

Tek sam u postjugoslovenskom prostoru shvatio da više nemam osjećaj da se svi krećemo prema nekom budućem horizontu. To je laž do koje nismo dobacili, ali istovremeno značajna promjena u životima mojih roditelja, koji su odrasli u kući sa zemljanim podom, a završili u socijalističkoj srednjoj klasi. Prošli su kroz obrazovni sistem u Jugoslaviji, zdravstvene usluge koje su im tada bile dostupne sigurno su podržale njihov dugi životni vijek. Pogledajte, na primjer, film JASMILE ŽBANIĆ 'Blum' – postojale su kompanije koje su išle prema budućnosti. Čitav Blumov pristup bio je usmjeren na izgradnju nečega što će u budućnosti moći pomoći. To življenje u takvom društvu, uz sve probleme i laži kojih se aktivno sjećam, bilo je specifično. Jedna od velikih laži nacionalizma je ta da nacija nije nešto što se mora stvoriti, već nešto što samo treba da se obnovi jer su došli neki drugi da je unište. To je ta restorativna, neproduktivna nostalgija – make America great again.

U razgovoru za Novosti prije pet godina ste također rekli da su za vas najveći izazov, i najveća stimulacija, studenti – mladi, pametni, sposobni, puni energije, spremni da mijenjaju stvari. U svjetlu trenutne globalne pobune studenata, kako reflektirate na ovu izjavu?

Moja majka je uvijek govorila, ja volim omladinu!, s prstom koji se odlučno njiše uperen ka nebu. To je, mislim, jedna od stvari Jugoslavije – vjerovalo se u omladinu. Mi smo bili mladi pioniri, a omladinske radne akcije su bile povezane s radom, ali i kulturnim vrijednostima. Omladina je tada imala važnost i borila se za svoju budućnost i slobodu. Ja sam bio priveden u državnu sigurnost kao omladinac, jer se brinulo o omladini, i tako se brinulo – šta će biti s omladinom.

Ja volim omladinu kao moja majka, jer su mlađi uvijek bolji od mene. To je moja pretpostavka, da su intelektualno spremniji za svoju budućnost nego što sam ja bio za svoju. Moja budućnost je kraća, zato je to. S obzirom na godine, ja jednostavno ne znam neke stvari.

Ja nemam osjećaj da ja znam, a moji studenti da ne znaju. Oni će naučiti mnogo više nego ču ja u sljedećih godinu dana. Ako se mi svi povlačimo u sigurne prostore da ne promijenimo vlastiti život da ne bi morali da se suočimo s fajrontom, mlađi ljudi nemaju takve prostore u koje mogu da se povuku, nemaju te prostore. Mnogo je teže reći dobro je ovako, može i gore, kad si mlad. ◇

Овај пут би могло да се посрећи

Зашто без студентских протеста у Србији 1968. не би било аутора овог текста и како ови данашњи мењају сам жанр демонстрација, одустајући од лидера, уводећи пленуме и инсистирајући на 'неполичким' захтевима

(ФОТО: Ф.С./
ATAIMAGES/PIXSELL)

НА недавно завршеном протестном окупљању моје две пријатељице су извадиле пиштаљке и поносно нагласиле да су их чувају од 2000. године и рушења режима слободана милошевића. Мој отац који је стајао поред мене, извадио је своју и с осмехом добацио: 'Из шездесет осме!'

Протести грађанима у Србији, које год политична провенијенција били, дођу ко породична традиција, нешто попут прве сарме у новембру или торте недељом. О њима колају легенде које се препричавају на окупљањима уз обиље хране и пића, кад су стомаци пуни, а жеља за митом појачана алкохолом. Сећамо се протеста кад смо форсирали надвожњак шездесет осме, бежали од полиције деветог марта деведесет прве, држали црни флор деведесет друге, стајали у акцији кордоном на кордон деведесет шесте или беше деведесет седма, гутали дим испред скупштине петог октобра две хиљадите, па све до данашњих које су повела деца моје генерације, за које се ми, који их посматрамо и подржавамо, надамо да ће бити последњи, али зар се нисмо надали тако сваки пут.

Протести у Србији јесу класик жанра, само се још нисмо одлучили којег. Ради ли се о игроказу, позоришту или филму? Ко је редитељ, а ко публика? Да ли је то комедија забуне, трагедија или драма апсурда налик на Бекетове или Јонескове класике?

Комедија забуне почиње чувеном реченицом с Јутеловог снимка која гласи: 'Они као хоће да се отцепљују, а ми им као не дамо.' Реченицу изговара Бахрудин Калетовић, десетар јна. И заиста би ова реченица била смешна да око њега нису погинула три млада момка (бојанић, касуми и имамовић), а он сам пао у заробљеништво, па након што је размењен, послат на дослужење. Тиме престаје свака комедија, без обзира што се не зна баш тачно ко смо то ми, у чије име Калетовић изговара чувену фразу. Тако је и са протестима у Србији већ десетлећима. Грађани се као буне, а власт им као не да, а на крају се испостави да је рачун одавно направљен и да конобар стоји поред стола, држи

рачун у руци и цупка ногом нестрпљиво. Погађате ко плаћа цех.

Трагедија почиње оног тренутка кад се у демонстрацијама губе људски животи. Два су угашена деветог марта деведесет прве, а исте вечери су улицама Београда патролирала борна кола и тенкови. Дан након тога отпочела је *Плишана револуција*, а одмах затим и први у низу контрамитинга, оних које организује власт како би показала и на улици да има подршку. Најчешће се на контрамитинге иде с обезбеђеном дневницом и оброком. Заставе и друга државна и страначка обележја се подразумевају, а строго су забрањени ескалатори и друге покретне траке и степенице, јер се на њима мешају жанрови, трагедија прелази у комедију и обратно.

Драма апсурда је најраширенији жанр протеста. Она не настаје на самим протестима док се нада и смех шире међу људима, напортив. И Владимир и Естрагон на почетку верују да ће Годо доћи. Слично се понашају и грађани који протестују. Њихова енергија је толико јака да се чини да ће аждаја против које су устали бити одувана након првог јуриша. Када се покаже да је митско чудовиште против којег су устали заправо стварно и при себи има броје полуге моћи, јуриши постају интензивнији. Међутим, након неколико таквих залета, ако ала не поклекне, а најчешће она то не чини, енергетски нивои опадају, број демонстраната се круни, ала их мудро пусти да се уморе и сами од себе разиђу. Управо у том тренутку настаје разочарање које долази у виду шока и неверице јер *било нас је тако много, сви су били ту*, једино што се заборавља да се свако од нас дружи са себи сличнима, како у стварности тако и на мрежама, те је практично немогуће заиста проценити колико нас је. Нас

увек има највише у нашим очима, као што и њих има једнако много у њиховим очима, а посебно што су њихове очи увећане за поглед камере, који пројектују директно у вашу дневну собу. Речју, они диктирају информације с телевизора. И онда креће тај осећај егзистенцијалног очаја, најбоље оличен у стиховима војка в. 'Како то, како то, како то?'

Раширен је и други облик ове драме. Он настаје у оном тренутку када протестанти помисле да су победили. То се десило на првим студентским демонстрацијама 1968. године без којих ни моје маленкости не би било. Наиме, моју мајку су на повратку у стан њеног ујака испред врата затекли кофери с једноставном поруком: 'Нећеш ти мени рушити државу.' И она је тада први пут преспавала у кући мога оца, додуше као другарица с факултета, али ситуација се након тога развијала у добром правцу, макар кад је о мом животу реч, посебно о његовом настанку. Недуго затим, десетак дана након бруталне поруке потпуковника кос-а, тито је сишао међу студенте и рекао да су они у праву. Козарачко коло се заиграло, лица су се озарила, а елиминација непожељних се одгодила на неко време. Јосип Броз био је мајстор жанра, али ни неки други каснији мајстори нису оманули, на пример '96.-'97. или након петоктобарских промена.

Међутим, делује да су се ствари промениле. Као да у последњих два месеца долази до значајних иновација у жанру. Још нисам сигуран како бисмо га назвали, али већ се јасно види значајно унапређење парадигме. Најпре не постоје лидери. То је нешто ново за овдашњу племенску свест којој је потребан неко да је репрезентује, да је води. Очигледно да смо били у заблуди, јер изгледа да то није тачно и да се без лидера може. Да, кључна реч је пленум, односно састанак свих. Без председања на провокацију лидерства и с редовним сменама представника, студенти који блокирају факултете и траже да се испуне услови, постају неухватљиви, у кампањи с много лица која сва указују на крваве руке власти.

Друга важна разлика у односу на класике жанра јесте инсистирање на 'неполитичким' захтевима. Наравно, немојмо бити наивни, сваки захтев који се упути власти, посебно у Србији и ближој и даљој околини је политички. Међутим, не тражи се ничија глава, а посебно не она властодршца. Захтеви су да се поштују институције и да се омогући њихов несметан рад, односно да се омогући пуна истрага у случају пада надстрешнице на згради новосадске железничке станице првог новембра 2024. године у 11.52 нису исказани с циљем рушења власти, већ поштовања уставног поретка земље за који се власт заклела да ће га бранити. Студенти не траже ништа друго него поштовање закона и овлашћења те у том смислу они су већ победили.

Могло би се рећи да сам превелики оптимиста кад је у питању нови жанр у едицији протести, друштвеној појави која ме прати од самог рођења. Нагледао сам се старих модела, искрено дојадиле су, потпуно су предвидљиви. Време је да се промени парадигма и да се крене освеженим, другачијим током. Овај пут би заиста могло да се посрећи. ◇

ПИШЕ
Nađa
Bobičić

Generalni štrajk

Kolumna se pridružuje najmasovnijoj pobuni u savremenoj istoriji Srbije, u solidarnosti sa studentским, prosvjetnim, poljoprivrednim, kulturnjačkim i svim drugim blokadama. Autorka će donirati honorar studentima i studentkinjama u blokadi. ◇

PIŠE
Kalia
Dimitrova

Zimski san

Kao što svi znamo, a brojni nas memeovi podsjećaju, siječanaj traje čitavu vječnost, a mene to izobilje vremena dovodi u stanje snenog istraživanja početaka i krajeva. Prije nekoliko godina, usred siječnja šetala sam gradom sa sivim oblakom i ovom misli nad glavom. Svi praznici bili su iza nas, djed, koji mi je bio i prijatelj i mentor, tek što je preminuo, obećanje budućnosti progutala je otrovna magla što izlazi iz dimnjaka tvornica koje okružuju Skopje, a završava u plućima malih beba. Distopijska, ali dosta precizna slika. U takvoj atmosferi pitala sam se zašto ne osjećam poriv za usklikom koji je svojstven bilo kakvom početku, kad sam srela MARIJU, djevojku koja mi je jednom, u spletu okolnosti, gledala u tarot kate. Kada me Marija upitala kako sam, nisam pribjegla kulturnom i obeznačenom 'dobro', nego joj objasnila da se osjećam kao da sam u potpunosti zaglavila u prostor-vremenu, ispričala sam joj o svom neuspjehu da godinu započnem s elanom, energijom i spremnošću za ono što dolazi, da jednostavno tonem; i doslovno – u krevetu, i figurativno – u paranoičnim mislima.

Kada me prijatelj SAŠE prije koji tjedan upitao kako definiram vrijeme, nisam bila sposobna odgovoriti. Kako da objasnim fizičaru da se osjećam kao da iznova i iznova proživljam isti dan, a proživljavanje se u velikoj mjeri sastoji u naporu ustajanja iz kreveta popraćenom suočavanjem s novim slikama nadolazeće apokalipse: otrovi, požari, ratovi i milijarder koji izvode nacističke pozdrave. Što nosi budućnost, upitala sam Sašu s iskrenom znatiželjom petogodišnjeg djeteta. Prema jednoj od teorija fizike, entropija će se toliko proširiti da će jednostavno progutati sve te neće postojati ništa – parafraziram laički.

'Sve mora da stane', pisalo je na jednom od platna koja su razvili studenti u Srbiji ovoga mjeseca i digli na noge cijelu zemlju. Ponekad je bol toliko jaka da vrijeme prestaje teći onako kako bi nas poučili zakoni fizike. Ako budućnost zaista nosi veliko ništa, vrijedi li onda činiti išta danas? Odgovor do kojeg čovjek uvijek iznova dolazi je, čini se, da. Efemernost našeg iskustva čini život vrijedan življenja. Borba za zrak i vodu, slobodu i pravdu, htjeli mi to ili ne, naša je trenutna realnost i hitna odgovornost. Možda spor, mračan i, na trenutke, mizeran siječanaj postoji samo da nam pruži mogućnost(i) da odspavamo i sanjamo, da otplačemo pa da se zatim emocionalno organiziramo kako bismo se oči u oči s hororom borili za život i vidjeli ljepotu svijeta danas. Godina će svakako započeti. ♦

Сјеча глава пише Борис Постников

И новинаре отпуштају, зар не?

Комерцијални Н1 даје 26 ошказа у својој зајредачкој редакцији, а Хрвајска радиотелевизија најављује ошйушйање 800 радница и радника. Посйоји ли шрећи йуш између нейосйојећеи медијскои шржишйа и јавнои сервиса који нейосйојеће шржишйе неусйјешно ойонаша?

Тко ће постављати питања?
(Игор Шобан/PIXSELL)

Двадесет шестеро радница и радника Н1, укључујући новинаре, добит ће отказе ради 'модернизације пословања' и 'прилагодбе динамичном медијском окружењу', објавила је прошлог тједна хрватска испостава регионалне телевизије. Осам стотина радница и радника Хрватске радиотелевизије, укључујући новинаре, добит ће отказе због 'увођења низа иновација у технологији и радним методама', потврдило је који дан касније Министарство културе и медија Републике Хрватске. Или је можда било обратно, па ће радници Н1 на бурзу због иновација у технологији и радним методама, док ће хрт-овци остати без посла ради модернизације пословања и динамичног окружења. Није пресудно, пошто нам се и пословно приопћење регионалне телевизије и стратешки документ хрт-а обрађају истим жаргоном рендом генератора корпоративног празноговора.

Постоји додуше разлика, али она се тиче јавних реакција. Док је сјеча глава на Н1 попраћена невјерицом

либералне јавности и карминама за медијски плурализам, око масовних декапитација на хрт-у узбудио се мало тко осим надлежних синдиката. Што је и разумљиво. Мањим дијелом зато што смо на вијести о присавским отказима одавно огуглали – још од 2008. број запослених хрт-оваца смањује се из године у годину, с тадашњих преко збоо све до, ево, скорашњих 2100 – а већим дијелом зато што је редакција Н1 доиста била професионална и углавном независна, док на јавној радиотелевизији независно новинарство постоји само у траговима. За уравнотеженим приступом и урбаним имиџом комерцијалног њуз портала жали зато сада либералнија публика, док за кадровима политички контролиране медијске куће очекивано не жали нитко. На крају крајева, нису новинари бјегали с Н1 на хрт, него су домагои новокмет, тихомир ладишић и други редовно ишли супротним смјером.

Оваква тв-дихотомија није, наравно, хрватска измишљотина. Откако је крагујевачки милијардер драган шолак 2007. спојио по једног српског,

словенског и босанско-херцеговачког интернет сервис провајдера у мултинационалку Јунајтед груп са сједиштем у Луксембургу па кренуо освајати тржишта у државама екс-Југославије, он гради алтернативу државним и јавним сервисима: нигдје тако очито као у Србији, гдје је Н1 директан антипод режимског ртс-а. Ништа битно није се промијенило ни након што су већинско власништво над Јунајтед групом преузели амерички и британски инвестицијски фондови. Са сједиштима у Београду, Сарајеву и Загребу, с дометом који покрива свих шест некадашњих југославенских република, Н1 је постао точно оно што овдашњи јавни сервис нису: ефикасан и мален, точан и правремен, брз и одмјерен. Прави примјер тржишног успјеха.

Е да, али живот на тржишту је опасан и тврд. Као што се добро знало у малом локалном новинарском баблу, корпоративно осигурана новинарска независност на Н1 плаћана је одговарајуће корпоративном експлоатацијом радница и радника. А чак ни корпоративна експлоатација не помаже тамо гдје, напосто, нема довољно тржишта: новинарске вијести – уче полако наши новинари, публика и медијска струка – напосто нису профитабилна роба. Оне пролазе само у пакету са забавом, спортом или неким сасвим трећим, неновинарским бизнисом. У случају Јунајтед групе, тај бизнис је телекомуникација. Проблеми за мултинационалку настају зато у Хрватској прије нешто мање од четири године, када је покушала нарушити дуопол интернетских провајдера А1 и Хрватски Телеком, е да би – у крајње сажетој верзији приче – професионално и уравнотежено новинарство барем једним својим дијелом пало као колатерална жртва тих телекомуникацијских обрачуна. Подсјећајући оне којима су независни медији још важнији – рецимо, опозицијску публику у Србији – колико је заправо тржиште лабилан ослонац новинарства.

Постоји ли онда неки трећи пут између непостојећег медијског тржишта и јавног сервиса који непостојеће тржиште неуспјешно опонаша? Постоји, наравно. И зове се – логично – трећи медијски сектор. Односно алтернативни медији, непрофитни медији, медији заједнице, како већ хоћете: читав онај новинарски погон који сасвим лијепо успијева у државама што нам обично служе као узор демократског развоја, попут Француске, Низоземске, Скандинавије... Једино, у непрофитним медијима интерес немају ни крагујевачки милијардери ни држава. Па смо тај тип демократског узора одлучили занемарити.

Дакле, између државе и слободног новинарског тржишта нема баш ничега?

Има, како нема. Ено, рецимо, 826 отпуштених радница и радника. ♦

IMPRESSUM

Godina II / Zagreb / petak, 31.01.2025.

**KULTURNE
NOVOSTI**

#005

Kulturni podlistak

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA NOVOSTI
Andrea Radak
UREDNIK KULTURNIH
NOVOSTI
Boris Postnikov
REDAKCIJA
Nada Bobičić, Kalia
Dimitrova, Ilija Đurović,
Lejla Kalamujić, Branimir
Lazarin, Jeton Neziraj,

Lujo Parežanin, Marko
Pogačar, Goran Vojnović
ILUSTRACIJA
Zoran Kardula
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Staniš-
ljević, Tena Križanec

Kulturne Novosti financirane
su sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

свештеник Душко Живанић. У име покровитеља, Града Карловца, присутне је поздравио председник Градског вијећа Града Карловца МАРИН СВЕТИЋ. Истакао је да се сви проблеми лакше рјешавају заједно међу људима и народима, у заједници и љубави, како је то нагласио и свештеник Живанић. У културно-умјетничком дијелу програма изведена је монодрама 'Искра', која говори о Николи Тесли из визиуре његове мајке Георгине Ђуке Мандић Тесла. Ауторица текста и извођачица представе је београдска глумица кинских корије-на МАЈА КОЛУНЦИЈА ЗОРОЕ. Покровитељ, Град Карловац, побринуо се и за заједничко дружење на крају академије. У уторак, пак, у склопу Светосавске академије у Огулину, такођер је одиграна ова монодрама.

■ Милан Цимеша

Ускликнимо с љубављу

На традиционалној Светосавској академији у Вуковару укавано је на значај првог архиепископа

ПОВОДОМ обележавања Савиндана, у сарадњи Епархије осечкопољске и барањске и Српског дома, у Вуковару је 25. јануара одржана Светосавска академија. Поздравну беседу одржао је епископ осечкопољски и барањски ХЕРУВИМ.

— Светосавска философија живота је благодатни дар нашем народу и печат његове вере и духовности, а сва је проткана речима Светог Апостола Павла: 'Угледајте се на мене, као што се ја угледах на Христа' – рекао је епископ. Говорећи о значају порука првог српског архиепископа, владика Херувим истиче да 'данас треба свом својом душом и срцем да се узвикује љубав, јер управо је љубав основни мотив светосавског предања'. Светосавску беседу говорио је Никола Бањац, саветник председника Владе Републике Србије.

Централна прослава првог српског просветитеља и архиепископа Светог Саве почела је интерпретирањем светосавске химне у извођењу чланова Етно групе Златник из Београда. Програм су водили српски глумци Биљана Ђуровић и Никола Угриновић. Светосавска академија представља почетак овогодишњег обележавања 120 година постојања Српског дома у Вуковару.

■ Сенка Недељковић

Запјевали и најмлађи

Велика дворана Центра за културу Града Белог Манастира била је поприлично испуњена

У Великој дворани Центра за културу Града Белог Манастира, 26. децембра одржана је традиционална Светосавска академија. Овогодишња прослава била је у знаку 850. годишњице рођења Светог Саве. У организацији, поред Српске православне цркве, учествовале су све српске организације из Белог Манастира, ученици основних школа из Белог Манастира, Кнежевих Винограда и Јагодњака, Гимназије Бели Манастир, Прве и Друге средње школе, те полазници Програма плус снв из Белог Манастира. Након беседе у културно-

Најмлађи учесници на Светосавској академији

метничком програму низали су се мали и велики учесници који су Светосавску академију обележили кроз песму, рецитације и фолклорни плес. Велика дворана Центра за културу Града Белог Манастира била је поприлично испуњена а свечаном програму, поред барањског православног свештенства, присуствовале су бројне личности из политичког, културног и јавног живота Осјечко-барањске и Вуковарско-сремске жупаније. Након Светосавске академије учесници су уз богату трпезу наставили дружење. Програм је реализован уз помоћ Савета за националне мањине Републике Хрватске.

■ Зоран Поповић

Свечано у гимназији

Свечаном програму претходила је литургија коју је у капели Св. Саве служио владика Кирило са свештенством

ОВОГОДИШЊЕ обележавања Светог Саве, заштитника просвјете и школства, уприличено 27. јануара у Српској православној општој гимназији 'Кантакузина Катарина Бранковић' чији је ово Дан школе и крсна слава, протекло је у знаку изванредног програма који су извели ученици, као и у најави обележавања 20 година дјеловања ове школске институције Срба у Хрватској.

Услиједио је драмски дио програма 'Спогореће године' – у првом дијелу, под

Академија у Гимназији

називом 'Европска харфа' Данила Киша метафорички је приказано одрастање кроз призму имагинације и самоће, а други дио 'Магареће године', био је мотивиран дјелима Бранка Ћопића. У атрију школе приказани су обичаји Косовског Поморавља кроз плес и пјесму.

Свечаном програму претходила је литургија коју је у капели Св. Саве служио владика Кирило са свештенством, међу којима је био и прога Македонске православне цркве Кирко Велински. Том приликом је освештан славски колач док су ученици добили пригодне дарове.

■ Н. Јовановић.

25 година петрињске 'Просвјете'

Чланови петрињског пододбора обиљежили су крсну славу Светог Јована Крститеља Претече

ПОВОДОМ обележавања 25. годишњице оснивања петрињског Пододбора скд-а 'Просвјета' и његове крсне славе Светог Јована Крститеља Претече, чланови и гости Српског културног друштва 'Просвјета' Загреб, Пододбора Петриња, у понедељак, 20. јануара окупили су се на литургији у Храму светог Спиридона Чудотворца Тримитунског у Петрињи, гдје је парох САША УМИЋЕВИЋ освештао славски колач и кољиво.

Петрињци су обиљежили Светог Јована (Фото: Наташа Умићевић)

Ову петрињску манифестацију доласком су увеличали и Сишчани, Мирјана Олујић, замјеница жупана Сисачко-мославачке жупаније из редова српске заједнице и Милан Рупић, председник сисачког Пододбора скд-а 'Просвјете'. Након литургије присутни су се испред храма дружили уз послужење, но због ниских температура окупљање није дуго потрајало.

— Представници српске заједнице у Петрињи, вјерници СПЦ-а и чланови петрињског Пододбора још увијек немају простор за рад и дружење, тако да смо се брзо морали разићи због хладноће. Традиција наших манифестација је дружење и преношење својих обичаја на млађе генерације, но нажалост, сада смо били принуђени брзо напустити простор – рекла је Мара Вилус, председница Пододбора Петриња скд-а 'Просвјета'.

Обиљежавања крсне славе петрињског Пододбора организира се у оквиру манифестације 'Јануарске свечаности 2025. године' у Петрињи, од којих су досад већ обиљежили паљење Бадњака, обиљежавања Божића, Крстовдана и Богојављења, а у организацији петрињске Парохије планирано је, након литургије, одржати и рецитал посвећен Светом Сави. Петрињци ће присуствовати и скорашњим манифестацијама у другим градовима поводом Светог Саве, који је крсна слава скд-а 'Просвјета' у Загребу, Пододбора у Глини те Вијећа српске националне мањине Града Сиска. Петрињску манифестацију, овогодишње 'Јануарске свечаности' финансијски су подржали Савјет за националне мањине Владе Републике Хрватске и чланови скд 'Просвјете' Загреб, Пододбор Петриња.

■ М. Јасић Гашић

Нова синагога

На Дан сјећања на жртве Холокауста загребачке власти обећале су изградити нову синагогу

АНТИФАШИСТИЧКА лига Хрватске (АФЛ) и ове је године у Загребу организирила обиљежавања Међународног дана сјећања на жртве Холокауста. Комеморација је започела у Прашкој улици, на мјесту гдје је до 1941. године

ИНФОРМАТОР

Окупљање на Главном колодвору у Загребу

стајала синагога коју су те године срушили усташе.

О синагоги и другим важним мјестима живота загребачке жидовске заједнице у 19 и. 20. стољећу говорио је Јурица Витковић из Документе, који је рекао да је уништавање синагоге било темељито документовано и кориштено у пропагандне сврхе ширења мржње према Жидовима. — Данас одајемо почаст милијунима убијених невиних људи, присјећамо се боли, али и размишљамо како спријечити да се овакво нешто опет догоди – казао је Витковић.

Предсједник Српског народног вијећа Милорад Пуповац подсетио је да је холокауст један од највећих злочина почињених у повијести човјечанства. Споменуо је ужасе дијем Еуропе, али и овдашње логоре, Јасеновац и Слану, 'у којима су уништени животи бројних Жидова и других неподобних'. Нагласио је да се радило о поразу и деструкцији човјечанства, али и да је човјечанство нашло снаге да обнавља и ствара живот након рата. Говорећи о обнови, Пуповац је поручио да је вријеме да се на мјесту некадашње подигну нова синагога и културни центар за жидовску заједницу. Испод плоче на мјесту срушене синагоге окупљени су положили каменчиће и цвијеће. Након тога су прошетали до Главног колодвора и Споменика жртвама Холокауста и усташког режима. Замјеник градоначелника Загреба Лука Корлает испред споменика је подсетио да је тог дана обиљежено и 80 година од ослобођења Аушвица.

— Покренули смо процес планирања и програмирања нове синагоге и културног центра, не само за припаднике жидовске заједнице, него и за све грађане Загреба – рекао је Корлает. Нагласио је да је Загреб град који су увелике градили и развијали Жидови, те дугује много жидовској заједници. Предсједник Антифашистичке лиге Зоран Пусић упозорио је на знакове фашизма око нас данас.

— Пред нама данас нема свијетле будућности. На свијету је све већи заборав око тога како је изгледао увод у догађаје које данас комеморирамо – казао је Пусић. Закључно је поручио да нам је једина шанса у даљњем заједничком дјеловању према ослобођењу свих потлачених људи и народа.

■ Ивана Перић

Што раније у систем

На састанку представника Министарства образовања са замеником вуковарско-сремског жупана истакнуто је подршка мањинском образовању

На иницијативу заменика вуковарско-сремског жупана СРЂАНА ЈЕРЕМИЋА, у Вуковару је одржан састанак с представницима Министарства образовања. Разговарало се о образовању на српском језику и писму на исток Хрватске, где је и највећи број ученика српске националности који се школују на матерњем језику, односно моделу А. С обзиром да је Жупанија оснивач средњих школа, намера је била сагледавање стања. — Оно што је важно за мањинско образовање јесте да постоје интенције и једне и друге школе да отворе нека нова занимања, атрактивна за тржиште рада. Циљ нам је да што већи број деце с подручја Вуковарско-сремске жупаније иде у школу у Вуковар, да настави и средњошколско образовање на српском језику и ћириличном писму, у смеровима који би за њих били атрактивни и који би им омогућили лакше запошљавање – нагласио је Јеремић. Додао је да је циљ обезбедити за ту групу деце образовање у Вуковару, како би се избегли

Учесници састанка у Вуковару

додатни трошкови путовања у друге градове. Након састанка у седишту жупаније, представници Министарства су у пратњи домаћина посетили Струковну школу. Директор Управе за националне мањине Нандор Чапо нагласио је важност мањинског образовања, најавивши одређене активности у побољшању услова васпитања и образовања.

— Разговарали смо о изградњи и доградњи вртића, како би се осигурало укључивање деце у што ранији систем васпитања на матерњем језику, о проширењу школа са циљем осигурања целодневне наставе у основним школама те увођењу нових смерова у средње школе – истакао је Чапо. То је, између осталог обухватило и разговор о резултатима увођења смера фармацеутски техничар у Економској школи, односно колико је то утицало на повећање броја ученика. Састанку је присуствовао и начелник Сектора за образовање на језику и писму националних мањина Милан Вукелић.

— Желимо да покажемо да квалитетно помажемо школама које наставу врше на језику и писму националне мањине, у овом случају на српском језику и ћириличном писму – рекао је Вукелић, похваливши досадашњи ангажман заменика Јеремића у том сегменту. Истакао је да је циљ Министарства да помаже у тим процесима редовно и темељито. Директорка Економске школе Вуковар Јелена Винај подсетила је да наставу похађа 270 ученика у четири смера, те да се 103 ученика образује по моделу А.

— У нашој школи деца су у истој смени, за одвајање нема потребе. Сарадња у школи је јако добра, слажемо се и сарађујемо. У настави смо се окренули према будућности тако да све морам да похвалим за сарадњу и добре међуљудске односе, закључила је директорка Економске школе.

■ С. Недељковић

Браћа помажу

Ангажманом организација и појединаца, за потребе Богословије Манастира Крка из Борова је отпремљено више од тону и по меса

Захваљујући донацији, која је реализована у партнерству општина с већинским српским становништвом, локалних мањинских већа, Заједничког већа општина, СДСС-а и Епархије осечкопољске и барањске, из Борова је 24. јануара отпремљено више од тону и по меса и месних прерађевина за потребе Богословије Света три јерарха Манастира Крка. Епископ осечкопољски и барањски Херувим, подсетио је да се акција одржава већ 24. годину заредом, захваливши се свима на учешћу.

— Тиме показујемо нашу хришћанску љубав и солидарност једних с другима. Помоћ Богословији значи много јер су њихов боравак и школовање од непро-

Утовар прехранбених артикала

цењиве важности за живот наше заједнице и цркве у целини – нагласио је епископ. Саборска заступница сдсс-а Драгана Јецков изразила је задовољство што захваљујући доброј сарадњи представника верског и политичко-друштвеног живота, више од двадесет година Богословија добија неопходну храну.

— Отпремљена количина хране за прехрану полазника и предавача довољна је за пола године и не постоји лепши начин да полазницима Богословије на овакав начин честитамо школску славу Светог Саву – поручила је Јецков. Општина Борово од самог почетка укључена је у ову хуманитарну акцију. Начелник Зоран Баћановић указао је да је из године у годину све већи број заинтересованих да на такав начин помогну рад богословске школе. И ове године, донацију је преузео игуман Манастира Савастајан, захваливши се на дугогодишњој помоћи у храни.

— Како је лепо кад браћа живе заједно, кад се помажемо и кад се сећамо једни других. Ова помоћ је значајна за нашу богословију, ученике и постојање наше школе. Имамо више од 30 полазника, а верујемо да ће их у будућем периоду бити још више. Сви су они упознати одакле долази помоћ и сви смо ми благодарни на свему што чините овде – поручио је игуман Севастајан. У манастиру Крка за будуће свештенике школују се и ученици са истока Хрватске, иако је највећи број полазника са подручја Републике Српске.

■ С. Н.

'Објектив НДХ' у Ријеци

Изложба која је прошле године била постављена у Загребу, ових дана је гостовала на Кварнеру

Прошлог је петка у организацији Српског народног вијећа и Јавне установе Спомен-подручја Јасеновац у Музеју модерне и савремене умјетности у Ријеци отворена изложба 'Објектив НДХ: опасни и непоћудни по јавни ред и сигурност'.

Ријеч је о изложби аутора Ђорђа Миховиловића и АНЕТЕ ВЛАДИМИРОВ која садржи полицијске картоне као архив-

ско средство учења и сјећања – изложени су картони ухапшених људи чије је заточеништво почињало понижавањем, фотографирањем и полицијским испитивањем те на крају завршавало у концентрацијском логору Јасеновац. Аутори су исказали задовољство сурадњом на коју су наишли у Ријеци, гдје је изложба приказана други пут, након Загреба прошле године.

Како је на отворењу истакнула равна-тељица ММСУ-а БРАНКА БЕНЧИЋ, ријечки фрагмент изложбе доноси увид у полицијске картоне особа ухапшених у Загребу, али рођених на подручју Примор-

У Музеју модерне и савремене умјетности у Ријеци

ско-горанске жупаније, страдалих због окрутности ндх режима. На значај изложбе осврнула се и замјеница градоначелника Ријеке САНДРА КРПАН.

— Када гледате ове фотографије, сигурна сам да сви иза њих откривате животе људи који су патили и трпјели за оно што данас имамо, а то је слобода. Они заслужују наше велико поштовање и захвалност, а усудила бих се рећи да је порука ове изложбе да управо слободу и људска права никада не смијемо схватити олако. Част ми је да се ова изложба одржава у Ријеци која је одувijek баштинила антифашизам, а тако ће бити и у будућности – казала је Крпан.

— То су полицијски картони који су се највећим дијелом почели водити још за вријеме Краљевине схс за тадашње политичке заточенике и отворено их је око 28.000. Онда их је преузео усташки репресивни апарат и на основу тих истих картона наставио ухићивати те људе након 1941. године и упућивати их у различите затворе и логоре. Ми смо неким прилично грубим одабиром издвојили око 1400 картона који се тичу Јасеноваца. За нас су посебно значајни јер садрже бројне биографске податке о људима и бројне податке о раздобљима њиховог заточења. Мени, који се бавим идентификацијом жртава и радим на њиховом попису, посебно је значајно то што велики број картона садржи фотографије истих људи – рекао је Ђорђе Миховиловић.

— Сви ови картони, осим што имају Јасеновац, као заједнички именитељ имају и смртни исход. Умјесто рођењем датих припадности хтјели смо ове људе видјети као учитеље, мајке, домаћице, студенте и ђаке, а онда међу њима и Србе, Хрвате, Жидове, Бошњаке и неке друге несрећне људе – објаснила је Владимирова.

■ Катарина Бошњак

Тко то тамо СНИМА

У пулској галерији Макина отворена је изложба фотографија насталих на фоторадионицама

Изложба фотографија фоторадионице Фото академије 'Макина 2024.' свечано је отворена у петак, 24. сijeчња, у пулској галерији Макина. Бројна публика, њих око 200, окупила се како би подржала младе таленте и одрасле ентузијасте, који су кроз протекле мјесеце усавршавали своје фотографске вјештине. На изложби су представљени радови двају група полазника – фоторадионице за дјецу и младе као дио Програма Плус Српског народног вијећа те групе одраслих. Течај за младе финансијски је подржао снв, док течај за одрасле већ десет година суфинанцира Град Пула. Посјети-тељи су могли видјети по двије фотографије десет млађих и 11 старијих полазника израђених аналогним фотоапаратом.

Изложбу су отворили водитељ радионица ХАСАН АБДЕЛГАНИ, реномирани пулски фотограф и умјетник, те повјесничарка умјетности ПАОЛА ОРЛИЋ, која је и сама судјеловала у едукацији полазника. Истакнули су значај оваквих радионица за развој креативности и техничких вјештина полазника. Паола Орлић посебно је нагласила допринос Абделганија, описавши га као особу која својим радом чини разлику у културном животу Пуле. Приликом отварања изложбе, прочитала је дирљиво писмо једног од најмлађих полазника, дванаестогодишњег ДИЕГА МОШЊЕ, у којем се захваљује за усвојена знања и вјештине. Диего је за велик ентузијазам и труд награђен фотоапаратом.

Полазници су у оквиру радионице која је трајала једно полугодиште, научили користити аналогни фотоапарат, радити с расвјетом те су сами развијали филмове и фотографије у мрачној комори. У провођењу програма судјеловали су и познати фотографи ИГОР ЗИРОЈЕВИЋ и Ђани Целија, филмски редатељ САШО ПОДГОРШЕК те МАРКО ХАЈДАРОВИЋ.

Ученичка фоторадионица Програма Плус била је намијењена ученици-

Велик интерес за фотонизложбу у Пули (Фото: Giordano Cellich)

ма виших разреда основне школе и средњошколцима. Најмлађи полазник имао је осам, а најстарији 18 година. Програм Плус намијењен је дјеци предшколског, основношколског и средњошколског узраста те доноси бесплатне изваншколске активности и радионице за дјецу и младе. Један од његових циљева је подстицање креативности, усвајање нових вјештина и квалитетно провођење слободног времена. Програм Плус проводи се, осим Пуле, у Белом Манастиру, Вировитици, Книну, Ријеци, Бјеловару, Србу, Пакрацу, Сплиту, Окучанима и Жегару. У Пули, поред фоторадионице, основношколци похађају Археолошку школицу, а средњошколци филмску радионицу 'Тко то тамо... пјева?'. Изложба остаје отворена за посјетитеље у наредним тједнима, а организатори већ најављују нове креативне пројекте који ће обогатити културну сцену Пуле.

■ Милена Јоксимовић

Изложба о САВИ

У дарђанском Културном центру организирана је изложба слика и икона под називом 'У духу Светог Саве'

ПОДОДБОР Дарда скд-а 'Просвјета' и Ликовна радионица 'Петар Добровић' која дјелује у склопу тог пододбора, а у поводу празника Светог Саве, организирали су у дарђанском Културном центру изложбу слика и икона под називом 'У духу Светог Саве'. На отварању изложбе, стихове СЛОБОДАНА РАКИТИЋА и МАТИЈЕ БЕЋКОВИЋА читала је пензионерица наставница ЉЕПОСАВА ГРУВОР, неколико духовних пјесма отпјевала је ХРАНИСЛАВА МЕСАРИЋ, а о изложби и иконама говорио је хисторичар умјетности проф. ПЕРО МАТИЋ.

Укупно су биле изложене 33 умјетнице од десет аутора на којима су приказани манастири, цркве и православни свеци: Хиландар, Храм Св. Саве у Београду, Манастир Успенија Пресвете Богородице у Даљ-планини, православне цркве у Апатину, Дарди и Осиеку, потом Св. Сава, Богородица, патријарх Павле, Св. цар Лазар, Св. пророк Илија, Св. Архангел Михаило, Св. Архангел Стефан, Св. Георгије, Св. Јован, Св. Василије Велики те Богородица и Бели анђео у рељефу у дрвету... Мањи дио умјетница погјече из великог фондуса Пододбора Дарда, неке су из приватних колекција, а неке су сликане на Ликовној радионици.

Умјетничке слике израдили су ови аутори: Никола Бркановић, Гордана Чурик, Рада Марковић, Ранка Мирковић, Иван Мишић, Мирослав Одавић, Мирослав Павловић, Небојша Шћекић, Рада Залај и Горан Златарић. Изложбу је организи-рала и пригодан каталог припремила водитељица Ликовне радионице, магистра ликовне умјетности Рада Марковић из Дарде.

■ Јован Недић

Stogodnjak (775)

31. 1. – 7. 2. 1925: навршило се десет година од pogubljenja trojice sarajevskih atentatora – učitelja Danila Ilića i Veljka Čubrilo-ovića, te trgovca Miška Jovanovića. Sva trojica su 3. veljače 1915. pogubljena na vješalima u sarajevskom vojnom zatvoru. Čubrilović je uzviknuo: 'Živio srpski narod! Živjela sloboda!' Novine zatim podsjećaju da je u atentatu na austrijskog prestolonasljednika Franju Ferdinanda u lipnju 1914. u Sarajevu sudjelovalo dvadesetak zavjerenika – Srba, Hrvata i Muslimana – članova političke organizacije Mlada Bosna. Svi oni su, osim Muhameda Mehmedbašića, kojem je uspjelo pobjeći u Crnu Goru, uhvaćeni i osuđeni – petorica na smrt, a ostali na dugogodišnje vremenske kazne. U žalbenom postupku dvojici osuđenika na smrt – Jakovu Miloviću i Neđi Keroviću – kazna je pretvorena u vremensku. Glavnim organizatorima zavjere – Gavrilu Principu, Nedeljku Čabrinoviću i Trifku Grabežu – koji su u vrijeme atentata bili maloljetni, pa stoga, po austrijskim zakonima nisu mogli biti osuđeni na smrt, izrečene su kazne teške tamnice u trajanju od po 20 godina. Sva trojica su umrla u zatvoru u Terezinu, u Češkoj. U terezinskoj tamnici umro je i Lazar Đukić, a u sarajevskoj Marko Perin, dok su Mitar Kerović, Nedo Kerović i Jakov Milović podlegli od posljedica surovog tretmana u kaznionici u Mellersdorfu. Propašću Austro-Ugarske monarhije 1918., svi ostali osuđeni pušteni su na slobodu.

* list Politika javlja da je 'beogradski lop-tački podsavez izdao odredbu kojom se njihovom izvjestitelju Kustudiću zabranjuje pristup na igrališta saveza. Nedavno se, naime, zbilo interesantan slučaj kad je g. Kustudić došao na jedno igralište, a sudac prekinuo utakmicu dok Kustudić nije izišao van. Publiku je odmah stala na stranu novinara, koji napustio igralište da ne dođe do nepotrebnih scena. Zašto je g. Kustudić bio nepoželjan na igralištu? Pretpostavljam da je razlog tomu njegovo izvještavanje s utakmica. Ali nitko nema pravo odstraniti ga s igrališta, pogotovu ako uredno plati ulaznicu i ako se pristojno ponaša. Takve zabrane nikad nisu postizale nikakav učinak, pa ne će ni ova, sigurni smo...' pišu novine.

* nezapamćeni događaj zbilo se u jednom selu u okolici Knina. Nakon što je jedan seljak dobio obavijest od lokalnog veterinaru da su mu 'svinje oboljele od svinjske kuge i da ih pod hitno mora ubiti i zakopati', čovjek je obećao da će to i učiniti. No svinje je zaklao (a neke su u međuvremenu i uginule) ali ih nije zakopao, već ispekao, a sasječenu svinjetinu prodao po 40 dinara za kilogram. Zbog tako niske cijene svinjetina je bila naprosto razgrabljena. Međutim, kad se doznalo da je bila riječ o svinjama zaraženim kugom 'nastala je revolucija u selu. Seljaci su uhvatili svoga susedjuna, svezali ga i htjeli da ga ispeku na onoj istoj vatri na kojoj je on ispekao bolesne svinje. Žandari su ga spasili u posljednji čas. Odmah su ga smjestili u zatvor, gdje je bio i najsigurniji...'

■ Đorđe Ličina

Što nakon pada?

Parlamentarna i skoro sva vanparlamentarna opozicija u Srbiji za izbore u sadašnjim uvjetima ne želi ni čuti. Ni vladajućoj koaliciji u suštini ne odgovara održavanje izvanrednih izbora jer bi se u sadašnjim uvjetima lako mogli spojiti opozicijski sa studentskim interesima

NA vrhuncu studentsko-gradanske ulične pobune Srbija je ostala bez vlade. Premijer MILOŠ VUČEVIĆ je svojom ostavkom, koju je podnio zbog toga što su četvorica članova SNS-a pretukla skupinu studenata u Novom Sadu, okončao i mandat čitave vlade koju je kao mandatar makar formalno sastavio. Vučevićeva vlada će do izbora nove vlade funkcionirati u tehničkom mandatu i obavljati tekuće poslove, bez mogućnosti predlaganja novih zakona i promjena postojećih. Bezuba vlada tako neće moći predlagati ni izmjene izbornog zakonodavstva koje traže OESS i opozicija prije održavanja sljedećih izbora, ali ni udovoljiti eventualnim dodatnim studentskim zahtjevima kojima bi od nje tražili donošenje odluka van ovlasti iz njezina tehničkog mandata.

Vlada Srbije više nije adresa od koje studenti mogu tražiti bilo što kao dodatni uvjet da prekinu blokadu fakulteta i univerziteta. I učitelji i profesori iz oko pet posto osnovnih i srednjih škola koje štrajkaju do izbora nove vlade također nemaju više od koga zahtijevati da otkloni uzroke zbog kojih odbijaju držati nastavu i ocjenjivati učenike. Padom vlade izvršna vlast u Srbiji zagazila je u mrtvu točku. Ustavom i zakonima je propisano da relativno lako može iz nje iskoračiti. Prvo je potrebno da Narodna skupština Srbije konstatira da je premijer podnio ostavku i da je istovremeno završio mandat svim ostalim članovima vlade. Parlamentarna većina u roku od 30 dana mora izabrati novu vladu, nakon što od predsjednika države novi mandatar dobije suglasnost da predloži njezin novi sastav. U slučaju da parlament u tom roku ne izabere novu vladu, automatski se raspisuju novi parlamentarni izbori koji se moraju održati u roku od 45 do 60 dana.

Na prvi pogled kriza zbog pada vlade ne bi trebala dugo trajati. Pobunjeni studenti već su poručili da ih sudbine dosadašnje i neke buduće vlade ne zanimaju. Ostavku Vučevićeve vlade nisu tražili, a ne brine ih ni izbor nove, iako su zapravo zakuhali krizu u kojoj je Srbija ostala bez vlade. Najavljuju da se u izbor nove neće miješati, pa izgleda da s njihove strane ne bi trebalo biti problema u realizaciji zakonom propisane procedure. Vladajući SNS, međutim, najavio je da će tek za desetak dana odlučiti hoće li ići na izbor nove vlade u sadašnjem sazivu parlamenta ili će njezin izbor prepustiti novom sazivu Narodne skupštine koji će birači izabrati na izvanrednim parlamentarnim izborima.

Parlamentarna i skoro sva vanparlamentarna opozicija za izbore u sadašnjim uvjetima ne želi ni čuti. Najavljuju da će ih

Svojom ostavkom okončao je i mandat čitave vlade – Miloš Vučević (Foto: R. Z. / ataimages/PIXSELL)

bojkotirati ako budu raspisani. Istovremeno se protive i izboru nove vlade u sadašnjem sazivu parlamenta. Zastupnici Demokratske stranke već su odlučili da više neće sudjelovati u radu Narodne skupštine, a zastupnici koalicije NADA odlučni su u namjeri da blokiraju rad parlamenta. Prvi pokušaj zastupnika NADA-e da silom spriječe održavanje parlamentarnog kolegija propao je jer se nisu uspjeli probiti u prostoriju u kojoj je kolegij zasjedao. Optimistično najavljuju da će unatoč zaštitarima i policiji zauzeti zgradu parlamenta i blokirati rad Narodne skupštine kako ne bi mogla konstatirati Vučevićevu ostavku i pokrenuti proceduru za izbor nove vlade.

Jedino na što kompletna parlamentarna opozicija pristaje je imenovanje prijelazne vlade koju bi vladajući i oporba ovlastili da u zadanom roku pripremi održavanje fer i slobodnih parlamentarnih izbora. Vanparlamentarni pokret Kreni promeni, kojemu po najnovijim anketama opozicijski birači daju najviše povjerenja, zagovara pak formiranje prijelazne vlade sastavljene od eksperata koje bi predložili pobunjeni studenti i profesori koji ih podržavaju. I među vladajućim strankama i u opoziciji licitiranje željama i najavama uzelo je maha.

Predsjednik ALEKSANDAR VUČIĆ uporno ponavlja da dok je on predsjednik države, prijelazne vlade u Srbiji neće biti. Kako kao predsjednik države jedini ima ustavne ovlasti dati mandat za izbor nove vlade, mandat za sastav prijelazne neće nikome dati, osim onome tko ima parlamentarnu većinu u sadašnjem ili novom postizbornom sazivu parlamenta. Pritom se ne ustručava dolijevati ulje na vatru upozoravajući opoziciju da ga demokratskim sredstvima ne može prisiliti da se složi s imenovanjem prijelazne vlade i da joj jedino preostaje da ga najgrubljom silom i atentatom ukloni s funkcije predsjednika države.

Pad Vučevićeve vlade uskovitlao je strasti među političkim strankama i u srpskom političkom sustavu, ali zasad nije pokrenuo neke nove procese u studentskim blokadama fakulteta i njihovim uličnim prosvjedima. Početna masovna podrška građana studentskoj pobuni u velikim sveučilišnim gradovima i prije Vučevićeve ostavke rasplamsala se i počela širiti i u većini ostalih gradova u Srbiji. Najviše je tome doprinio

pokret ProGlas svojom akcijom 'Zastani Srbijo', ali i opozicijske stranke i aktivisti nevladinih udruga koji su je masovno podržali. No i na tim sve masovnijim prosvjedima u prvom planu su bili studenti i njihova pobuna, odnosno podrška njihovim zahtjevima koji se nisu micali od objavljivanja dokumentacije o rekonstrukciji novosadske željezničke stanice i kažnjavanja krivaca za smrt 15 ljudi zbog pada nadstrešnice te kažnjavanja svih napadača na studente i nekažnjavanja nasilnih prosvjednika. Bez ikakvih javnih reakcija provukao se i studentski zahtjev kojim su ishodili značajna dodatna proračunska sredstva čijim je prelijevanjem na fakultetske račune omogućeno 50-postotno smanjivanje troškova studiranja, ali i izvanredno povećanje plaća sveučilišnih profesora.

Uoči pada Vučevićeva vlada objavila je nove stotine stranica dokumenata čije su objavljivanje studenti tražili uz podršku profesora Građevinskog fakulteta, tvrdeći da su time ispunili sve studentske zahtjeve. Studenti uzvraćaju da će u konzultacijama s profesorima vidjeti je li doista tako, a dok se ne uvjere da su svi njihovi zahtjevi ispunjeni, nastavit će blokirati fakultete i prosvjedovati na ulicama. Studenti idu dalje, a nastavit će se i šlepanje na njihovu pobunu. Vladajuća naprednjačka koalicija do sada se mogla ne jednom uvjeriti da joj se i najbenigniji okršaji s pobunjenim studentima ekspresno obijaju o glavu. Borbu za pobunjene studentske duše izgubila je i jedino joj preostaje da studentima i njihovim profesorima prepusti da odluče o sudbini svoje pobune, nadajući se da se njezina energija i ubuduće neće prelijevati na opozicijsku stranu.

Zbog toga ni vladajućoj koaliciji u suštini ne odgovara održavanje izvanrednih parlamentarnih izbora jer bi izborna kampanja u uvjetima studentske pobune vrlo lako mogla spojiti makar dio opozicijskih sa studentskim interesima. Vučić i naprednjačka koalicija nakon pada Vučevićeve vlade i umrtvljivanja važnog dijela izvršne vlasti privremeno su zatvorili taj izvor iz kojeg su studenti crpili energiju za svoju pobunu. Tih mjesec dana koliko su dobili da vide hoće li se ispuhati studentska pobuna u trenu bi prosuli raspisivanjem izbora i pokretanjem kampanje u kojoj bi studenti i njihovi prosvjedi igrali najvažniju ulogu. Zbog toga će se, po svoj prilici, držati na distanci od pobunjenih studenata do izbora nove vlade, nadajući se da se studenti i dalje neće uplitati u parlamentarnu proceduru i stati na stranu opozicije koja ih mami da podrže formiranje prijelazne vlade i u konačnici opozicijsko preuzimanje vlasti. ■

Ode Vučević, ide Vučić

Sugovornici Novosti ističu da vlast tri mjeseca napada i proziva prosvjednike, što je dovelo do još većeg gnjeva, procjenjuju da je stanje nepredvidivo i eksplozivno, Vučić bez velikog pritiska neće na izbore, a premijerovom ostavkom predsjednik je žrtvovao pijuna i kupio vrijeme

PAD rekonstruirane nadstrešnice u Novom Sadu, u kojem je 1. novembra poginulo petnaest osoba, te fizički napad na studente i profesore Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu koji su 22. novembra u znak sjećanja na poginule nakratko zastavili promet, postali su okidač najvećeg izazova dvanaest i pol godišnjoj autokratskoj vlasti ALEKSANDRA VUČIĆA i Srpske napredne stranke. Blokiranje su deseci fakulteta, studentima su se priključili učenici srednjih škola i prosvjetni radnici. Prosvjednici su fizički napadani, gazilo ih se automobilima, a nasiljem je ne previše uvijeno prijetio i predsjednik Vučić. 'Da izvedem Kobre (postrojbu specijalne policije, op.a.) da ih razbacamo sve, ne bi trebalo šest-sedam sekundi, nikome nije palo na pamet', poručio je 21. decembra. Uskoro je govorio i o '17.000 lojalista' koji su 'zakleti krvlju' i 'do srži odani' vladajućoj

partiji. No prijetnje i ustupci – poput ostavke i hapšenja ministra građevine i ostalih odgovornih za novosadsku tragediju – nisu primirili bunt. Prema Arhivu javnih skupova na prosvjedu u Beogradu 23. decembra okupilo se sto hiljada građana. Prošlog tjedna održan je prosvjed pod nazivom 'Generalni štrajk', u kojem su sudjelovale deseci tisuća ljudi u gradovima širom Srbije. Nakon što je 27. januara održana blokada beogradske petlje Autokomanda, u Novom Sadu su članovi SNS-a bejzbol palicama napali aktiviste dok su lijepili naljepnice na stranačke prostorije, teško povrijedivši jednu studenticu. Sutradan ujutro premijer MILOŠ VUČEVIĆ i gradonačelnik Novog Sada MILAN ĐURIĆ podnijeli su ostavke.

— Teško je proceniti što se zapravo dešava. Dan ranije nije bilo nikakvih naznaka da će Vučević da podnese ostavku. Tri meseca vlast agresivno napada i proziva prosvjedni-

ke, što je dovelo do sve većeg gneva, do pridruživanja prosvjedima sve širih društvenih slojeva. Vladajući su dovedeni u defenzivan položaj. Izgleda da su sada zbunjeni i da povlače poteze bez plana i ideje. Nema sumnji da bi Vučić smenio sve oko sebe samo da zadrži vlast. Pitanje je da li još uvek drži konce u rukama i ima li moć da to i uradi – govori NEDIM SEJDINOVIĆ.

Novinar tjednika Vreme ističe kako su studenti pametno usmjerili zahtjeve. Među ostalim, radi se o objavi kompletne dokumentacije oko po svemu sudeći protupropisno izvođenih radova na paloj nadstrešnici te otkrivanju i kažnjavanju napadača na studente. Ignorirali su Vučića te se obraćali odgovornim institucijama. Pokazali su 'kako ne pristaju na zemlju u kojoj jedan čovek odlučuje o svemu, pa makar prihvatio sve šta oni žele', kaže Sejdinović, odnosno prepoznali su da je srž problema država u kojoj institucije ne

funkcioniraju i kojom na svakom koraku vlada korupcija, da je opasna po same živote. I dok je Vučić poznat po javnom uživanju i u kritikama koje mu daju na značenju, sada se doima dezorijentirano.

— Mislim da ga je postupak studenata politički i psihički potresao. Teško je predviđati, ali pređena je tačka iza koje više nije moguće zamisliti da Vučić bude apsolutno nekontrolisani vladar svega u državi. To je završeno prošlo vreme. Sve da nekim čudom bunt i splasne, ponovno će buknuti prvim povodom – govori Sejdinović, dodajući da su stručnjaci ustvrdili da vlast ni posljednjom objavom dokumenata nije ispunila zahtjeve te kako su mnogi objavljeni vjerojatno naknadno mijenjani.

Još i prije premijerove ostavke Vučić je najavio rekonstrukciju vlade, da bi potom spekulirao s mogućnošću novih prijevremenih izbora. Provereno je to sredstvo – 'sve izbore nakon 2012. Vučić je dobivao tako što je porobio sve institucije i koristio se svim prevarnim radnjama koje postoje'. U tim uvjetima nije čudno da predstavnici opozicije izbore odbijaju te traže formiranje prelazne vlade, koja bi osigurala uvjete za pošteno glasovanje. Kako tu opciju odbacuje SNS, lako je zamislivo da Srbija nastavi tonuti u krizu. Novinar smatra kako možda nije nezamislivo da ostavku na kraju podnese i sam Vučić, kao i da se razbuktaju već prisutna razmimoilaženja unutar vladajućih struktura – 'Vidimo ogroman otpor u javnim službama, a protestima se priključuju i sudije, tužioci, ljudi iz sistema'. No opozicija je rascjepkana i nekonsolidirana, pa se postavlja pitanje bi li bila u stanju preuzeti vlast sve i da ima priliku.

— Problem je što stranke nisu u mogućnosti da artikuliraju bunt građana. Teško je prepoznati ko bi mogao i da pregovara s vlasti. Trenutno nema ličnosti formata ZORANA ĐINĐIĆA, pa ni drugih opozicionih lidera iz 1990-ih. Postoji mnogo stranaka, u njima često bujaju sukobi. Ali za stanje opozicije su odgovorni i objektivni razlozi. Po dolasku na vlast Vučić i SNS su krenuli u veoma ozbiljnu akciju uništavanja opozicije. Njeni lideri su hapšeni i satanizovani preko medija, antinacionalističke stranke poput LPD ili LSV su kupljene. Do 2017. opozicija uopšte nije postojala. Polje političkih stranaka ne može se konsolidovati u kratkom periodu, ali to je neophodno – zaključuje Sejdinović.

Blokada Autokomande u
ponedjeljak u Beogradu (Foto:
M.P./ATAimages/PIXSELL)

Nedim Sejdinović
(Foto: Marija Janković)Dorđe Pavićević (Foto:
Vladimir Živojinović)Saša Čirić
(Foto: vrisak.vbz.hr)

Profesor beogradskog Fakulteta političkih nauka i poslanik Zeleno-levog fronta u parlamentu Srbije ĐORĐE PAVIĆEVIĆ ističe kako su studenti kredibilan akter kojem se ne može insinuirati da žele vlast, te da su upornošću i šarmom pridobili povjerenje. A Vučićev klasičan ambivalentni repertoar prijatnji i ustupaka pokazao se neučinkovit.

— To ga brine i sada mora da pravi ozbiljnije ustupke. Svaki put kada je mislio da je smirio situaciju dešavala su se nova nasilja. To je i posledica toga kakva je njegova stranka. Sada po treći puta najavljuje osnivanje novog pokreta ('Pokret za narod i državu', op. a.). Time bi poručio kako u SNS možda i jesu bili neki pohlepni i nasilni, ali evo rešava se tog bagaža. On jest i ranije periodično bio u panici, ali po treći put se ispostavlja da mu u velikim stvarima odluke u javnosti ne prolaze. Nije uspelo s litijumom, potom sa zločinom u Osnovnoj školi Vladimira Ribnikara. Istovremeno se članovi i funkcioneri stranke na ulici ponašaju kao batinaši. Prosto, u nekim sredinama više nije prijatno biti član SNS-a – smatra Pavićević.

On kaže kako u kritikama opozicije zbog njene rascjepkanosti i neuvjerljivosti ima istine. No i Pavićević ističe kako je Vučićeva kampanja protiv političkih stranaka kao takvih uspjela da 'veliki broj građana ubedi kako su svi isti – čak ako njegovi i jesu lopovi, ĐILAS je još veći' (Dragan Đilas, predsjednik Stranke slobode i pravde, dugo viđen kao glavna opozicijska ličnost, op. a.). Redovno se pojavljuju novi akteri, za koje nije sigurno kako će se ponašati. Odnedavno su na sceni tako Kreni-promeni, pokret DRAGANA MILIĆA ili inicijativa nestranačkih javnih ličnosti Proglas. Sugovornik Novosti smatra da opozicija ima kapaciteta, ali da su očekivanja od nje prebrza i prevelika, te ne misli da bi trebalo šablonski kopirati model Demokratske opozicije Srbije, koja je preuzela vlast nakon Miloševićevog pada – 'Građani bi hteli da vide neku vrst akcionog funkcionalnog jedinstva, a ne samo potpisan papir da ćete zajedno na izbore'.

— Mislim da Vučić bez velikog pritiska neće uskoro na izbore. Važno mu je da pregura do 2027. kada se u Srbiji održava jedna od sporednih izložbi u okviru Svetske izložbe Expo. Vlast sve investicije proglašava delom Expoa i kao projekte od javnog značaja provodi nabavke mimo procedure. U praksi je reč o pljački megalomanskih razmera. Izbori bi to zaustavili. A opozicija bi aktivno delovala da spreči izbore u kojima bi on kontrolisao ceo proces, tako da njima ne bi mogao potvrditi legitimitet – napominje Pavićević.

Situacija je nepredvidiva i eksplozivna, dodaje – vrije cijela zemlja, od prosvjetara do poljoprivrednika, dok građani koji su iz ucjene zaposlenjem ili pragmatizma podržavaju SNS odbijaju tako nastaviti. Ovi prosvjedi

presudno su promijenili političku dinamiku, a Vučić je na silaznoj putanji te 'možda već sledeće godine neće više biti na vlasti', smatra naš sugovornik.

— Jedina dilema je koliko će silazak biti bezbolan. On jeste krenuo da zastrašuje mogućim nasiljem, ali studenti su ga razoružali. Napravili su igračku 'Kobre' i pevali 'Baci Kobre da se igramo!' Ne daju povoda za reakciju, ali i poručuju da se ne boje. Za gušenje bi bila potrebna otvorena represija, a pitanje je da li Vučić za tako nešto ima dovoljno kontrole nad policijom i drugim službama. Videli smo da su inspekcije odbijale da vrše istrage u školama i kažnjavaju nastavnike – zaključuje Pavićević.

Član Inicijativnog odbora antimiloševićevskih studentskih prosvjeda iz 1996./1997. SAŠA ČIRIĆ, inače književni kritičar, kaže kako je fasciniran energijom, motivacijom, organizovanošću, upornošću i masovnošću učesnika aktualnih protesta, koji se odvija u i po manjim gradovima. Dodaje kako nekadašnji i današnji protesti imaju suštinske dodirne točke.

— I jedni i drugi su idealistički: mi smo se zalagali za uvođenje demokratije u zamaskirani jednopartijski sistem, današnji studenti pozivaju institucije da rade svoj posao, a izvršnu vlast da se pridržava Ustava i nadležnosti koje im zakoni propisuju. I jedno i drugo deluje kao naivna legalistička utopija, ali bez vere u sistem koji funkcioniše nema ni demokratije. Razlika je više, od konteksta – tada je to bio međuratni protest, posle Dejtona a pre rata na Kosovu – do toga da danas nema jake opozicije. Takođe, danas ne primećujem ambicije i sujete studentskog liderstva ili želju da se posle protesta bave politikom, mada nije isključeno da dođe i do toga – kaže Čirić, komentirajući i to što se nekadašnji studentski vođe danas nalaze na strani vlasti – 'ironični su, tužni i poražavajući ti obrti, ma čime da su motivisani, neostvarenim političkim pretenzijama u slučaju ČEDOMIRA ANTIĆA, željom za ličnim bogaćenjem u slučaju IGORA ŽEŽELJA, vlasnika prorežimskog tabloida Kurir, ili neuspješnom političkom karijerom u slučaju ČEDOMIRA JOVANOVIĆA'.

Vučevićevom ostavkom podignut je ulog. Vučić je žrtvovao pijuna s ciljem da kupi vrijeme i izbjegne koncept prelazne vlade, koji znači njegovo stvarno razvlašćivanje. 'Iskustvo nas je naučilo da ono što ne da odmah, kasnije da i više nego što bi morao. U tome je odličan Miloševićev učenik, a na štetu državnih interesa Srbije', kaže Čirić. Smatra da slaba opozicija jest otežavajuća okolnost – ne što se tiče protesta, koji odlično funkcioniraju i bez nje, 'već demisioniranja Vučića i demontaže njegovog koruptivno-kriminalnog sistema populističke autokratije'.

— S obzirom na to u kakvim uslovima je delovala opozicija i bez ikakve podrške takozvanog demokratskog Zapada, nisam sklon da ih oštro kritikujem. Štaviše, mislim da takva kakva je, sa dve ili tri grupacije – levo-liberalna, desni centar i antirežimska desnica – opozicija može da osigura pobjedu na poštenim izborima i okrene novu stranicu političkog života u Srbiji. Njen bi sadržaj sigurno bio lišen diktature izvršne vlasti, izazivanja regionalne nestabilnosti, patetičnog medijskog prenemaganja i srastanja kriminala i huligana sa državom – dodaje.

I po Čirićevom se mišljenju Vučić nalazi na skliskoj nizbrdici. Ima sve manje poteza na raspolaganju te je neizbežno da na kraju ili popusti ili uvede izvanredno stanje.

— Prvo je izgledno, samo je pitanje uz koliko još izlišnih međupoteza. Ovo drugo rekao bih da više nije realno, jer ga strukture sile neće slediti u uvođenju diktature. Ovaj trenutak zaista deluje kao pravi početak kraja 'gospodara' Vučića – zaključuje Čirić. ■

PR litija o litiju

Autor filma je Peter Tom Jones s Katoličkog univerziteta u Leuvenu. Predstavlja se kao dokumentarist i znanstvenik, a u stvarnosti je propagandist rudarskih kompanija odgovornih za zagađenje okoliša koji mještane koji se protive rudarenju prikazuje kao nasilne čudake

U SRIJEDU 5. veljače u Evropskom parlamentu održat će se događaj uoči glasanja o finansiraju 'strateškog projekta' eksploatacije litija u Srbiji. Premijerno će se prikazati dokumentarni film 'Not in My Country: Serbia's Lithium Dilemma' ('Ne u mojoj zemlji: srpska litijaska dilema'), čiji je autor dr. PETER TOM JONES, član upravnog odbora Instituta za održive metale i minerale Katoličkog sveučilišta u Leuvenu (KU Leuven) u Belgiji. Nakon projekcije filma uslijedit će intervju s autorom, a nakon toga i panel diskusija. Domaćini događaja su YVAN VEROUGSTRAE, belgijski europarlamentarac u grupi liberala Renew, koji je ujedno i potpredsjednik Odbora za industriju, istraživanje i energiju, te njemačka zastupnica HILDEGARD BENTELE iz grupe pučana. Ona je članica istog odbora te potpredsjednica Odbora za razvoj EP-a, a privatno i supruga IVANA BOJANIĆA, šefa političkog odbora stalne misije Hrvatske u NATO savezu u Bruxellesu. U panel diskusiji sudjelovat će još i MARIJANTI BABIĆ, šefica rudarske kompanije Rio Tinto u Srbiji (Rio Sava) i predsjednik Privredne komore Srbije MARKO ČADEŽ, dok će protivnike eksploatacije litija predstavljati ALEKSANDAR MATKOVIĆ s Instituta ekonomskih nauka u Beogradu i poslanik u skupštini Srbije ALEKSANDAR JOVANOVIĆ ČUTA. Jonesov Institut za održive metale i minerale (SIM2) naveden je kao glavni suradnik događaja, kojemu će prisustvovati 150 ljudi od kojih su 50 odabrani europarlamentarci, dok će ostali biti iz redova nevladinih organizacija i stručnjaci.

U dramatičnom foršpanu prikazanom na YouTube kanalu SIM2 prije mjesec dana najavljiivačica objašnjava kako je 'okolišni znanstvenik' Jones, zaintrigiran protestima, otputovao u dolinu rijeke Jadar u Srbiji te tamo otkrio da je 'Rio Tinto, jedna od najvećih rudarskih kompanija, pod prijetnjom'. Zatim se prikazuje mobitelom snimljeno prijeteće dobacivanje lokalaca, na što Jones pita predstavnicu Rio Tinta Marijanti Babić 'dešava li se ovo često', a ona mu odgovara 'svaki put'. 'Ovo je priča o lokalnim i nacionalnim protestima, o metalima koji su nam potrebni za borbu protiv klimatskih promjena i o nepovjerenju i dezinformacijama', kaže se dalje, dok u sljedećoj sceni Jones i Babić stoje pred zidom prostorije od vrha do dna ispunjene isječcima tekstova o Rio Tintu iz srpskih medija, uz Jonesa koji govori 'ovo je organizirana kampanja dezinformiranja' te pita sugovornicu: 'Tko stoji iza toga? Jesu li to Rusi?'

ALEKSANDAR MATKOVIĆ, s kojim su Novosti u rujnu razgovarale o projektu kopanja litija rekao nam je da je i on bio pozvan da sudjeluje u Jonesovom filmu, ali je odbio nakon što se raspitao i saznao da se dotični zapravo bavi *greenwashingom* (PR strategija čiji je cilj zaštititi fosilnu industriju od odgovornosti za klimatske promjene, a njezino poslovanje lažno predstaviti kao ekološki prihvatljivo). 'On je naučnik koji nominalno radi na univerzitetu, ali se pojavljuje gdje god ima otpora rudarenju i svako malo vaskrsne s nekim takvim filmom. Budžet je očito bio velik s obzirom na to da su uspjeli da završe film u tri meseca. Svaki mu je film isti, malo predstavi kompanije, malo aktiviste, koji ispadnu budale, a u filmu o Srbiji

PETER TOM JONES
Director SIM² – KU Leuven

Europeans want Teslas,
but they don't want the mines

ismejave seljake i prikazuje nas kao ruske plaćenike', rekao nam je Matković, koji je kasnije saznao i da je kemičarka DRAGANA ĐORĐEVIĆ uvrštena u film bez pristanka, dok se antropologinja JELENA VASILJEVIĆ javno distancirala od dokumentarca i zatražila da se njezine izjave iz filma izbace.

Doktor metalurških znanosti Peter Tom Jones direktor je navedenog instituta SIM² na Katoličkom sveučilištu u Leuvenu, 'interdisciplinarnog tima više od 400 istraživača koji se bave eksploatacijom, vađenjem, procesuiranjem, rafiniranjem i recikliranjem metala za energetska tranziciju koji su nužni za održivo društvo'. Na web stranici SIM² kao jedan od partnera s kojima institut ima 'bilateralne ugovore' je i rudarska kompanija Rio Tinto angažirana u Srbiji, iz čega je evidentno da je Jones u sukobu interesa i da se njegov uradak o kopanju litija u toj zemlji ne može smatrati dokumentarnim filmom.

Na YouTube kanalu instituta SIM² može se pogledati niz njegovih 'dokumentaraca' i javnih nastupa, kao i intervjua s predstavnicima rudarske industrije i dužnosnicima kao što je potpredsjednik Evropske komisije za Evropski zeleni plan MAROŠ ŠEFCOVIĆ. U njegovoj biografiji navodi se i da 'predvodi kontakte s najvećim igračima u industriji kritičnih materijala kao što su Solvay-Rhodia, Umicore, Molycorp Silmet, Toyota, Veolia i drugi'. U pitanju su, uz japanskog proizvođača automobila Toyota, belgijska kemijska industrija, belgijska rudarska kompanija, norveško-estonska rudarska kompanija i francuska kompanija koja se bavi upravljanjem vodom i vodnim otpadom. Na Jonesovom LinkedInu navedena je i njegova povezanost s Međunarodnom asocijacijom za litij (ILiA), dakle industrijskim udruženjem proizvođača litija, pa je evidentno da on nije nikakav 'okolišni stručnjak', kakvim sebe predstavlja u filmu o rudarenju u Srbiji, već propagandist rudarske industrije koji pritom to čini vrlo transparentno, mjestimice i do komičnih razmjera. Sličnog je komičnog prizvuka i njegova biografija na LinkedInu, u koju je uvrstio citat turskog odvjetnika BARANA UMUTA BAYCANAN, koji radi za rudarske i energetske kompanije, u

kojemu ga ovaj naziva 'modernim SOKRATOM Evrope koji baca u lice nemilosrdne istine protiv plime neznanja i samodopadnosti'.

Jones se u svojim propagandnim istupima koristi terminom 'odgovorno rudarstvo' zato da, kako kaže, ne bi obmanjivao javnost tejom da rudarstvo može biti 'održivo'; ne može, s obzirom na to da jednom kada se rude izvade iz tla, te se zalihe ne mogu obnoviti. Ovaj čin prividnog intelektualnog poštenja trebao bi nas uvjeriti da je Jones nepristrani znanstvenik koji zna o čemu govori kada građane EU-a optužuje da su licemjerni jer, kako kaže, 'svi bi vozili Teslu, ali ne bi rudnik u svom dvorištu' i uvjerava ih da Evropa može i mora postati samodostatna kada su u pitanju kritične sirovine. Jones, naime, tvrdi da u tlu Evrope postoji dovoljno nalazišta takvih metala i da je

Dobro upućeni u temu plana eksploatacije litija u Srbiji, ujedno i protivnici toga odbili su sudjelovati u 'dokumentarcu'. Aleksandar Matković je to odbio kada je saznao čime se Jones zapravo bavi, Dragana Đorđević uvrštena je u film bez pristanka, a Jelena Vasiljević tražila je da se izbace scene s njom

samo potrebno početi eksploatirati ih na 'odgovoran' način. U filmu snimljenom prije dvije godine, primjerice, posjetio je švedsku kompaniju Boliden, koja operira najvećim otvorenim rudnikom bakra u Evropi. Tamo pokazuje goleme bagere koji su 'održivi' zato što idu na električni pogon iz hidroelektrana i vjetroelektrana, dok mu šef za istraživanje i razvoj, dok stoje u golemom krateru rudnika, objašnjava kako kompanija tu ekološku štetu 'nadoknađuje povećanjem bioraznolikosti na drugim lokacijama'. Tu je, naravno, i rodna ravnopravnost, pa u švedskom rudniku žene upravljaju i najvećim radnim vozilima koja uopće postoje.

Prema procjenama geologa, navodi Jones, u Evropi se nalazi najmanje 27 velikih nalazišta kritičnih metala kao što su bakar, litij, kobalt, cink i rijetki metali, a raspoređena su od skandinavskih zemalja preko Francuske, Španjolske i Portugala, pa do Njemačke, Austrije, Češke i Srbije. Od tih 27 nalazišta njih 11 su 'blizu razine komercijalne eksploatacije', a samo otvaranje preostalih stoji na putu evropskoj samodostatnosti u proizvodnji kritičnih metala odnosno 'zelenih' tehnologija u kojima se oni koriste. Eventualna problematična ponašanja rudarskih kompanija, uvjerava Jones, mogu se vrlo lako riješiti mehanizmima kao što je zeleno certificiranje, dakle etiketama koje dodjeljuju s industrijama povezana tijela i koje su već odavno prokazane kao *greenwashing*.

Uz donacije građana, dobar dio financiranja filmova 'Not in My Country' i 'The Lithium Paradox' ('Paradoks litija'), koji bi trebao biti dovršen ovog proljeća, dolazi iz projekta Horizon Europe LITHOS, koji financira Evropska komisija s osam milijuna eura. Uz institucije kao što su Jonesovo Katoličko sveučilište Leuven i francuski geološki institut BRGM, partneri projekta su i veliki evropski industrijski igrači, primjerice finska rudarska Korporacija Metso, francuska multinacionalna kompanija za proizvodnju industrijskih metala Imerys i portugalski proizvođač litija Savannah Lithium, dok je među *crowdfunding* donatorima nadolazećeg uratka 'The Lithium Paradox' kompanija ElevenES iz Subotice, koja proizvodi litijske baterije.

Scena iz novog Jonesovog filma
(Foto: Screenshot/YouTube)

Tijekom prošle godine portugalska organizacija Mining Watch Portugal u dva se navrata obratila relevantnim tijelima Evropske komisije u vezi njezinog projekta LITHOS, iz kojega se financiraju Jonesovi filmovi. U prvom pismu tražila je, pozivajući se na javni interes, uvid u dokumentaciju koja se odnosi na financiranje projekata, te dobila odgovor da se radi o poslovnoj tajni. U drugom obraćanju Komisiji Mining Watch Portugal žalio se na neetično postupanje Jonesove ekipe kada je u listopadu prošle godine posjetila lokaciju projekta istraživanja litija Mina de Barroso na sjeveru Portugala. Ekipa je došla u pratnji zaposlenika kompanije Savannah Lithium, dok predstavnici lokalne zajednice i organizacija koje se protive projektu nisu bili pozvani. Iz Komisije su na ovu prijavu odgovorili da uvjeti financiranja kroz evropski projekt LITHOS sadrže obavezu poštivanja svih važećih zakona i najviših etičkih standarda, te da tijekom evaluacije projekata 'nisu ustanovljena nikakva kršenja etičkih principa'.

O Jonesovim etičkim principima i nepristranosti najbolje pak govori on sam i to javno, što je Evropskoj komisiji očito promaklo. Prije dva mjeseca, primjerice, na svom LinkedInu napisao je tekst u kojemu difamira i ruga se lokalnim stanovnicima u Portugalu: 'Svi lokalci su isti, ali neki lokalci su više isti od drugih!', moj je zaključak nakon što smo posjetili dva polunapuštena sela blizu planiranog rudnika. U Covasu de Barroso dočekali su nas krajnje neprijateljski. Čim smo stigli presreli su nas kolovođe dobro utreniranog lokalnog pokreta otpora... Razmjeri zastrašivanja bili su zapanjujući, nismo se mogli slobodno kretati. Jedna žena čak nam je prijetila srpom i tjerala nas... Bio je to *déjà-vu* onoga što smo doživjeli izvještavajući o Projektu Jadar u Srbiji', napisao je Jones, na čijem se Facebook profilu može pročitati i status iz rujna prošle godine u kojemu piše da su njegovu ekipu u 'selu duhova' Gornje Nedeljice dočekali 'dobro organizirani, *full time job* aktivisti koji su se izražavali ratnim metaforama – 'bit će krvi!' i 'branit ćemo svojim tijelima' – referirajući se na balkanske i svjetske ratove'. ■

Za kormilom snova

Snovi, prema Rahulu Jandialu, imaju ključnu ulogu u regulaciji emocija, kreativnosti i mentalnom zdravlju. Oni pomažu u obradi trauma, konsolidaciji sjećanja i predviđanju bolesti poput Parkinsonove. Iz evolucijske perspektive, oni su ‘mehanizam koji nam omogućuje vježbanje suočavanja s prijetnjama i izazovima’

SANJALA sam da sam dupin ženskog roda koji s četiri druga, ženska, obiteljski povezana dupina, sretno i bezbrižno roni po Modroj špilji na otoku Biševu. San je bio savršen. Od savršeno polariziranih boja i osjećaja bestežinskog stanja, preko osjećaja zadovoljstva do onog sigurnosti... sve dok moja egzekutivna neuro-mreža nije preuzela kontrolu nad defoltnom i natjerala me da pomislim: ‘Ali što ti radiš na toj dubini, ti se panično bojiš mora!?’ Probudila sam se naglo, istovremeno sretna i egzaltirana ali i prestrašena, bez potrebe da analiziram

značenje. Bio je to očit pokušaj mog mozga da prevlada nikad prevaziđenu dječju fobiju. Nakon niza noćnih mora o poplavama, potresima, proganjanjima i bolesti roditelja, more u pozitivnom kontekstu osvježilo me kao tjedan dana najdraže mi plaže.

Nedugo nakon toga, baš u ljeto 2024. objavljena je knjiga američkog liječnika neurokirurga i doktora neuroznanosti RAHULA JANDIALA ‘Evo zašto sanjaš: Što usnuli um otkriva o budnom životu’, koju sam morala nekoliko puta pročitati da bih je razumjela. U očima kritičara, prekrcanost informacijama gotovo je jedina mana ove knjige. S

razlogom. Autor nudi sinteze svojih i tuđih podataka i teza, piše samo o podacima koje razumije i može analizirati, ne razbacuje se generalizacijama, no daje tematske klasterne, a u obzir uzima i kulturološke faktore.

Snovi su u ovoj knjizi prije svega promatrani iz neuroznanstvene, a ne psihološke perspektive. Autor ne izaziva niti raspravlja s psihologijskim teorijama, već daje klasterne ili grupe informacija interpretirane s obzirom na biološke, evolucijske i neke kulturološke aspekte, prvenstveno iz perspektive koju najbolje razumije, a to je neurofiziologija mozga. Rezultati su za-

nimljivi, iako, kako naglašava, oni su tek dijelom procesa tumačenja ljudskog uma. Jandial ne inzistira na tome da je u pravu, da su njegove interpretacije točne, ili jedine točne. Knjiga je njegovo viđenje pitanja snova. Njegova glavna teza je ‘spavamo da bismo sanjali’.

On istražuje funkcije snova, njihovu ulogu u regulaciji emocija, spremanju sjećanja, poticanju kreativnosti i učenju. Također objašnjava kako snovi predviđaju buduće mentalne i fizičke bolesti (najjasnije u Parkinsonovoj) te kako se lucidno sanjanje može koristiti za poboljšanje vještina u

stvarnom životu. Snove definira kao ‘subjektivne doživljaje vizualnih, auditivnih, emocionalnih i drugih osjeta koji se javljaju tokom spavanja. Oni mogu uključivati različite scenarije, ljude, osjećaje, često naizgled nelogične ili fantastične.’ Iako ne znamo zašto sanjamo, što su snovi, ni koja je njihova funkcija, znamo gdje nastaju (u mozgu), a znamo ponešto i o tome kako.

Mreže koje nas kontroliraju

Izvor snova je kombinacija hormona (prohibitora i stimulansa) te neuroelektriciteta koji putuju drugom od dvije glavne neurološke mreže. Prva je egzekutivna kontrolna mreža, a druga se zove mreža zadanog načina rada ili defoltna. Obje imaju presudnu važnost za različite aspekte našeg mentalnog funkcioniranja, iako nisu aktivne u isto vrijeme, međusobno svakodnevno surađuju. Kad je egzekutivna mreža aktivna, defoltna je obično potisnuta, i obratno.

Egzekutivna mreža zadužena je za upravljanje kognitivnim funkcijama kao što su pažnja, donošenje odluka, planiranje, rješavanje problema i inhibicija impulsa. Aktivira se kada moramo biti fokusirani na vanjski zadatak, poput koncentriranja na posao ili analize situacije. Ključna je za izvršne funkcije svakodnevnog života. Povezana je s fokusiranjem pažnje na vanjski svijet i upravljanjem zadacima.

Defoltna mreža je pak aktivna kada nismo usmjereni na vanjske podražaje, tj. kad smo usmjereni na sebe. Povezana je s autorefleksijom, maštanjem, sanjanjem, sanjarenjem i introspekcijom. Aktivira se kad razmišljamo o sebi, prošlim iskustvima, budućim planovima, ili kada jednostavno maštamo bez specifičnog cilja. Ona je posebno aktivna među kreativnim tipovima osobnosti. Aktivacija defoltna mreže često se povezuje s mentalnim zdravljem, jer razmišljanje o prošlim traumama ili brigama može dovesti do stresa i anksioznosti. Međutim, njena zdrava aktivacija također može biti ključna za kreativnost i mentalnu regeneraciju.

Te dvije mreže odgovorne su za dvije osnovne grupe naših mentalnih stanja: vanjsko i ‘dnevno’, te unutarnje, reflektirajuće i ‘noćno’. Kada spavamo, dnevna, egzekutivna mreža se isključuje, a noćna, defoltna se pojačava. Zanimljivo je da kada znanstvenici izoliraju jedan neuron u nutritivnim emulzijama u Petrijevim zdjelicama on je živ, ali potpuno neaktivan. Tek kada se u istu zdjelicu ubaci još jedan neuron, sami od sebe bez ikakvog vanjskog podražaja, oni se počnu približavati jedan drugome (jednostavna objašnjenja o tome kako se to i zašto događa moguće je pronaći u knjizi ROBERTA SAPOLSKOG iz 2023. u poglavljima o inteligentnoj sluzi). Slično nešto, samo na skali našeg mozga događa se dok spavamo, i iz neurološke perspektive – tako sanjamo. Snovi su dakle, prema Jandialu ‘oblik mentalne aktivnosti koji ne zahtijeva vanjski podražaj. Ne pokreću ih prizori, zvukovi, mirisi ili dodiri, već dolaze automatski, bez napora’.

Zašto sanjamo?

No, koja je funkcija snova, to je nešto teže pitanje na koje još nemamo precizan odgovor. Sve teorije vrte se oko obrade emocija, konsolidacije memorije, reorganizacije neuroloških mreža te poticanja učenja i kreativnosti. Također pomažu u obradi traume i pripremi za buduće izazove. Jandial smatra da su snovi evolucijski uvjetovani, što znači da je moguće da uz okoliš

i genetika igra određenu ulogu. Kad god je moguće, evolucija se drži osobina koje nam daju prednost, ističe autor. Evolucija nikada ne bi zadržala osobine koje nam ne daju jasnu prednost, osobito ako zahtijevaju mnogo energije ili nas izlažu predatorstvu: ‘Sanjanje čini oboje. Zahtijeva puno energije i ostavlja nas ranjivima dok sanjamo.’ Stoga, iz evolucijske perspektive ‘snovi su mehanizam koji nam omogućuje vježbanje suočavanja s prijetnjama i izazovima, što povećava šanse za preživljavanje kada se u stvarnom životu nađemo lice u lice s opasnostima’.

Snovi, pronašao je Jandial u podacima, mogu također precizno predvidjeti neke bolesti, prvenstveno Parkinsonovu i Alzheimerovu. U visokim postocima u brojnim mjerenjima pokazalo se da izvršavanje radnji snova u snu, posebno u muškaraca mogu biti rani pokazatelji tih dviju bolesti. Njegovo objašnjenje je da nastane problem u paralizi sna koja služi upravo tome da u stvarnosti spriječi ponašanje koje proživljavamo u snu. To je kemijsko stanje mozga koje paralizira naše tijelo. Kemijsko stanje može značiti i da omogućava ‘curenje’ aktivnosti egzekutivne mreže u vrijeme kada bi ona trebala biti isključena, a potpuno dominantna bi trebala biti defoltna mreža.

Neuroznanost dakle pokazuje da granice između sna i jave ipak nisu tako čiste. ‘Snovi su neuhvatljiv oblik spoznaje’, smatra Jandial. Sanjanje nikako ne treba odbaciti samo zato što se događa dok spavamo ili nema logiku koja nas vodi tokom dana. Snovi su drugačiji oblik razmišljanja, dodaje. Upravo njihova divljina daje im potencijal da budu transformativni: ‘Veliki skokovi u umjetnosti, dizajnu i modi potpomognuti su vrstom divergentnog razmišljanja koje je prirodno u snovima, a upravo su kultura, jezik i kreativnost omogućili ljudima da napreduju daleko iznad naše fizičke evolucije. Sanjanje je srž svega ovoga.’

Čak i zaboravljeni snovi pomažu oblikovati um i utjecati na dan, smatra Jandial. To što se snova ne sjećamo ne znači da ne sanjamo, štoviše, smatra da je autosugestijom prije padanja u san moguće utjecati na sebe da zapamtimo snove. A uz pomoć lucidnog sanjanja, koje se može naučiti, moguće je kontrolirati snove, što može imati terapijsku svrhu, posebno s PTSP-om. Snovi nam također pomažu da procesuiramo dnevne događaje, posebno vlastite socijalne i društvene odnose.

Što sanjamo?

Snovi su jako slični diljem svijeta i, čini se, univerzalni. To ne znači da svi pojedinci svake kulture sanjaju sve univerzalne snove. Već isti snovi postoje u svim mjerenim kulturama, u svim sjećanjima i zapisima prošlih kultura neovisno o geografiji. Najčešći klasteri ili grupacije snova su noćne more, erotski snovi, padanje, letenje, proganjanje, ispadanje zubi i biti gol/a u školi ili na poslu te padanje ispita ili neuspješno izvršavanje zadataka, kašnjenje i slično. Netko dakle možda nikada nije imao erotski san ili da leti, a netko nikada nije sanjao da mu ispadaju zubi. Univerzalnost snova drugi je razlog zašto Jandial misli da su snovi duboko ukorijenjeni u našoj DNK te da imaju evolucijsku i neurobiološku funkciju. Snovi su, smatra, ‘imuni’ na kulturološke razlike, geografiju i jezik.

Korijen snova je neurobiološki i s obzirom na to snovi imaju neke granice. Nikada na primjer u snu ne koristimo kompjuter, niti čitamo ili pišemo. Uzrok tome je, smatra autor, što su te radnje gotovo nemoguće kada je egzekutivna mreža isključena. Možemo stoga sanjati da jašemo konja, ali

Korijen snova je neurobiološki i s obzirom na to snovi imaju neke granice. Nikada na primjer u snu ne koristimo kompjuter, niti čitamo ili pišemo. Uzrok tome je, smatra Jandial, što su te radnje gotovo nemoguće kada je egzekutivna mreža isključena

šanse su poprilične da nikada u snu istovremeno nećemo biti na pametnom telefonu. Također je nemoguća transmutacija iz ljudi u stvari i obratno. Skokovi u snovima prate naše semantičke mape. To su mreže semantičkih kategorija u kojima organiziramo svijet oko sebe. Um u snu dakle skače s asocijacije na asocijaciju, ali ostaje u istoj semantičkoj kategoriji, npr. u snu se može promijeniti način prometovanja ili mjesto stanovanja, ali nikada se ili rijetko preskaču semantičke kategorije. Na primjer, što su nekada davno bili goblini, demoni, sukube, inkubi i druga magična bića, danas su vjerojatno priče o otmicima izvanzemaljaca uzrokovane paralizom sna. Promijenila se forma opasnosti, ali ne i semantička kategorija.

Posljednji primjer spada u noćne more. Noćne more nastaju kada je električni stimuliran spoj temporalnog i parijetalnog režnja. Podražaj na tom mjestu izaziva iluziju sjenovitog lika u blizini. U studiji slučaja 22-godišnje žene koja je bila podvrgnuta operaciji mozga u budnom stanju zbog epilepsije, električna stimulacija na lijevom temporoparijetalnom spoju proizvela je dojam da je netko iza nje. Električna stimulacija ponovljena je još dvaput. Svaki put je pacijentica imala osjećaj da je netko vrebava. Sa sljedećom električnom stimulacijom, žena je sjela i privukla koljena prsima. Rekla je da je muškarac sada drži u naručju i da je to neugodan osjećaj. Kad su ženu zamolili da drži karticu i obavi zadatak testiranja jezika, rekla je da je muškarac pokušavao uzeti karticu od nje. Ne samo da je primijetila drugu osobu u prostoriji, već je sada njegovim postupcima pripisivala neprijateljske motive, piše Jandial. Kada kirurg prestane iritirati to mjesto, halucinacija prestaje.

Temporoparijetalni spoj zadužen je za dodir i povratnu informaciju o tome gdje naše tijelo počinje i završava. Njegovo je objašnjenje za ovo da je figura u snu kao središnji aspekt paralize sna rezultat neke vrste električnog poremećaja u ovom dijelu mozga, stvarajući jezivo ili zlonamjerno ‘drugo’ na mutnom rubu našeg zamišljenog tijela. Općenito to područje je neistraženo, ali autor smatra da ima veze s poremećajem serotonina. To je hormon, neurotransmiter, čija je primarna funkcija održavanje budnosti i potiskivanje REM faze sna. Tijekom sna razina serotonina pada na nulu. Kad smo budni, razina serotonina se vraća.

U svakom slučaju, repetitivne noćne more su petlje neurološke aktivnosti koja nije izazvana vanjskim podražajem. Noćne

more, za razliku od običnih ružnih snova, uključuju snažan osjećaj ugroženosti, straha ili opasnosti. Bude nas u stanju nelagode i ostavljaju dubok emocionalni trag. Povijesno gledano, mnoge kulture su noćne more smatrale rezultatima nadnaravnih sila ili utjecajem zlih duhova, dok ih današnja znanost objašnjava kao neurobiološke procese unutar mozga, piše Jandial. Istraživanja pokazuju da noćne more mogu imati zaštitnu funkciju. Tijekom REM faze sna, mozak simulira prijeteće situacije kako bi se pripremio za potencijalne stvarne opasnosti.

Znanstvenici također povezuju noćne more s kreativnošću i dubljim razumijevanjem emocija, što je posebno korisno u umjetničkom izražavanju. Ljudi koji često sanjaju noćne more mogu imati povećanu sposobnost za empatiju, introspekciju i kreativno razmišljanje. Umjetnici, pisci i redatelji često koriste vlastite noćne more kao izvor inspiracije za stvaranje djela koja istražuju tamne strane ljudske psihe. Iako su neugodne, noćne more pružaju važan uvid u naše najdublje strahove. One nam pomažu u razvoju emocionalne otpornosti, potiču nas na suočavanje s nesigurnostima i osnažuju naš kapacitet za suočavanje s izazovima u stvarnom životu, zaključuje Jandial.

Erotični snovi

Erotski snovi univerzalno su ljudsko iskustvo, neovisno o dobi, bračnom statusu i dr. Poput noćnih mora, erotski snovi snažno utječu na naš svakodnevni život, što sugerira da možda imaju važnu funkciju. Po prilici jedan od 12 snova uključuje seksualne slike, a najčešće teme su ljubljenje, spolni odnos i senzualni dodiri. Ova učestalost povezana je s mapiranjem osjetilnih područja u mozgu, gdje je jeziku i usnama posvećen velik prostor. Erotski snovi mogu izazvati razne emocije, od užitka do ljubomore, što nas navodi na pitanja o njihovom dubljem značenju i utjecaju na odnose. Zanimljivo je da samci prijavljuju češće erotske snove od muškaraca u vezama, dok žene imaju više takvih snova kad im partner nedostaje ili tijekom strastvene veze. Bez obzira na spol, većina ljudi ‘vara’ u snovima, što sugerira da su erotski snovi oblik maštovite igre, a ne odraz stvarnih želja.

Erotski snovi, poput onih koji uključuju nevjeru, često nisu pokazatelj stvarne želje za nevjerom, već su rezultat aktivnosti defoltna mreže. Nevjera u snu može biti znak znatiželje i normalne seksualne uzbuđenosti, a ne želje za izlaskom iz veze. Isto tako, snovi o promjeni seksualne orijentacije nisu znak potisnutih želja, već igra znatiželje i mašte, ili način na koji mozak priprema vrstu za prokreaciju. Erotski snovi mogu otkriti informacije o zdravlju romantičnih odnosa i o tome koliko smo preboljeli bivše partnere, ali ne na način na koji to možda očekujemo. U nezdravim vezama, snovi o nevjeri povezani su sa smanjenim osjećajem ljubavi i intimnosti, dok u zdravim vezama takvi snovi nemaju velik utjecaj na vezu.

Na kraju, među svim snovima i od svih snova, među rijetkima o kojima prema Jandialu nemamo gotovo nikakvih podataka u odraslih osoba, oni su o transmutaciji ljudi u životinje, poput primjera s početka teksta. Ipak, možda mi je mozak omogućio posebnu privremenu kategorizaciju ‘životinje imaju svijest’, s obzirom na to da je u semantici ‘doma’, a kako bi mi pomogao da vidim da more može biti nešto drugo doli apokaliptični simbol opasnosti i nesigurnosti. A možda je prosto maštao o pitanju svijesti u životinja, tko zna... ■

INTERNACIONALA

Kako sprečiti osipanje
– Predrag Terzić, Miloš
Vučević i Aleksandar Vučić
(Foto: Vladimir Vasić/
ATAImages/PIXSELL)

Plasiranje budalaština

Funkcionari SNS-a tvrde da iza studentskih protesta stoje 'hrvatske obavještajne službe' i aktiviste označavaju kao 'ustaše', dok policija proteruje hrvatske državljane, nastojeći ubediti građane da su protesti antidržavni čin

PRILIKOM podnošenja ostavke, sadašnji predsjednik Vlade Srbije MILOŠ VUČEVIĆ nije propustio priliku da još jednom za sve što se dešava u Srbiji optuži 'spoljni faktor'. Svega dva dana ranije, gradonačelnik Subotice STEVAN BAKIĆ je na 'Banijskom prelu' izjavio da su 'ustaše ponovo napale Srbiju', kao i da iza svih događaja stoji 'hrvatska obavještajna služba'. Desetak dana prije ostavke premijera, gradonačelnik Kraljeva PREDRAG TERZIĆ je na svom Instagram profilu objavio fotografiju na kojoj je troje studentskih aktivista prozvao imenom i prezimenom te doslovce proglasio ustašama, dočrtavajući im oznake HOS-a, granice NDH i, naravno, ustaški grb. Prilikom podnošenja ostavke, spomenuti Miloš Vučević izgovorio je i da se SNS-u već mjesecima crtaju mete na leđima. 'Kad o nekom govorite da je ubica, neko će smatrati da je pozvan da presudi tom ubici, a presuda ubici je opravdan čin', rekao je. U SNS-u vrlo dobro znaju kako teče taj proces od iscrtavanja mete pa na dalje i ne mora nužno ubistvo biti cilj, ali ni to nije isključeno. Dovoljno je stvoriti atmosferu. Zna to i konstantno od strane predsjednika spominjani novinar i profesor DINKO GRUHONJIĆ, ali i svi oni koji su se usprotivili ovoj vlasti. Znaju kako je živjeti u takvoj atmosferi. A bude tu i kolateralne štete, poput re-

cimo, 13 učesnika i učesnica iz NVO sektora, koji su nedavno protjerani iz Beograda kao 'opasnost za sigurnost zemlje', a među kojima je i pet žena iz Hrvatske.

Jedna od njih je i ANA KOVAČIĆ, povjesničarka umjetnosti iz Zagreba. Nakon što su im poturili na potpisivanje dokumenta na ćirilici, saznale su i da im je zabranjen ulazak u Srbiju na godinu dana. Podnijela je žalbu na tu odluku. Kovačić ističe je da je s vremenom shvatila da prihvatanje takve odluke može imati dugoročnije posljedice.

— Pomislila sam da bi se to moglo produžiti na još godinu dana i da je šteta od toga ogromna jer sam sigurna da je dosta mojih kolega sad obeshrabreno i pitaju se da li uopće da idu u Srbiju. I ja sam se našla u dvojbi, ali mislim da je bitno da idu, iako je stvorena klima da ti se ovako nešto može dogoditi bez da si kriv ni dužan – objašnjava nam ona.

Ta klima je rezultat višegodišnje proizvodnje straha od imaginarnih neprijatelja, reći će nam DRAGAN POPOVIĆ, direktor Centra za praktičnu politiku.

— Ako neprijatelj vreba na granici, moramo se svijati pod jedan barjak, oko vođe. Dodatno, ako neprijatelj podržava nešto u Srbiji, to automatski dobija neprijateljski karakter – upozorava on.

A neprijatelj na granici je, znamo to, Hrvat. Uvijek bio i bit će. Sam Popović misli da su zato Hrvati idealna meta, a posebno mladi ljudi koji imaju dosta veza među sobom i prelaze granice kao da ne postoje, 'pa može da se pakuje priča o špijunima, zaveri i slično'.

— Deo hrvatskih građana stradao je kao kolateralna šteta da bi se javnosti pokazalo da

ima i konkretnih špijuna, ljudi sa imenom i prezimenom – dodaje Popović.

To su bili i studenti koji su oko Nove godine došli u Beograd, koje su režimski mediji optužili da su hrvatski špijuni, objavivši njihove fotografije te imena i prezimena. To su bili i studenti koji, spletom okolnosti, imaju i domovnice, jer im je otac iz Knina. Popović razloge u tim prozivkama vidi u panici vlasti zbog svega što se dešava na ulicama gradova i sela u Srbiji. On tvrdi da se vlast ovakvim prozivkama obraća isključivo svom najtvrdem jezgru.

— Pokušava da učvrsti bar to jezgro, to jest da spreči da SNS počne da se osipa, jer je to kula od karata koja lako može da se sruši, kao i svaka piramidalno izgrađena konstrukcija. Zato se i plasiraju ovakve tvrdnje, o nekakvoj hrvatskoj službi koja stoji iza protesta – objašnjava on.

Vjeruje, međutim, da je za većinu ljudi u Srbiji jasno 'da su u pitanju budalaštine', ali i da 'jezgro SNS-a može u tome da nađe preko potreban razlog zašto ostaje uz svog predsjednika i da ubedi i sebe i druge da je svaki protest protiv vlasti antidržavni čin'. Ono što je posebno bitno u ovome jesu poruke solidarnosti i podrške koje su stizale, bez obzira na neugodnost situacije, što ističe i Ana Kovačić. Ona napominje da su joj poruke podrške iz Srbije, posebno u tim prvim satima, dok je još bila u šoku, posebno značile.

— Podrška koja je došla od nezavisne kulturne scene bila je prva, a kasnije od pojedinaca, kolega, ali ono što je meni bilo u glavi je kako poslati podršku sa druge strane granice, u Srbiju, jer predstoji im borba – pita se ona.

Podrška borbi studenata i građana Srbije u borbi za pravdu stigla je i iz Vukovara, od Udruge žena, što ima poseban značaj. Popović napominje da studentska pobuna ima jaku energiju i zahtjeve, kao i da ima potencijal da se izdigne iznad 'naših malih identitetskih razmirica' i postane privlačna i u regiji.

— To bi više značilo za povratak poverenja i izgradnju trajnog mira u regionu nego mnogi dosadašnji naponi naših društvenih elita. Naravno, treba videti da li će se do kraja stvari odvijati u tom smeru, ali početak je svakako obećavajući – zaključuje on.

■ Dejan Kožul

Sin veka

FAŠIZAM je jedna predivna kreacija, sačinjena od snova, od ideala, od hrabrosti i promena. Fašizam će osvojiti milione i milione srca.

Siguran sam da će osvojiti i vaše srce. Sledite me. I vi ćete me zavoleti, i vi ćete postati fašisti', kaže LUCA MARINELLI, direktno gledajući u kameru i obraćajući se publici u uvodnoj špici miniserije 'M. Il figlio del secolo' ('M. Sin veka'), o životu i vladavini BENITA MUSSOLINIJA. Priča o usponu i padu italijanskog fašističkog vođe, poznatijeg u narodu kao 'Duce', počela je sa emitovanjem 10. januara u Italiji. Inspirisana romanom poznatog pisca ANTONIJA SCURATIJA, ova je serija predstavljena prošle godine na 81. Festivalu u Veneciji te proglašena za najbolju italijansku seriju. Režiser JOE WRIGHT znao je da će da naljuti velik

broj gledalaca, kao što je izjavio za medije, ali je i rekao da ga je rad na tom delu naučio kakav čovek ne treba nikada da postane. 'M. Sin veka' je publiku u Italiji odmah podelila na dve strane. Mnogi kritičari i publika smatraju kako je nedopustiva sama ideja da se prikaže lik Mussolinija na taj način, koristeći ekstremnu naraciju glavnog glumca koji slavi i uzdiže osobu koja je 20 godina držala Italiju u mraku. Marinelli u krupnom planu gledajući u kameru kaže: 'Pogledajte oko sebe, mi smo među vama', rečenica koja ima vrlo duboko značenje, posebno u vremenu u kojem živimo i u Italiji u kojoj vlada desnica.

S druge strane, zbog narativnog stila i estetike, koja govori o neverovatnom čoveku i političaru koji je imao sposobnost da općini naciju, serija je zainteresovala mnogo publike. Prve dve epizode privukle su više od milion gledalaca. Serija počinje osnivanjem Fondacije italijanskih fašista 1919. i stiže do Mussolinijevog slavnog govora održanog 3. januara 1925. nakon ubistva socijaliste GIACOMA MATTEOTTIJA. Govor koji je Mussolini održao u Predstavničkom domu Kraljevine Italije smatra se početkom fašističkog perioda. Ostalih osam epizoda ne govori samo o fašističkom diktatoru kao političaru, već se bave i njegovim privatnim životom i vezama – sa suprugom RACHELOM MUSSOLINI u ljubavnicom MARGHERITOM SARFATTI, kolekcionarom i kritičarkom umetnosti, jednom od mnogih. Njegova najpoznatija ljubavnica je CLARA PETACCI, koja je zajedno sa njim 28. aprila 1945. streljana. Njihova su tela potom bila izložena na trgu Loreto u Milanu. Pojavljuju se takođe i neka od njegovih sedmero ili jedanaestoro dece, koliko se veruje da ih je Mussolini imao. A ćerka jednog od njegovih sinova poznato je TV lice i političarka, ALESSANDRA MUSSOLINI, nekoliko puta izabrana za poslanicu italijanskog i evropskog parlamenta kao članica različitih partija desnice.

Neki kritičari takođe smatraju da postoji problem tačnosti određenih prikaza u seriji, tvrdeći da ne odgovaraju istorijskoj stvarnosti. 'Važno je napomenuti da je reč o filmskom delu i da ga kao takvo treba ocenjivati, prema njegovoj sposobnosti da izazove emocije, a ne prema strogoj vernosti istorijskim činjenicama', kaže Marinelli, koji je takođe ispričao da mu nije bilo lako da tumači tu ulogu, jer je i sam antifašista, te da mu je u određenim trenucima bilo vrlo teško i neprijatno u koži 'jednog zločinca'. Benito Mussolini, urednik zvaničnog lista italijanske Socijalističke partije koji se posvađao sa levicom tog vremena zbog njene podrške Prvom svetskom ratu, prikazan je kao egocentrični pojedinac, narcistička ličnost, kriminalni političar i prevarant. Ova serija se ističe svojim ekspresionističkim pristupom, s posebnom pažnjom posvećenom kostimima, svetlu i elementima koji odražavaju umetničku viziju reditelja. A ako izostavimo virtuoznost i dominantni nastup Luce Marinellija, kontroverzno delo koju su napisali STEFANO BISESE i DAVIDE SERINO krije veliku istinu. Predstavlja jedinstven portret Italije, prikazujući period te zemlje u rukama fašističkog vođe. Opisujući deo društva koje je poverovalo egocentričnoj osobi koja je odvela zemlju u najcrnji period njene istorije. 'M. Sin veka' ipak nije samo portret Benita Mussolinija, već razmišljanje o neprekidnoj tragediji njegovog nasleđa.

■ Tatjana Đorđević

Svijet okrenut naglavce

Uz 80. obljetnicu oslobođenja Auschwitz: sjećanje na Holokaust danas zloupotrebljavaju Izrael kao nasljednik žrtava, Rusija kao nasljednik osloboditelja i Njemačka kao nasljednik počinitelja. Pritom se Putin i Netanjahu nalaze na tjerlici ICC-ja

Može li se nezamislivo zlo ponoviti – Auschwitz (Foto: IMAGO/Dennis Ewert/RHR-FOTO)

UPONEDJELJAK 27. siječnja obilježena je 80. godišnjica oslobođenja Auschwitz, koncentracijskog logora u kojem je nacistička Njemačka ubila više od milijun ljudi, najvećim dijelom Židova. Osim što je međunarodni poredak u Europi određen savezničkom pobjedom u Drugom svjetskom ratu, kultura sjećanja cijelog kontinenta uvelike je oblikovana pamćenjem istrebljenja Židova (27. siječnja ujedno je i Međunarodni dan sjećanja na Holokaust). Stoga je logično da su se, uz pedesetak preživjelih logoraša, na popisu uzvanika našli predsjednici, premijeri i ostali dužnosnici iz 54 zemlje. Međutim, o stanju svijeta – preci-

znije rečeno, proširenog zapada – mnogo govori činjenica da među njima nisu bila dvojica vođa koji predstavljaju državu-nasljednicu osloboditelja i državu-nasljednicu žrtava. Auschwitz je 27. siječnja 1944. oslobodila Crvena armija te su predstavnici Rusije u komemoracijama obično imali važnu ulogu. No prije tri godine Moskva je započela surovu agresiju na Ukrajinu, brutalno urušivši spomenuti europski poredak – i to pod ciničnim izgovorom borbe protiv neonacizma, što predstavlja grubo ismijavanje žrtve desetak milijuna sovjetskih građana koji su pali u borbi protiv stvarnog historijskog nacizma. Zbog napada na Ukrajinu nakon 2022. Kremlj više nije pozivan na obilježavanje. A kad bi se nekim čudom pokušao pojaviti u Poljskoj, VLADIMIR PUTIN trebao bi biti uhapšen na temelju tjeralice koju je protiv njega raspisao Međunarodni kazneni sud (ICC), i to zbog ilegalnih deportacija ukrajinske djece. Pri tom

je ICC zbog ratnih zločina raspisao tjeralice i protiv više ostalih ruskih dužnosnika.

Istovremeno je tjedne prije obljetnice obilježilo nagadanje bi li poljske vlasti uhapsile BENJAMINA NETANJAHUA, ako bi došao u Auschwitz. Grubom ironijom povijesti na potjernici ICC-ja odnedavno se nalazi i izraelski premijer (kao i bivši ministar obrane), zbog zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina počinjenih tijekom razaranja Gaze. Kako upozorava švicarski list Le Temps, pripisane zločine Netanjahu opravdava upravo pozivanjem na sjećanje na Holokaust, utjelovljeno u paroli 'Nikada više (Auschwitz)'. U stvarnosti je, dodajmo s naše strane, to sjećanje zloupotrijebio provodeći kampanju uništenja u kojoj su ubijeni deseci tisuća palestinskih žena i djece. Vodeće međunarodne humanitarne organizacije poput Amnesty Internationala ili Human Rights Watcha optužile su izraelsko vodstvo za zločin genocida, iscrpno dokumentirajući te optužbe. Ne samo pripadnici Hamasa, nego svi Palestinci nerijetko su prikazivani kao nasljednici nacizma: to je 'svijet okrenut naglavce, kada ljudi suočeni s genocidom postanu nacisti, antisemiti. Sve to su groteskne laži', rekao je izraelsko-američki povjesničar holokausta RAZ SEGAL, komentirajući ovoj tjedni govor izraelskog predsjednika IZAKA HERCOGA u Ujedinjenim narodima. Nadalje, dugo vremena kao pohvalni uzor suočavanja s prošlošću i kao moralni oslonac Europe služila je današnja Njemačka, kao nasljednica počinitelja najmonstruoznijih zločina u svjetskoj povijesti. No Njemačka više ne može služiti kao primjer. 'Sjećanje na Holokaust u Njemačkoj se progresivno transformiralo u politiku bezuvjetne potpore Izraelu. Ono što je jednom bio primjer historijskog suočavanja, postao je okvir koji (...) omogućuje radnje kontradiktorne samim principima pravde i odgovornosti, koje je ovo sjećanje trebalo održavati', rekao je nedavno povjesničar ENZO TRAVERSO. Povodom Amnestyjevog izvještaja, u lijevo-liberalnim medijima postavilo se pitanje njemačke suodgovornosti za zločine u Gazi, nezavisno od samog termina 'genocid'. Konačno, ne samo da se sjećanjem na Auschwitz i Holokaust manipulira sa svih strana – od strane službenih nasljednika osloboditelja, počinitelja i žrtava – nego i širom zapada u neviđenoj mjeri jača ekstremna desnica, koja to sjećanje i otvoreno osporava ili omalovažava. A činjenica kako, prema jednom istraživanju, većina stanovnika niza zapadnih zemalja smatra da se nešto nalik na Holokaust može dogoditi ponovno izaziva strepnje.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Cartagena Music Festival

Na nedavno završenom muzičkom festivalu u Cartageni nastupila je i PAOLA ÁVILA, 32-godišnja dirigentica na čelu prvog Ženskog filharmonijskog orkestra u Kolumbiji. Ne samo u toj zemlji dirigiranje se još uvijek smatra prvenstveno 'muškim' zanimanjem. Ávila je i dirigentica Kartagenskog simfonijskog orkestra, sastavljenog od djece i mladih, od kojih brojni dolaze iz siromašnijih uvjeta. 'Činjenica da djeca koja iz udaljenih područja imaju priliku prvi put u svom životu vidjeti violinu i orkestar te da u njemu i sviraju, to je, za mene, čudo', rekla je španjolskom listu El País.

■ J. B.

Kongo: rat i rude

SREDIŠNJA Afrika ponovno se nalazi na rubu regionalnog rata. Kao i mnogo puta u posljednjih tridesetak godina, epicentar novog sukoba nalazi se u Kongu. Pobunjenička skupina M23 početkom tjedna zauzela je Gomu – glavni grad provincije Sjeverni Kivu, na samom istočnom rubu Demokratske Republike Kongo. Iako kongoanska vlada tvrdi

da državna vojska i dalje pruža snažan otpor u okolici Gome, međunarodni su mediji u utorak izvijestili o nastavku pobunjeničke ofenzive i padu gradske zračne luke. Intenziviranje sukoba u Kongu sa sobom donosi i novu humanitarnu katastrofu. Prema procjenama UNHCR-a, oko 400 tisuća ljudi bilo je prisiljeno napustiti svoje domove u istočnom Kongu samo od početka 2025. godine. Ofenziva na dvomilijunsku Gomu tom je broju već dodala nekoliko desetaka tisuća novih izbjeglica, a za pretpostaviti je da će se taj crni trend nastaviti i narednih tjedana. Svjedočanstva iz Kivua govore o pljački, silovanjima i raznim oblicima maltretiranja lokalnog stanovništva od strane pripadnika pokreta M23. Pobunjenici su 23. siječnja ubili i guvernera Sjevernog Kivua, generala PETERA CIRIMWAMIJA, a u sukobima oko Gome je poginulo i trinaest pripadnika mirovne misije Ujedinjenih naroda. Usprkos tome, iz UN-a najavljuju da će mirovne trupe nastaviti pružati podršku vojsci DR Konga.

Sukobi u istočnom Kongu nisu nikakva novost. Sjeverni Kivu udaljen je oko 1.500 kilometara od kongoanskog glavnog grada Kinshase te je vladina kontrola nad ovim prostorom oduvijek bila labava. Slabost centralnih vlasti učinila je Kivu plodnim tlom za preživljavanje mnogobrojnih oružanih skupina, koje često služe i kao produžene ruke istočnih susjeda DR Konga – osobito Ugande, Burundija i Ruande. M23 jedna je od skupina pod direktnim patronatom ruandskog režima predsjednika PAULA KAGAMEA. Vodeći kadar i bazu podrške pokreta M23 čine pripadnici naroda Tutsi, kojemu pripada i Kagame. On sam na vlasti je još od 2000. te uživa podršku zapadnih zemalja. Današnja runda sukoba započela je pobunjeničkom ofenzivom 2022. godine, a karakterizira ju sve snažnija upletenost ruandske države: ne pružanjem logističke podrške pobunjenicima, nego i direktnim sudjelovanjem ruandske vojske u borbama. Kongoanski predsjednik FELIX TSHISEKEDI još je 2024. zaprijetio Ruandi objavom rata ako ne prestane podupirati M23, a 25. siječnja ove godine DR Kongo je i službeno prekinuo diplomatske veze s Ruandom. S druge strane, vojska i milicije iz susjednog Burundija pružaju podršku kongoanskoj vladi, čime se također dovode u mogući konflikt s ruandskim snagama u Kivuu.

Ruanda opravdava svoje aktivnosti sigurnosnim razlozima – prvenstveno borbom protiv etničkih milicija Hutua koje su izbjegle u DR Kongo po završetku ruandskog genocida 1994. godine i odande nastavile borbu protiv Kagameove vlade. No čini se da je barem dio povoda trenutnom sukobu mnogo prozaičniji. Istok DR Konga iznimno je bogat rudama: zlatom, bakrom, dijamanima, ali i mineralima koji sadrže elemente neophodne za proizvodnju litijjskih baterija i elektroničke opreme, poput kobalta i tantala (koltana). M23 je već zauzeo velik broj rudnika u Sjevernom Kivuu, od čega će zasigurno imati koristi i brzorastuće gospodarstvo Ruande. Potrebe globalne ekonomije tako još jednom utječu na živote milijuna ljudi u centralnoj Africi. Situacija u istočnom Kongu trenutno je na rubu otvorenog međunarodnog sukoba, i to prvi puta nakon završetka Drugog kongoanskog rata 2003. godine. U tom je ratu – također dijelom vođenom oko rudnih resursa – svojevremeno poginulo više od pet milijuna ljudi.

■ Marko Faber

Oštra satara satire

Predstava 'Robi K./Crvenkapa je mrtva' u sebi nosi mnogošto od onih tematskih punjenja kojima Viktor Ivančić i inače nabija svoju dijalektičku kuburu. Svoje su mjesto u njoj našli svi gordijski čvorovi kojima je sputana realnost u Republici Hrvatskoj

DA je pristojno prvo pomesti smeće ispred vlastitog praga ili svojega dvorišta, naučili smo još iz elementarnoga kućnog odgoja i formacijske faze praobrazovanja u obdaništu i najnižim razredima osmoljetke. A da je nacionalizam posljednje utočište hulja, shvatili smo iz traktata SAMUELA JOHNSONA, davno upokojenog engleskog moralističkog pisca, pjesnika i leksikografa. VIKTOR IVANČIĆ ide u red onih novinskih komentatora koji temu obrađuje s promatračnice ovih dvaju aksioma, ali se njegova kritika uperena na neki iščašeni fenomen u državi najčešće ne gleda kao atak na možebitno gnojno mjesto što rastače neki od segmenata naše opće javnosti. Naravno, nacionalistička će klataže Ivančića otpremiti s pravovjermom dijagnozom kako dotičnik isijava svoju insuficijenciju domoljubnog doživljaja praćenu prekomjernim upražnjavanjem mržnje za sve što je hrvatsko...

A nenavidnost ilitiga himba naprama svemu kroatološki osviještenom – prema matrici i metrici desničarske militantne klerofašističke provenijencije – počiva na nakaznom tumačenju onoga kritičkog prostora između izdaje i uvrede, o kojem je prostoru govorio mirotvorac i humanist PREDRAG MATVEJEVIĆ pokušavajući intelektualnom neovisnošću i blizinom tolerancije uspostaviti nekoverzno kurativno posredovanje među psima rata i džukelama mira. Vrlj profesor smatra je kako kritički stav prema svojoj zemlji ili svojem narodu ne može biti čin izdaje, kao što kritičko gledanje prema tuđoj domovini ili fureštom puku ne može se smatrati aktom uvrede. Jerbo, preporuka preliminarnoga čišćenja pred vlastitim pragom prije negoli se primijeti nečist pred kućom susjeda, ne može biti izdaja, niti kritički stav prema komšiji ili tuđincu može biti uvreda. Prljavi veš je za pranje, a ne za čuvanje.

I premda ljevica, koja na sebi nosi breme očekivanja lučonoštva razboritosti i pameti u društvu, često zna zapeti u selektivnoj trapuli licemjerstva, pisanje Ivančića svakako ide u red onih postojanijih i dosljednijih autora. A sva ova prijašnja navođenja što se etiketiraju unutar njegovog djelovanja kao oštrog kritičara u političkoj esejistici i žurnalističkoj kolumnistici, nonpitijjski se mogu prisposodobiti i disputskom diskursu avantura maloga Robija K. sa svojim ukućanima. Drugačije kazano: što je u Ivančićevoj komentatorskoj tekstualnosti bila ubitačno argumentirana satira, to je istodobno u Bilježnici Robija K. brusom naoštrena satara.

Neslučajno je pisac odabrao devetogodišnjaka kao protagonista tog vida društvenoga komentiranja, jer su njegove 'nježne

godine' taman na razmeđi dječastva i maštva, djetinjstva i mladosti, a mjestimice udjenuto iskustvo sveznajućeg subjekta čitavoj stvari daje dozu i zrelosti i serioznosti. Ustvari, maturacija čitatelja i ogleda se u zrcalu infantilizma koje na svojim prsima, umjesto babarina ili kravate, nosi junak Robi K.

Čudo je što može književnost, a ne može znanost. Da je MIROSLAV RADMAN – francuski akademik, ali ne i hrvatski! – pronalazeći onaj svoj eliksir mladosti na kojemu je desetljećima radio, ili decenijama već radi, imao Ivančićevu maštu i sredstva, svakaako je dosad mogao u laboratoriju izmućkati napitak što će čeljade zaustaviti u mladosti, kao tijelo u formalinu... Šalu nastranu: još djelotvornije no što je to MILJENKO SMOJE bio učinio također s novinskim likom Malim Marinkom u kudikamo duljem stažu, Ivančić evo u četiri desetljeća odgaja i prati nestašnog dječarca i farabutskog diškula Robija K., imajući špurijus zadržavati ga pritom u dobi da ne ostari dalje od trećega razreda osnovne škole...

A osim što je Robi K. poput kakvog andeoskog apstraktuma besmrtna na novinskim stranicama i neostario kao lik iz stripa u imaginariju mnogog čitatelja, dobio je i postvaren svoj izraz na kazališnim pozornicama. Njegovu karnalnu emanaciju bio je poprimio još 22. prosinca 2019. pod originalnim imenom 'Bilježnica Robija K.', kad ga je na daskama zagrebačkoga Kerempuha postavila redateljica MARINA PEJNOVIĆ. JOSIP BRAKUS (Robi K.) i ŽELJKO KÖNIGSKNECHT (Dida) predvodili su predstavu koja je požela nepodijeljen uspjeh što je za rezultantu imao i brojna gostovanja, pa i u Splitu.

A produkcija 'Robi K./Crvenkapa je mrtva', kojom je HNK Split otvorio dramsko krilo kurentne kazališne sezone, zaokruživanje je svojevrzne zavičajne recentno uprizorene trilogije u kojoj se kaleidoskopski isprepliću dalmatinski resentimenti. Nakon uspješnice 'U malu je uša đava' TISJE KLJAKOVIĆ BRARIĆ i 'Tihe noći', koju je, prema jednoj epizodi iz serije 'Naše malo mjesto' Miljenka Smoje ('Borbena ponoćka'), za scenu dramaturški i suautorski prilagodio pisac i novinar IVICA IVANIŠEVIĆ, splitski je Teatar dobio još jedan kazališni adut kojemu neće nedostajati posjetitelja. Da je tomu tako, vidljivo je i po broju rasprodanih predstava što su uslijedile nakon premijere.

Atraktivnost samoga naslova i višedesetljetna popularnost doživljaja popularnog lika, hrvatskog Petra Pana Robija K., dobitni je mamac za publiku; međutim, ono što daje perspektivu čitavoj produkciji na relaciji od same ideje, preko adaptacije do inscenacije, jest glumački korpus sastavljen sve odreda od izvođača iz domaćeg ansambla. A taj korpus čine mahom umjetnici mladege naraštaja koji tek hvataju zalet za role dugodahijeg zamaha.

U tom smislu gostujući redatelj iz Niša KOKAN MLADENOVIĆ imao je vrlo podatan 'materijal' za oblikovanje svoje umjetničke vizije. Uz KARLU LEKO, autora Ivančića i sugestije od pojedinaca iz glumačkog ansambla, sâm Mladenović supotpisuje i dramaturgijsku tekst. Detonatorska kapisla ove predstave bila je jedna kolumna pod imenom 'Crvenkapica je mrtva', ali predstava u sebi nosi mnogošto od onih tematskih punjenja kojima Ivančić i inače nabija svoju dijalektičku kuburu.

Očekivano, tu su JOSIP BROZ TITO i FRANJO TUĐMAN kao satelitski objekti u naraciji, pa nemimolazno referiranje na Jugoslaviju i elemente iz nje koji do kosti nerviraju desničare posvađane s realnošću i vremenom kroz koje su prošli, pa religijski motivi kao posprdni pucnjevi i za katolike i pravoslavce, pa pseudoreligijski kič u nestvarnom pristupu pojedinostima iz Domovinskog rata, pa, dakako i datako, i – ćirilica... Mišung svih gordijskih čvorova kojima je sputana realnost u Republici Hrvatskoj, našli su svojega mjesta u ovoj predstavi. A persiflaža bajke iz Crvenkapice koju znamo još iz zipke kod majčinog uzglavlja, s epilogom u kojem lovac ne puca u vuka, nego u Crvenkapicu, e, to je alegorija koja gorko prikazuje stvarno stanje na suvremenoj hrvatskoj političkoj sceni, gdje lupeži ordiniraju i kriminalci ovanciraju na vodeća mjesta s polugama vlasti u vlastitim rukama...

Ugrubo bi se moglo reći kako je sama predstava bila uokvirena seniorima iz ansambla, čiji okvir predstavljali suiskusni akteri TAJANA JOVANOVIĆ, NENAD SRDELIĆ i ELVIS BOŠNJAK, pa dijelom i GORAN MARKOVIĆ, koji polako progredira i vezuje naraštajno mlade kolege s onima s više utakmica na plećima. Bošnjak je bio jedan od autentičnijih tumača iz čijega čakavskog izgovora izviralala je neporeciva uvjerljivost, kakva počesto zna izostati iz dijalektalnih predstava na našim pozornicama općenito. Bez obzira na to što Bezmalinović krvnom lozom potječu s otoka Brača, njegov je Višanin imao sve prozodijske odlike eufonične cokavice.

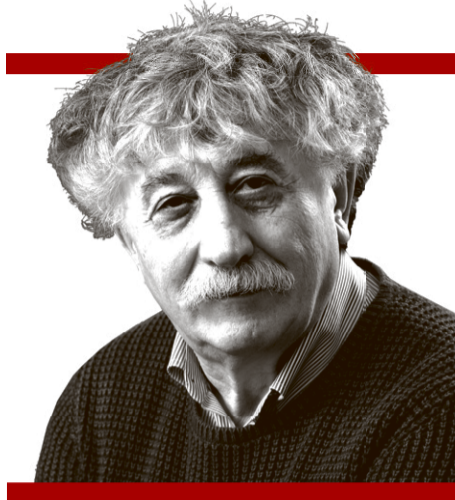
Nenad Srdelić (Dida sa Šolte), s puno je mara oživio najpoznatijega djeda iliti nota iz literature, da ne kažem lektire, dok je KATARINA ROMAC (učiteljica Smilja) potvrdila svoju klasu žustrom igrom i energičnošću imanentnoj rasnoj aktorki. STIPE JELASKA mladi je glumac kojemu darovitost jamči karijernu providenciju, i gotovo bi se moglo reći kako se sa svijećom ne bi pronašao trenutačno pogodniji interpret za oživljavanje jamačno najpopularnijeg devetogodišnjaka na ovim prostorima. S puno hajanja i hara uzvratilo je na povjerenje što mu je ukazano ponudom za igranje ovoga već odavno kanoniziranoga lika. Jelaska ima sposobnost psihološkog uživljanja u karakter i urođenost da to prirodno i ostvari, bez prenemaganja. Kretnje na bini te načini kako i glasovno i pokretom artikulira tekst, primjeri su kako se dodatnim nijansiranjima osjenčava karakterizacija lika. Kao os predstave oko koje se sve okreće, Jelaska je bio predvodnik još jednog malog umjetničkog čuda u splitskom Teatru: podizanju monumeta 'tupilu od nekuženja'. ■

Foto: Milan Šabić/HNK Split

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Prajina pekara

PIŠE Sinan Gudžević

Kad je Zulfo bio već u penziji, rekao mi je da je čuo kako onaj 'dobri čoek Praja Dalipagić ima neđe na Novom Beogradu pekaru'. Pa je kazao ovako: 'E dao bih ne znam šta da nađem tu pekaru. Da stalno kupujem ljev koji mijesi Prajinica, a peče ga Praja. Da moji sinovi od toga ljeba rastu i da budu dobri ljudi kao što je Dalipagić dobar, dobar ka ljev'

KAD bi u naše vrijeme postojao neki čovjek kakav je bio pjesnik KALIMAH IZ KIRENE, koji je sastavio katalog čuvene biblioteke u Aleksandriji, pa kad bi kao on, sastavljao Katalog onih koji su se proslavili u ma kojoj stvari na svijetu, u takvom bi katalogu na visokom mjestu stajalo ime DRAŽENA DALIPAGIĆA, Jugoslavena, sina ŠAĆIRA DALIPAGIĆA i MARIJE, djevojačko REŠKOVIĆ iz Mostara. On se u loptanju proslavio dotle da je mjera njegove slave sam krug zemaljski. To kazuju oni koji su slavu uvrstili u mjerila za postojanje na svijetu. Po pitanju slave, svakako valja reći da je bio član i evropske i američke kuće slavnih. On je u to članstvo uvršten, nije ga izvukao na lutriji niti ga dobio preko veze.

Drugi tome mjerilu pridružuju novac. Dražen Dalipagić nije hajao mnogo ni za jedno ni za drugo. On je jedno i drugo podnosio, moglo bi se reći, stoički. Bio je takav čovjek da mu ni jedno ni drugo nije bilo cilj. Novac je zarađivao igrajući, to podrazumijeva i trenirajući, podnoseći teške napore, bez kojih nema spremnosti za igranje. Novac koji je zaradio nije bio velik, ako se ima na umu onaj koji je mogao zaraditi da je otišao u Ameriku. No nije bio ni mali, ako se uporedi sa onim koji bi imao da nije otišao u Italiju i u Španiju. Sa zarađenim novcem nije imao sreće: ušteđevinu mu je progutala jugoslavenska banka pri propasti Jugoslavije. A držao ju je u jugoslavenskoj banci, jer je smatrao da je prirodno čuvati novac u banci u zemlji iz koje si. On je bio Jugoslaven, onaj nelužni i neprofitni. On je Jugoslaviju uljepšavao svojom igrom, i nije se njom okoristio. Takav je bio i u Partizanu, bez kojeg on ne bi bio ono što je postao, ali ni Partizan bez njega ne bi bio ono što je s njime postao. U njemu je igrao ukupno deset godina, i svojom igrom je košarkaški klub Partizan unaprijedio na visinu vaterpolskog i fudbalskog kluba, koji su već imali status evropskih veličina.

Mi koji smo ga gledali dok je igrao za Partizan, odmah smo u njemu vidjeli igrača kakvog Partizan prije toga nije imao. Nije ga imala ni Jugoslavija, nije ni Evropa. Igrao je krilo, na majci je imao broj 14 ili 15, u Realu je imao i pet. O njemu mi je pričao najprije moj sobni drug iz studentskog doma EKREM ZEJNILOVIĆ, koji je redovno gledao Partizan u Hali sportova na Novom Beogradu. Kad sam prvi put otišao da ondje gledam utakmicu vidio sam stvar koja je meni bila nova, a bila je već običaj: na zahtjev navijača Praja izade pola sata prije utakmice i barem petnaest minuta zakucava loptu u koš. Oduševljenje u koje su ta zakucavanja bacala gledaoca ne može se zaboraviti. Onda je dolazila utakmica, igra u kojoj je Partizan u pravilu pobjeđivao, a Dalipagić redovno davao najviše koševa. Nakon onih silnih zakucavanja prije utakmice, mnogi su naglas govorili da se istrošio i da ga neće biti nigdje u utakmici. A on je, kako je igra odmicala, bivao sve goropadniji. Njegovi skokovi iz kornera i pogađanja koša preko ruku raznih grmalja bili su takvi da je trebalo nalaziti prave riječi da se opiše putanja lopte iz najnemogućijih položaja i njeno kapanje u koš 'bez kostiju' ili od table.

Kad je među godinama došla godina 1976, i kad se pročulo da Dalipagića traže Amerikanci, da može postati profesionalac u Bostonu, pustoš koja se naslućivala takvim odlaskom punila je navijačke čaše i kafanske

Delibašić i Dalipagić u vrijeme kad su igrali za Real iz Madrida

stolove. Ali je Praja odbio da ode u Boston Celtics. Zato što, kao profesionalni košarkaš, ne bi imao pravo da igra za Jugoslaviju! To nije bio patetični patriotizam, to je bilo poštovanje navijača iz svoje zemlje. Igrati za medalje i za te navijače njemu je bilo važnije od igranja za novac. A on je za medalje igrajući medalje i osvajao. Nema ništa što je bilo moguće osvojiti, a da on nije osvojio: šest zlatnih medalja (triput prvak Evrope, jednom prvak svijeta, po jednom pobjednik olimpijskih i mediteranskih igara), tri srebrne (svjetsko prvenstvo, olimpijske igre i evropsko prvenstvo), četiri bronzane (dvije sa svjetskog prvenstva, po jedna s olimpijskih igara i evropskog prvenstva).

DA je otišao u Ameriku, bila bi s njime otišla i naša snaha, vrhunska tenisačica i čarobna ljepotica SONJA POŽEG, koju smo više puta gledali kako igra tenis na terenu između stadiona JNA i Vojne gimnazije. Pošli bismo da gledamo trening fudbalera, pa smo znali ostajati da krivimo vratove kraj terena Teniskog kluba Partizan, gdje je Sonja igrala.

Kad je otišao u Veneciju, njegove smo igre pratili preko novina. Tako sam tek u srijedu 29. januara 1987. saznao da je Dalipagić, igrač fenjeraša Giomo Reyera dao šampionskom Dietor Virtusu iz Bolonje 70 koševa. I slovima: sedamdeset. U prvenstvenoj utakmici. U venecijanskoj dvorani Arsenal, gdje je to čudo načinio, navijači su dali da se izradi mesingana ploča sa podsjećanjem na čudo koje je u Mlecima priredio Mostarac u 36. godini mladosti. Ta ploča stoji i danas tamo. Dalipagićev tim je pobijedio Virtus, a pet igrača koji su ga čuvali zaradili su ukupno 25 ličnih grešaka, te su, sa svoga mučenja da ga zaustave, došli dotle da su jedan po jedan ispadali iz igre. Mogli su i partizanovci u Hali sportova postaviti neko znamenje u zahvalnost za one stotine i stotine zakucavanja, i u igri i u predigr. I za one koševe iz skokova sa nezaboravnom zadržkom. Mogli su, no još nisu.

Jedan talijanski novinar je kazao kako je PELÉ, iako nizak rastom, dao Italiji nezaboravan gol u finalu svjetskog prvenstva u Meksiku, kad je nadskočio visokog beka BURGNIČA, a Dalipagić je takvih skokova

imao na desetke u svakoj utakmici, i to protiv viših igrača, koji su ga sprečavali i skokovima i držeći visoko i široko podignute ruke.

Dalipagića se u njegovim beogradskim godinama moglo sretati na ulici. To su bile magične godine: ideš i vidiš na Terazijama MILANA GALIĆA. U Knez Mihailovoj sretnoš ŠEKULARCA. Sretnoš Dalipagića, ponekad KREŠU ČOSIĆA. Moglo se sresti, moglo se i s njima razgovarati, no ja s Dalipagićem nisam nikad ni riječ progovorio. Nije se namjestilo, i neće se namjestiti.

Dalipagića je na Novom Beogradu neko vrijeme sretao i moj rođak ZULFO GUDŽEVIĆ, radnik Hidrogradnje. Zulfo nije išao na utakmice, a pričao je kako se Dalipagić 'uvijek lijepo pitao sa radnicima' kad bi prolazio kraj gradilišta. A kad je Zulfo bio već u penziji, rekao mi je da je čuo kako onaj 'dobri čoek Praja Dalipagić ima neđe na Novom Beogradu svoju pekaru'. Pa je kazao ovako: 'E dao bih ne znam šta da nađem tu pekaru. Da stalno kupujem ljev koji mijesi Prajinica, a peče ga Praja. Da ga jedu moji sinovi bliznaci SAFET i SELIM, da od toga ljeba rastu i da budu dobri ljudi kao što je Dalipagić dobar, dobar ka ljev.'

Ovo sam ispričao ovih dana BOGDANU TANJEVIĆU i DUŠKU VUJOŠEVIĆU. Oni su mi potvrdili da su Praja i Sonja jedno vrijeme zaista imali pekaru na Novom Beogradu, ali da njih dvoje u pekari hljev nisu ni mijesili ni pekli, to je činio pekar. Ne znam je li Zulfo našao tu pekaru, nisam stigao da ga to pitam. No su Praja i Prajinica nama partizanovcima godinama i mijesili i pekli hljev naš svakodnevn, od kojega nam i danas ide voda na usta.

Bogdan Tanjević mi je kazao šta nisam znao: da su MIRZA DELIBAŠIĆ i Dražen Dalipagić bili rođaci. Jer je Mirzina majka bila od Dalipagića. Njih dvojica nisu to isticali, a da su Crnogorci, kaže Tanjević, nadaleko bi se čulo i daleko znalo da su dva rođaka u isto vrijeme igrala za Real iz Madrida.

Praja Dalipagić je 28. januara iz kapele sedam Novoga groblja u Beogradu predao krematoriju. Dok se dugački njegov kovčeg spuštao, pratila ga je pjesma 'Što te nema', a ispratila ga je himna one Jugoslavije za koju je igrao i bio joj narodna radost. ■

DUŠAN MIHAJLOVIĆ alias DOKTOR SPIRA Još uvek se nisam penzionisao u glavi

Mladi moraju da naprave novo društvo. Oni komuniciraju na drugi način, razmišljaju drugačije. U svemu ovome je dobro što su shvatili da ne sme da bude strančarenja i da ne smeju da puste samo jednog pojedinca napolje, što odlučuju kolektivno. Stvar je što smo svi u istoj supi i moramo da ispravimo osnovne stvari, izborimo elementarne pravde

ZAGREB je ovih dana oblepljen plakatima na kojima se nalazi crno-bela fotografija DUŠANA MIHAJLOVIĆA, odnosno Doktora Spira. Četiri decenije neki su čekali najavu nastupa benda koji, barem javno, nije toliko obeležio novi talas, iako je bio i više nego dio njega. Doktor Spira je, naime, bio malo drugačiji, sa drugačijim odnosom prema muzici i reči pisanoj za nju. A ovo je njegova priča.

Nakon 40 godina Doktor Spira i ljudska bića sviraju u Zagrebu. U međuvremenu se svašta dešavalo, pa i više od toga. Da li je sve to obuhvatilo i Doktora Spiru?

Ovo je sad savremen nastup. Sa mnom sviraju momci koji su upravo izašli sa Muzičke akademije ili rade svoj master tamo. Sva četvorica su zajedno 20 i nešto godina stariji od mene. Nakon dugo godina radeći sa kompjuterima prestalo mi je biti zabavno i odlučio sam da treba da pokažem šta sam ja to još radio svih tih 40 godina. U kući sam uvek imao muzičku sobu gde su instrumenti i beležnice sa pesmama.

Znači Doktor Spira je bio Dr. Jekyll, a onaj kompjuterski mag Mr. Hyde?

Upravo tako. Ovo je nešto što sam ja. Sticajem okolnosti sam u tome što sam radio da bih plaćao račune bio dosta uspešan, ali sve vreme sam pisao nove stvari. Shvatio sam da nemam šanse da razvijem muzičku karijeru u Londonu gde sam otišao iz Beograda,

pa sam pisao pesme jer mi to treba. Jedan moj drugar je pre više godina komentarisao da sam u životu napravio dva albuma i to je to. Rekoh, 'čoveče, da sam ih objavio sad bih bio negde na 40. albumu'. Pisao sam sve vreme, a 2016. sam odlučio da smanjim aktivnost sa kompjuterima i da krenem javno da sviram. Pošto sam dosta putovao zbog posla po celom svetu, otkrio sam nešto što se zove 'open mic'. To je veče otvorenog mikrofona gde se prijaviš i možeš da otpevaš dve pesme, a ako te publika prihvati možeš i treću. Kad god odem u novi grad pogledam gde ima 'open mic' veče i onda pozajmim

Sve moje pesme su vrlo emotivne, čak i kad se tiču samo slika. Ja nosim te neke svoje emocije, a posle svirke se obično dešavalo da bubnjar i basista pronađu devojke, a meni priđu neki ljudi da mi objašnjavaju moje pesme

gitaru i odsviram par pesama i to mi je hranilo potrebu da izađem pred publiku. To je baš bilo zabavno jer ljudi ne znaju ništa o meni, ne znaju ni šta da očekuju. Zavisno od mesta nekad sviram svoju pesmu i neku od poznatih, nekad samo tuđe... Jednom prilikom sam u Torontu iste večeri svirao na tri različita mesta. Na svakom mestu sam svirao drugi repertoar.

Po tome ste bili poznati i dok ste nastupali kao Mira i Spira. Imali ste na repertoaru ogroman broj pesama i nastupi vam nikad nisu bili isti.

MIRA (MIRJANA MARKOVIĆ, op. ur.) i ja smo bili izuzetno produktivan tandem. Znali smo se dugo i slično smo razmišljali, uglavnom u slikama. Na Beogradskom letu smo bili kućni bend. To je bio program u Domu omladine koji je trajao preko tri meseca. Tu su se odigravale pozorišne predstave, književne večeri, gostovanja raznih muzičara i to sve u toku iste večeri. Mi smo onda svirali između svih tih segmenata i popunjavali prostor. Tako smo u toku leta svirali 80 večeri. Da sviramo jedno te isto nismo mogli i onda smo redovno pisali nove pesme.

Šta da ljudi očekuju na vašem nastupu, prvo u Zagrebu, a onda i dalje?

U Zagrebu će da bude mešavina muzike sa prva dva albuma 'Dijagnoze' i 'Dizajna za stvarni svet' i još nekoliko novih pesama, ali sve će da se svira kako mislim da sad treba da se svira.

Sa potpuno novim bendom i velikom razlikom u godinama. Uspevate li da im približite vašu filozofiju?

Ja sa njima pokušavam da nađem drugačiju komunikaciju, preko slika o kojima pričam. Svaka pesma mi je mali ili veliki film. Uz DYLANOVE pesme sam se nagledao toliko filmova. Kad izađem na scenu pokušavam da to prenesem. Imam zaledinu i u pozorištu i to je sve vezano. Doktor Spira izlazi na scenu i on priča o sebi, o ljudima.

Rezonance idu dalje

A ko je Doktor Spira?

To je jedan aspekt mene, taj aspekt izvođača, maštovitog tipa koji puno razmišlja.

Opet se vraćamo na Dr. Jekylla?

Da, ali to sam ja. Sve stvari u pesmama su o meni i svetu u kom živimo. Uzmimo za primer TAYLOR SWIFT koja je produktivna, ali sve prepričava iz svog života. To je na granici nedorađene gimnazijske poezije, tipa 'Ja je volim, ona ima plave oči'. Svi imamo razne emotivne poraze i pobeđe, blistave i mračne trenutke... Onaj koji to treba da pretoči u muziku, poeziju, sliku to treba da uradi tako da drugi ljudi prepoznaju svoju situaciju, da sve podignemo na nivo metafore da bi mogli i drugi to da osećaju, da bi i njih zabolelo, nasmejalo, da bi im značilo nešto.

Gnjave li vas previše vraćanjem na 'Prvi sneg', najpopularniju pesmu koju ste napi-

sali? Iako su je prvobitno Suncokreti pevali, to je vaša pjesma i našla se na vašem albumu.

Ako ih 'Prvi sneg' dovede do toga da nađu još nešto unutra, to je u redu. Radim sad sa nekim studentima dve svoje pesme, jednu novi i jednu staru koju radim sa malim horom koji se zove Akademski hor Blokada. Oni su našli sebe u tome. Jedna od pesama koju snimamo je 'Radio paranoja' sa drugog albuma i jedna potpuno nova. 'Radio paranoju' sam napisao 1984. godine, dakle pre više od 40 godina, ali oni su prepoznali nešto unutra.

Koliko su oni, kao i bend sa kojim svirate, bili upućeni u vaš rad i ono šta se dešavalo pre 40 godina, u postojanje Doktora Spire i čitave scene?

Oni su znali za ime, to je mitsko ime. Dosta njih nije znalo ništa od pesama jer većina pesama nije ni bila javno dostupna dok nisam uradio reizdanje. Kad sam krenuo u nove nastupe najpozitivnije reakcije sam dobijao od najmlađeg dela publike. Oni nalaze neke svoje detalje u njima i to mi je jako drago.

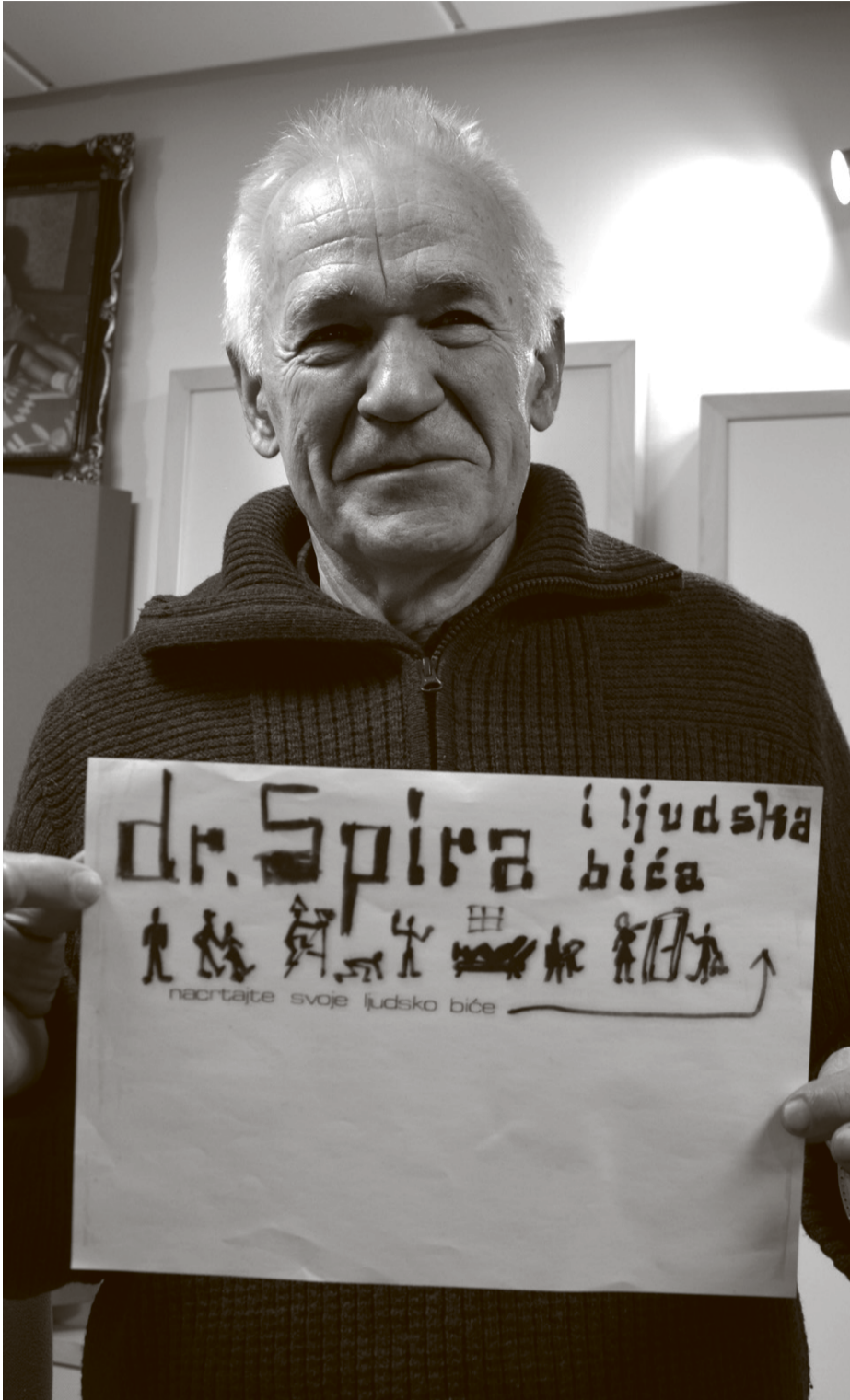
Spomenuli ste mit oko Doktora Spire. Vidim i po plakatima koji najavljuju koncert da na njima nema informacija, a opet kao da svi znaju o čemu se radi?

Dok sam živeo u Britaniji nalazili su me ljudi iz Australije, Kanade... Uvek je bilo ljudi koji ulože vreme da čuju nešto novo. Sa nekima od njih, ako su iole imali sticaj okolnosti da to čuju na pravi način, nešto je zarezonovalo. Pesme sa 'Dijagnoze' su lične, tu se čovek preispituje da li ima smisla život. Ljudi se prepoznaju u tome i onda to nekim ljudima znači. Sve moje pesme su vrlo emotivne, čak i kad se tiču samo slika. Ja nosim te neke svoje emocije, a posle svirke se obično dešavalo da bubnjar i basista pronađu devojkę, a meni priđu neki ljudi da mi objašnjavaju moje pesme.

Mitu kao da je doprinelo i to što je prvi album izašao u svega 50 primeraka?

Ja se nadam da nije samo to, nego da je to što sam ostavio traga u životima drugih ljudi. Ja sam saradivao, imao sam tu privilegiju da sam bio u kontaktu sa jako puno pametnih i kreativnih ljudi. To je najbolji deo mog života. Što sam imao ENCA LESIĆA za prijatelja, što je IVICA VDOVIĆ svirao dve godine sa mnom, što sam bio prijatelj sa SLADANOM MILOŠEVIĆ koja je pevala moje pesme. To su neke bitne stvari i onda se iz toga, iz tih stvari stvara mit. Snimio sam sve prve snimke Idola, Šarlo Akrobata nisam snimio, ali sam pomogao da budu snimljeni. Doveo sam MIROSLAVA CVETKOVIĆA u studio da ga preuzme posle mene, a oni su probali kod njega u podrumu. BORA me upoznao sa Encom, sa

Ženski roditelj jugoslavenskog rock and rolla verovatno bi bila Slađana. Sem nje niko nije stvarno zagrizao u to, a ni ona nije imala sreće. Nisu se prema njoj odnosili kako treba samo zato što je žensko

BAJAGOM... Sve je to na neki način povezano, ali ja sam onaj kao u filmu 'Man who wasn't there'. Nisam bio tu, iako jesam. To ostavlja neki trag i te rezonance idu dalje.

Sa kim vam je bilo najdraže raditi?

Recimo sa Mirom, onda Encom Lesićem, Slađanom, Ivicom, PEĐOM MILANOVIĆEM koji je svirao bas na drugom albumu, ali i sa svim momcima koji su svirali na prvom albumu. Ne može tu jedan čovek da bude. U Britaniji je to bila moja prijateljica EMILY JANE KUBINEC. Ona je iz Splita. Njen otac je Britanac češkog porekla, a bio je oženjen u Splitu. Emilija je njegova ćerka odrasla u Splitu. Ona je pevala u klapi Encovog oca i trebalo je da preuzme tu klapu, ali se Jugoslavija raspala i preselila se u London. Ona je takođe jedna od tih osoba sa kojima volim da radim.

Jugoslavija se raspala, a koliko su se raspane veze među ljudima?

U Zagrebu ponovo treba da se vidim sa DRAGOM MLINARCEM. Mi se znamo iz vremena Mire i Spire, a desilo se da se nakon raspada nismo videli godinama. Kad smo se prvi put videli posle 20 i nešto godina samo smo nastavili razgovor gde smo stali pre toga i tako ga nastavljamo periodično i to tako teče. Tako da te veze su tu. Kad sam najavljiivao Dragu u Beogradu najavio sam

ga kao muškog roditelja jugoslavenskog rock and rolla.

Ako je ženski roditelj?

Verovatno bi to Slađana bila. Sem Aleksandre niko nije stvarno zagrizao u to, a ni ona nije imala sreće. Nisu se prema njoj odnosili kako treba samo zato što je žensko. KORNELIJE (KOVAČ, op. ur.) i Kornij grupa su snimali matrice za njen album. Nisu joj dali da dođe na snimanje svog albuma. To su stvari koje su ružne i ne spadaju u civilizacijske vrednosti.

Beograd je 60-ih i 70-ih bio centar sveta

Ko danas čini 'Ljudska bića'?

Sa mnom trenutnačno sviraju KOSTA PAUNOVIĆ gitaru. On je najmlađi master gitare. Išao je u dablinsku ispostavu Berkeleyja gde je uradio master gitare. Ima 25-26 godina. Onda je tu i LUKA MALKO koji isto svira gitaru. On je sad na masteru za gitaru na jazz odseku Akademije. Bas svira JEVREM ČOSIĆ koji inače svira gitaru u Big Bandu Radija Beograd. I on je završio master gitare. Tu je i MLADEN RADOVANOVIĆ na bubnju. On je malo stariji, ima preko 30 godina. On se poslednji pridružio.

Često komunicirate sa mlađim generacijama, čak i saradujete sa akademskim horom, koji se, eto, zove Blokada. Dok razgovaramo oko nas se čuju pištaljke i policijske sirene. Vidite li ih dovoljno zrelim da preuzmu odgovornost za društvo?

Oni moraju da naprave novo društvo. Oni komuniciraju na drugi način, razmišljaju drugačije. U svemu ovome je dobro što su shvatili da ne sme da bude strančarenja i da ne smeju da puste samo jednog pojedinca napolje, što odlučuju kolektivno. Stvar je što smo svi u istoj supi i moramo da ispravimo osnovne stvari, izborimo elementarne pravde. Ova država ima sve zakone, samo ih se ne pridržavaju. Samo to da se radi, da se ispoštuju zakoni i pravila, onda će da se formira drugačije društvo u kojem će moći neke stvari da se drugačije organizuju. Oni rade na tome da se ispoštuju pravila i zakoni. Ovo sad nije društvo, ovo je kriminal i užasno loša kopija onog liberalnog kapitalizma.

Vratimo se malo u vašu mladost. Odnos Zagreba i Beograda, kad je reč o muzici sa akcentom na novi talas, nikad nije bio recipročan. Beograd je bio nadmoćniji. Zašto?

Bitan razlog je što je Beograd 60-ih i 70-ih bio centar sveta. To je bio otvoren grad, jedino mesto na svetu koje je imalo Bitef, svetski pozorišni događaj. Bio je centar sveta i izvor informacija. Tu je počela i MARINA ABRAMOVIĆ, počeli smo da gledamo prve eksperimentalne video snimke. To se sve događalo u Beogradu. Zagreb je uvek imao mnogo prefinjeniju organizaciju i bili su više okrenuti ka Austriji i Italiji. MARIO KINEL je imao izdavačku kuću još 60-ih godina, što je doveo iz Austrije i Italije. U Zagrebu su imali mnogo bolji uvid u to kako muzička industrija funkcioniše. Jugoton je bio neporediv u odnosu na PGP RTB. A Beograd je bio otvoreniji, na neki način slobodniji. Sećam se kad je DRAŽEN VRDOLJAK dolazio u Beograd, on je samo slušao radio Studio B. Beogradski radio je bio svetska klasa. U Zagrebu su imali veštinu, a ovde su, u vreme novog talasa stalno nastajale nove grupe. Da sam imao moć da idem okolo i skupljam pesme svih tih bendova, pesme koje su samo njihove, sad bismo imali nekih 100 pesama da sećemo vene do kraja života.

To je nekoliko izdanja 'Paket aranžmana', a osim toga?

Da, ali je mogao da se napravi i drugi izbor. Idoli su imali bolju medijsku podršku, tako se lopta namestila i onda je to tako išlo. Kad pogledam, iz Zagreba je došla Azra, ali njih niko ne broji kao Zagreb. Ni Zagrepčani. To je ljudi JOHNNY ŠTULIĆ. Recimo, Film i Prljavo kazalište su bili refleksija onoga što se tematski sviralo na zapadu. Nikad u Jugoslaviji nije postojala kultura 'mi plešemo, samo ćemo da đuskamo'. To je bila fikcija prepisana sa britanskih ploča. A 'Ogledalo' benda Petar i Zli vuci, to je lična pesma. To je razlika Beograda i Zagreba. Malo je musavije, zarozanije, možda i primitivnije i ima više zuba.

Jedna ste od poslednjih spona tog perioda sa današnjim vremenom. Nedavno je umrla i Goranka Matić, a prethodno i puno ljudi sa kojima ste radili.

Ja sam iz te generacije, ali ja se još uvek nisam penzionisao u glavi, a verovatno i neću jer me i dalje interesuju nove stvari i to i radim. ■

Moja zemlja. Šta mladi misle o patriotizmu

(r: Jelena Bogavac; Reflektor teatar)

Prvi put su tokom rada na 'Mojoj zemlji' saznali što stoji iza pojmova: SAO Krajina, Sarajevo, Srebrenica... (Foto: Reflektor teatar)

PIŠE Agata Juniku

Dom za (o)sjećanje

Predstava koja hrabro radi na transgeneracijskoj traumi nastaloj zbog nesuočavanja s devedesetima

PROŠLI tjedan u Zagrebačkom kazalištu mladih gostovala je predstava Reflektor teatra iz Beograda 'Moja zemlja. Šta mladi misle o patriotizmu' – koju su dramaturginja MILENA BOGAVAC i redateljica JELENA BOGAVAC kreirale u sklopu projekta, odnosno kazališno-edukativnog procesa 'Moja zemlja: Omladinsko pozorište kao sredstvo suočavanja sa prošlošću'.

'Neki od naših očeva su također učestvovali u ratovima devedesetih. Možete li, ovako kad nas gledate, znati čiji su to bili očevi? Naravno da ne možete. Ni mi sami ne znamo tko su točno naši roditelji bili devedesetih i šta su radili.' Tako otprilike glasi replika kojom se – nakon poetsko-žovijalnog uvoda u kojem se dekonstruira široki opseg pojma *zemlja* – zapravo otvara ključna tema predstave, a to je transgeneracijska trauma nastala zbog nesuočavanja s ratnom prošlošću devedesetih. Tabuiziranje devedesetih, ili u najmanju ruku nevoljkost da se o njima priča – kako u obiteljima, tako i u školskim programima – na današnjim je dvadesetogodišnjacima očito ostavilo traga i oni su se hrabro odlučili na tom tragu poraditi. Za početak, pričajući o ne-pričanju. U istraživanju devedesetih – *prošlosti koja traje zauvek* – višemjesečna podrška im je, uz sestre Bogavac, bio interdisciplinarni tim stručnjaka – pravnik, politologa, povjesničara, etnologa, mirovnih aktivista.

Njih sedamnaestero mladih, koji su odabrani na audiciji, dolaze iz različitih miljea i vrlo su heterogenih interesa: studiraju pravo, računarstvo, politologiju, psihologiju, sociologiju, hotelijerstvo, dizajn, dramaturgiju, filologiju, zrakoplovstvo... neki još idu u školu, neki rade. I prvi put su tokom rada na ovoj predstavi saznali o tome što stoji iza pojmova: SAO Krajina, Prijedor, Sarajevo, Srebrenica, Oluja, Omarska, Kosovo itd. Tekst uglavnom izgovaraju unisono,

recitiraju ga zbarski, ili pjevaju songove, a povremeno se izdvoji netko s osobnom pričom... Mnogo je prekida, ponavljanja i meta-teatarskih postupaka – autorice će i u programu napisati 'ovo je predstava o tome kako smo je pravili'. Spomenut će se u predstavi neke intelektualne reference, pa i BRECHT. I upravo u tim trenucima autorice posežu za oštrom a duhovitom (auto)ironijom, otvarajući još jedno ključno pitanje: ono klasno. Apostrofiraju aroganciju građanskog miljea – utopljenog u porodične biblioteke i samodopadnog u odnosu na svoj *samorazumljivi* pacifizizam, kozmopolitizam i druge *fine* vrijednosti – te paralelno grade poligon za suosjećanje s onima koji su se zbog historijskih naslaga nepravde našli na drugoj strani ideološkog spektra, skupa sa svojom djecom. I možda je najveća vrijednost ove predstave što je okupila svu tu djecu koja u ovom procesu, zajedno, o svojoj zemlji uče ispočetka. No, jednako je važno i to što nam ona pred kraj – nakon što su 'apsolvirali gradivo' – iskazuju, pojedinačno, čega se plaše, što ih muči, što sanjaju noću...

U filmu MARKA ĐORĐEVIĆA 'Za danas toliko', u jednoj od najdirljivijih scena – koja je inspirirana ličnim iskustvom kragujevačke ekipe filma – lik Višnje, na komemoraciji za učiteljicu glume Kiku, govori što je njima značila dramska grupa koju je ona vodila: 'To je bila škola u kojoj smo učili ono o čemu nam niko nije govorio, to je bila naša kuća, u kojoj smo mogli uvek da kažemo kako se osećamo i da se ponašamo onako kako se osećamo.' Drugim riječima, tamo im je bio *dom*, koji je rijetko tko imao u svojoj kući. Samo se u takvim *domovima* mogu formirati ljudi koji, za početak, znaju prepoznati kako se osjećaju, da bi znali kako djelovati. I samo takvi se osjećaju *uzemljeno* – u svojoj koži, kući, školi, zemlji i širokome svijetu. ■

Bob Dylan: Potpuni neznamac (r: James Mangold)

(2024.)

Elle Fanning i Timothée Chalamet kao Suze Rotolo i Bob Dylan

PIŠE Damir Radić

Kad je Bob sreo struju

Film dobrog ritma, ali je cijena za to plaćena u općoj skicoznosti

VEĆI dio kritike prihvatio je film 'Bob Dylan: Potpuni neznamac' s odobravanjem i svrstao ga među najbolja ostvarenja godine. Film je sunapisao i režirao JAMES MANGOLD, najpoznatiji po igranoj biografiji JOHNNYJA CASHA 'Hod po rubu' iz 2006., no koji je svoje kreativno najpotentnije radove – 'Heavy' i 'Copland' – ostvario još 1990-ih. Njegovo aktualno bavljenje jednim od najvećih kantautora u povijesti pokriva razdoblje od 1961. i DYLANOVA dolaska u New York, do čuvenog, za ono doba šokantnog 'električnog' nastupa njega i njegova benda na festivalu u Newportu, hramu (akustične) folk muzike, 1965. Na početku filma Dylan je ambiciozni neznamac, mladac za kojeg nitko nije čuo, na kraju, samo četiri godine kasnije, on je velika zvijezda, ali i dalje neznamac, onaj za kojeg sad svi znaju, ali nitko ništa o njemu stvarno ne zna. To je potka i poanta filma sukladna njegovom naslovu, a da nekom ne bi promakla, na svoj je način eksplicira Dylanova djevojka Sylvie, modelirana prema tadašnjoj Dylanovoj družici SUZE ROTOLO (sam Dylan je zahtijevao da se ime pokojne Rotolo promijeni, s obrazloženjem da ona nije bila javna osoba).

Generalno, Mangold ne laska svom slavnom protagonistu – naravno, ne bježi od prikaza i potvrđivanja njegova muzičko-tekstualnog genija, ali u privatnim i intimnim odnosima s ljubavnim interesima i prijateljima, kao i onima s kolegama i poslovnim partnerima, veliki je kantautor naslikan s mnogo oporih tonova. To je dobra strana filma, kao i odluka da se u njemu puštaju više ili manje cjelovite pjesme, odnosno da se on dijelom pretvori u svojevrsnu pjesmaricu. Osim što se time suprotstavlja rutini po kojoj se pjesme u takvim prilikama tretiraju kao puki 'štikleci', odluka je u službi predstavljanja Dylanova fascinantnog harmonijsko-melodijskog i tekstopisačkog dara, čemu nimalo nije našla činjenica da je pjesme svirao i pjevao

njegov glumački utjelovitelj TIMOTHÉE CHALAMET (odlične su to izvedbe iako prije početka priprema za film mlada glumačka zvijezda nije znala svirati gitaru), kao što je i u službi slikanja duha vremena (i prostora) u kojem su te pjesme nastajale. A to je vrijeme velikog uspona tzv. kontrakulture i kulminacije hladnog rata, pokreta za građanska prava, ubojstva KENNEDYJA i MALCOLMA X-a, što se u filmu ne propušta notirati. Problem je, međutim, što je cijeli film u notacijama, odnosno sveden na njih – (gotovo) sve (bitno) je prisutno, ali na tanaok, površan način. Na primjer, na nekom *partiju* neka djevojka shvati da je Dylanovo pravo prezime ZIMMERMAN, i to je neugodno iznenadi jer očito gaji antižidovske sentimente, ali taj sitni ubod prvo je i posljednje suočavanje gledatelja s desničarskom stranom tadašnje Amerike, stranom koja je danas, samo na drugi način, opet izrazito aktualna. No to je manja primjedba, puno važnije je da film površno proljeće i kroz dva ključna Dylanova ljubavna odnosa tog vremena, sa spomenutom Suze Rotolo alias Sylvie (ELLE FANNING) i JOAN BAEZ (MONICA BARBARO). Kritičari hvale scenu u kojoj Dylan i Baez zajedno izvode 'It Ain't Me Babe' na pozornici Newporta, gdje je prikazana nesvakidašnja 'kemija' između njih čemu iz publike svjedoči Sylvie i slama se, međutim ta scena nema pravi kontekst, nema temelj u razrađenom odnosu dvoje kantautora. Odnos Dylana i Sylvie nešto je sadržajnije, ali i na njemu se moglo još raditi. Zapravo jedina zadovoljavajuća interakcija je ona između Dylana i PETEA SEEGERA u odličnoj izvedbi EDWARDA NORTONA (i on je kao i ostali, redom kvalitetni glumci, sam izvodio pjesme): samo u njoj ekonomičnost prikaza dobro je pogodena.

Nesumnjivo, 'Bob Dylan: Potpuni neznamac' film je dobrog ritma, njegovih dva i pol sata trajanja lako prođe, ali cijena za to plaćena je u općoj skicoznosti koja se ipak nije trebala dogoditi ostvarenju tako visokih ambicija. ■

PREPORUKE: SERIJE

Lockerbie:
A Search for Truth

(Peacock)

U PROSINCU 1988. avion Pan Am survao se na škotski gradić Lockerbie, ubivši 259 ljudi u avionu i jedanaest na tlu. Tragični udes do danas slovi kao najveći teroristički napad na Britaniju, a poslije gotovo četrdeset godina i dalje je obavijen velom misterija i nejasnoća. U miniseriji od pet epizoda, koju je prema knjizi liječnika JIMA SWIREA adaptirao DAVID HARROWER, prikazana je mukotrpana potraga jednog ožalošćenog oca za istinom o bombaškom napadu u kojem je ubijena njegova kći FLORA. U svojoj opsesivnoj dvadesetogodišnjoj istrazi, doktor se Swire (COLIN FIRTH) poput hičkokovskog lika potpuno nesvjesno upleće u opasnu geopolitičku zavjeru i diplomatske sukobe, ot-

krivajući razne cinične i tajnovite političke motive koji sugeriraju da je kobni let 103 bio tek kolateralna žrtva u borbi interesa Amerike, Britanije i Bliskog istoka. Krivnja prvo pada na Iran, koji se navodno osvetio za američko obaranje putničkog aviona u Perzijskom zaljevu nekoliko mjeseci ranije, no ubrzo se zbog tobožnjih materijalnih dokaza prebacuje na Libiju, hapse se dva osumnjičenika i jedan od njih, ABDELBASET AL-MEGRAHI, biva osuđen na doživotnu robiju. U autentičnoj priči prepunoj najnevjerovatnijih prevrata filmske kvalitete, Swire postaje uvjeren da je Megrahi namješteno i da je nevin, pa se na užas javnosti i prijateljuje s njim, odlučan po svaku cijenu istjerati pravdu. Ova fascinantna spirala kafijske birokracije, redigiranih dokumenata i nerazriješenih trauma, koja plastično ilustrira nemoć prosječnog čovjeka pred establišmentom spremnim na sve vrste nemilosrdnosti u ostvarivanju vlastitih interesa, u britanskoj je javnosti naišla na brojne kritike, ponajviše zbog jednostranog prikaza slučaja iz perspektive doktora Swirea koji do danas ne pristaje na službeno objašnjenje, ali i zbog autentičnog prikaza same nesreće od koje se lokalna zajednica još nije oporavila.

Prime Target

(Apple tv)

M LADOM doktorandu s Cambridgea, matematičkom geniju Edwardu Brooksu (LEO WOODALL), život se drastično mijenja i upada u mrežu međunarodnih intriga kad se njegov mentor (DAVID MORRISSEY) silovito usprotivi njegovoj potrazi za uzorkom u prostim brojevima. Prosti su brojevi, naime, temelj suvremene kriptologije, pa svjetske vlade i sumnjivi korporativni koncerni potajno nadgledaju matematičare, koji bi se mogli previše približiti otkrivanju opasnih matematičkih činjenica. Njegov rad dolazi u fokus nakon

eksplozije plina u Bagdadu, koja je otkrila komoru drevne knjižnice povezanu s njegovim istraživanjem i neriješenim problemom čije bi rješenje, osim kibernetičke sigurnosti, moglo narušiti i društvenu stratifikaciju i nepovratno promijeniti svijet na štetu *one-centera*. U zabavnoj priči koja obrće klasični trop o akcijskom junaku, ekscentrični sanjar Brooks spaja se s praktičnom agenticom NSA-e (QUINTESSA SWINDELL) i zajedno otkrivaju da je zavjera za sprečavanje njegovog istraživanja dublja nego što su mislili. Iako neki podzapleti djeluju apsurdno poput onih iz Indiane Jonesa ili Da Vincijevog koda, autor

STEVE THOMPSON uspio je stvoriti zabavan i dinamičan akcijski misterij u kojem sljubljuje STEM i humanistiku, i propituje odgovornost i etičnost znanosti u kapitalizmu.

The Pitt

(Max)

I AKO medicinske drame uglavnom nalikuju jedna drugoj, najnoviji medicinski *procedural* autora 'Hitne službe' smješten u fiktivnu bolnicu u Pittsburghu osvježavajuće odskače formatom koji dosad nije primijenjen na ovu profesiju, a posve joj odgovara s obzirom na pritisak i količinu stresa s kojom se danas suočavaju zdravstveni radnici u Americi. Radnja se odvija tijekom paklene petnaestosatne smjene odjela hitne pomoći i svaki je sat, kao i u '24', prikazan u realnom vremenu jedne epizode. U središtu joj je glavni doktor Micha-

el Robinavitch (NOAH WYLE, poznat kao dr. Carter iz 'Hitne službe'), još uvijek razdiran krivnjom i traumom zbog smrti prijatelja i kolege za vrijeme pandemije upravo na taj dan. Iako su svi zabrinuti za njegovo stanje, i mentalno je rastrojstvo naznačeno od samog starta, doktor Robby smireno pokušava odraditi smjenu, uz liječenje žonglirajući i edukaciju novopridošlih stažista i neumoljivu bolničku administraciju. Akcija se ne zaustavlja ni na čas, o pretpričama likova saznajemo u trenutku, doslovno dok spašavaju živote i pucaju pod pritiskom, nema zamršenih međuljudskih dinamika ni vremena za romantizaciju profesije i života, u tom nesmiljenom ritmu koji nameće život velikog i surovog američkog grada čija se nesreća slijeva u prostorije hitne pomoći. Iako je u svojoj suštini prikaz kaosa, autori ga uspijevaju urediti balansiranjem naracije i karaktera, bez ikakvog moraliziranja, prepustajući publici da sama tumači i zaključuje.

■ Jelena Svilar

Umjetnik i grafter poznat
pod pseudonimom Mane MeiMARIO MILIČIĆ Medika
ukazuje na mogućnost postojanja drugačijeg svijeta

Nedavno je predstavljena monografija 'Medika: 2008.-2013.' kojoj ste urednik. Kako ste je koncipirali?

Monografija je koncipirana tako da bilježi grafito nastale u periodu od 2008. do 2013. godine. Svi radovi u knjizi oslikani su unutar prostora AKC-a Medika, a autor fotografija je GORAN KERIĆ, koji je i sam crtač grafita. Prvi radovi na prostoru Medike nastali su 2008. usputno, a 2010. kolektiv graftera dobio je svoj prostor u Mediki i od te se godine počinje aktivnije crtati u dvorištu AKC-a. Iako je većina fotografija usmjerena arhivskom bilježenju određenih grafita odlučili smo da su nam potrebne i atmosferske fotografije koje prikazuju i šire kadrove pa tako i Mediku kako je prije izgledala, što dodatno pridonosi arhivskoj i kronološkoj vrijednosti publikacije.

Što monografija otkriva o vizualnim i aktivističkim transformacijama Medike?

Medika se vizualno transformirala sa svakim novim radom. Dobra stvar je što je koncept oslikavanja Medike da se radovi konstantno mijenjaju i tako transformiraju sam prostor, čineći ga zanimljivijim, pogotovo ljudima koji su ljubitelji grafiti umjetnosti kao takve. Iako je Medika sama po sebi mjesto koje se zauzima za slobodnije društvo i toleranciju, njeni grafiti nisu toliko vezani uz političke i aktivističke radove. Premda je bilo i nekoliko takvih u dvorištu, većina radova ipak je bazirana na grafiti supkulturi koja ima svoje principe i načine izražavanja te funkcioniranja.

S obzirom na to da ovo izdanje pokriva tek prvu petoljetku AKC-a Medika, kakav je plan za dalje?

Prva ideja je bila da monografiju radimo posebno za svakih pet godina, ali pri pregledavanju arhive fotografija skužili smo da je vrlo moguće, s obzirom na to da je u određenom periodu broj grafita u dvorištu rastao, da ćemo možda ipak ići na verziju kraću od pet godina. To će definirati količina radova i njihova

Foto: Kristijan Smok

selekcija za idućih nekoliko godina. Jedino što znamo je da bismo htjeli ostati u istom formatu i broju stranica, neovisno o tome koliko će godina iduća monografija pokrivati.

Što Medika znači za vas?

Po meni je Medika bogom dano mjesto. Smješteno u samom centru grada, a opet totalno drugačije od svega što sam centar nudi i pruža. Osim noćnim programima, ona je i dom mnogim drugim kulturnim događanjima, festivalima, radionicama, izložbama te prostorima (ateljeima) koji omogućuju umjetnicima da stvaraju koliko žele i umiju. A gradu baš takvih prostora kronično fali i potreba za njima je ogromna. Medika kao autonomni kulturni centar sama po sebi ukazuje na mogućnost postojanja jednog drugačijeg svijeta, svijeta koji se ne bazira na eksploataciji, kapitalizmu, sivilu i neprestanim pokušajima da se nekome nešto proda. Smatram da je izuzetno bitno da postoji jedan takav prostor u gradu koji se opire društvenim normama i funkcionira po nekim vlastitim principima koji nisu uvjetovani tržištem, kapitalom i drugim inim nametnutim stavkama. Naravno nije ni Medika idealna zajednica koja besprijekorno funkcionira, ali radimo na tome i konstantno se trudimo poboljšati situaciju u kojoj se nalazimo. Kakva god ona bila.

■ Ana Grbac

KVADRAT

SAD ulazi u najmanje četiri godine žestoke reakcionarne politike: predsjednik TRUMP na samom je početku mandata ukinuo tzv. DEI odredbe (šifra za raznolikost, jednakost i uključivost) koje su pomagale društvenoj integraciji manjina, što znači da ni kulturne institucije više nemaju obavezu angažiranja ljudi iz diskriminiranih skupina.

■ B. P.

(Foto: Mike Segar/REUTERS/PIXSELL)

Nešto ni od čega

Povezane borbenom osjećajnošću, izložbe 'Šest uzoraka katastrofe' i 'Miris svježih nacijepanih drva' koriste arhivističke metode kako bi i ustanove i posjetitelje zapitale koliko su spremni osvijestiti moguću uzaludnost, no svejednaku opravdanost borbe za spas planeta

SREDIŠNJE zagrebačke muzejske i izložbene ustanove za modernu i suvremenu umjetnost – MSU i Umjetnički paviljon – krajem prošle godine otvorile su dvije ambiciozne izložbe koje i dalje traju. Povezuju ih goruće teme čovjekovog utjecaja, ili preciznije, tvrdih posljedica globalno vladajućeg geopolitičkog poretka na prirodni okoliš, druga živa bića, ali i mnoge ljude koji u tom poretku nisu pozvani sudjelovati, kao i *grassroots* aktivnosti – ne samo u polju umjetnosti – koje se tome opiru. Tim tragom, obje izložbe – 'Šest uzoraka katastrofe' (do 2. veljače u Etnografskom muzeju, s obzirom na to da obnova Umjetničkog paviljo-

na još traje) i 'Miris svježih nacijepanih drva' (do 23. veljače na drugom katu prostora za povremene izložbe MSU-a) – na nivoima i koncepata kustosica i pojedinih umjetničkih radova koriste i dalje aktualne arhivističke metode i taktike kako bi proizvodile skupove novih znanja o navedenim temama i time propitivale vrstu i porijekla znanja pohranjenih u muzejima i galerijama. Odnosno, da bi i ustanove i posjetitelje, ali i autore/ice izložbi, pokušale zapitati koliko su znanja spremni unijeti u sebe i osvijestiti moguću uzaludnost, no svejednaku opravdanost borbe za spas planeta i, nužno usporedno, za rušenje prevladavajućih izraživačkih načina industrijske proizvodnje i

življenja. Pritom je potreba za subverzijom današnje društvene uloge muzejskog arhiva izraženija u Etnografskom muzeju, gdje kustoski koncept izložbe potpisuju IRENA BEKIĆ, ravnateljica Umjetničkog paviljona, i DUŠICA DRAŽIĆ, također i renomirana umjetnica. Navedeno je i logično s obzirom na to da teme izložbe nalažu umjetničku kritiku ideja nastalih u znanostima poput etnografije i etnologije, kao i na njihovim sjecištima s prirodnim znanostima, koja pak odašilju vlastita upozorenja o razini ugroze svijeta kakav poznajemo, iako ih svjetski moćnici sve dosljednije ignoriraju. Potpuno je opravdano zapitati se i što umjetnost i akteri svijeta umjetnosti (umjetnici, kustosi, *public relations* eksperti itd.) uopće mogu učiniti da se to promijeni, ali kraj ovog teksta će se usuditi dati mogući odgovor.

Izložba u MSU-u, koju su osmislile njegova donedavna ravnateljica ZDENKA BADOVINAC i kustosice JASNA JAKŠIĆ i ANA ŠKEGRO, s druge strane intenzivnije izražava nadu u mogućnost samoorganiziranih praksi odozdo da prevladaju modele proizvodnje koji nad nama dominiraju odozgo; i njen je blagi optimizam, što se očituje i u poetičnom, iako melankoličnom naslovu, osvježavajući. Melankolija otpora je to, kako kaže pisac. Svakako, takva se borbeno osjećajnost može prepoznati i u Etnografskom muzeju, pa iako izložbe povezuje i to što je Dušica Dražić jednu kurirala, a na drugoj izlaže kao umjetnica, rekao bih da je posrijedi emocija trenutno ukorijenjena među onima koji imaju privilegiju kritički se baviti tim temama (a kustosi i umjetnici među njima su bez premca); a sadržaj je toga osjećaja sljedeći: znamo da ne možemo učiniti ništa, ali svejedno ćemo učiniti nešto. U tom smislu je nadahnjujuće promatrati kako se dvije odvojeno osmišljene izložbe zapravo skladno prožimaju, a taj kolektivizam, čini se spontani, nešto je čemu se treba prepustiti. Za ovog su kritičara na obje izložbe najuspješniji oni radovi, stari ili novi, koji opisanu emociju najpotpunije utjelovljuju.

Uz Dušicu Dražić, u MSU-u izlažu NERMIN DURAKOVIĆ, ANA HUŠMAN, MARIA LAI, POLONCA LOVŠIN, MASA NAZZAL, MARIKA i MARKO POGAČNIK, ANTON VIDOKLE, KARLA CRNČEVIĆ i kolektiv Zemlja za nas s Brača, kao i slovenski kolektiv Plateauresidue (ALJAŽ CELARC i EVA PAVLIČ SEIFERT) te anonimna međunarodna aktivistička grupa No Name Kitchen, koja na terenu pomaže ljudima u pokretu, mahom duž bosansko-hercegovačke granice Europske unije. Na izložbi Umjetničkog paviljona su okupljeni HANNES BÖCK, MARJOLIJN DIJKMAN, DAVOR KONJIKUŠIĆ i ANA TORFS, a JASSEM HINDI i SINA SEIFEE su s grupom suradnika na otvorenju izložbe održali plesni performans 'Sunčožderi'. Iz potonjih bih ovom prilikom izdvojio Davora Konjikušića, koji je za potrebe izložbe 'Šest uzoraka katastrofe' rekreirao svoj rad 'Crveno blato' iz 2011., fotografsku seriju o učincima jedne od najvećih ekoloških katastrofa u povijesti Mađarske. Četvrtog listopada 2010. procurio je rezervoar tvornice aluminija MAL u gradu Ajka, sjeverno od jezera Balaton; tađ se izlilo milijun kubičnih metara tzv. crvenog blata, koje je rezultat procesa pretvorbe boksita u aluminij, a sadrži niz teških metala otrovnih za ljude, biljke i životinje. Deset je osoba poginulo, stotine domova bile su uništene, a više od dvije stotine ljudi bilo je teško ozlijeđeno. Konjikušićeve fotografije naizmjenice prikazuju prirodni i izgrađeni okoliš, šume i građevine, koje su sve do određene visine jasno obilježene hrdavocrvenom bojom, pre-

ostalom nakon što je blato bilo uklonjeno ili je opalo. U kontekstu izložbe zanimljiv je način postavljanja fotografija malog formata: na stražnjoj strani velike crne kutije unutar koje se analogno projicira 16-milimetarski film Hannesa Böcka 'Sammlung Bau und Schmuckstein altes Rom' (Zbirka građevina i dragog kamenja starog Rima) iz 2021.; dakle, da bi se uopće došlo do serije Davora Konjikušića, potrebno je zaobići u postavu prostorno dominantniji rad, i tada se vide vizualno snažne fotografije koje su malim formatom zapravo pretvorene u zloslutne znakove smaka svijeta. Kao što znamo, slični su znakovi posvuda oko nas, ali smo se skloni praviti da ih nema, na što postav Konjikušićevog rada nenametljivo, no dovoljno jasno ukazuje.

Poticanje je i videoserije 'Zračeca materija' Marjolijn Dijkman (2016.), o kojem čak i nije neophodno znati da sadrži više od 250 proizvoljno računalno povezanih slika, čiji motivi u intenzivnom *shuffleu* asocijativno kombiniraju astronomsku znanost i astrološku magiju, avio tehnikom dohvaćeni svemir s rasporedima druidskih obreda, drevne prikaze noćnog neba sa slikama s najsuverenijih teleskopa... Važno je što rad upućuje na nužnost upijanja cjeline povijesnog, pa i pretpovijesnog ljudskog iskustva, da bi se njegovo postojanje održalo, ali i mijenjalo u suživotu s drugim iskustvima koja su tu, u pravilu zanemarena u korist partikularnih i time nedjelotvornih sustava znanja. Visoku tehnologiju na izložbi u MSU-u za viši cilj izvrće i Nermin Duraković, koji je za video 'Naša granica' (2021.) dronom sustavno snimao granicu između BiH i EU-a na pojasu ličke Plješevice (blizu Bihaća i Velike Kladuše) gdje je država Hrvatska pomoću sredstva Europske unije raskrčila gusti sloj šume, da bi učinkovitije motrila granicu i sprječavala sve koji ju tamo pokušavaju prijeći. Durakovićevo videosvjedočanstvo svojevrstnog policijski potpomognutog ekocida vizualno je veoma dojmljivo i već zbog toga šokantno, no još više uznemiruje ogoljenje perverzih razmjera kontrole do kojih geopolitički moćnici idu kako bi štitili nešto tako fiktivno poput granice i države. Toliki štitovi mogu značiti samo paranoju i strah.

A da umjetnost mekanim, ali nepokolebljivim razotkrivanjem predrasuda u odabranoj zajednici može i njene članove iznova okupiti oko istog cilja, kazuje temeljni rad relacijske umjetnosti, ili, ljepše rečeno, umjetnosti oblikovanja odnosa – 'Legarsi alla montagna' ili 'Vezati se za planinu' (1981.) Marije Lai (1919. – 2023.), talijanske umjetnice porijeklom sa Sardinije. Pozvana da kreira spomenik za svoje rodno otočko selo Ulassai, Lai je prepoznala da sve njegove stanovnike, inače nerijetko razjedinjene sukobima i čarkama kao posljedicama teškoća tamošnjeg ruralnog života, povezuje vjera u lokalnu legendu o plavoj vrpici koju je jedna djevojčica u zadnji čas uhvatila i tako se spasila pada s planine. Umjetnica je novom, dugaćkom plavom vrpcom istkanom na tragu tehnika toga kraja povezala sve stanovnike sela, ponudivši prvo djeci da ju drže, e da bi ju na koncu prihvatili svi i tako zapravo stvorili živu društvenu skulpturu, koja je istodobno igrom obnovila koheziju zajednice i rezultirala iznimnim umjetničkim dokumentom u materijalnom smislu – fasciniranim crno-bijelim fotografijama akcije kroz koje se plava vrpca provlači kao jedini motiv u boji, crtajući trajnu snagu umjetničke geste. Upravo je to ono što umjetnost može, i zato danas mora činiti – riskirati privilegije svoga svijeta za prisutnost među ljudima bez fige u džepu i dati obol koji je tek ona kadra gradnji njihovog zajedništva i politizaciji življenja. ■

Umjetnost koja okuplja – 'Legarsi alla montagna' Marije Lai iz 1981. dio je izložbe u MSU-u (Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Umrijeti
ili krepati

PIŠE Boris Rašeta

Stanković je priredio emisiju na staru temu: je li eutanazija opravdana ili nije? Najprije je u studiju bila Monika Herceg s glasom 'za', a potom Boris Beck s glasom 'protiv', da bismo na kraju gledali sučeljavanje. Beck je zaključio da u ubijanju ljudi nema ništa dostojanstveno, a Herceg da u bacanju ljudi u ralje smrti zbog siromaštva dostojanstva ima još manje

Iskonska Amerika,
Netflix

MORMONI, ubojice, silovatelji, vukovi, odbjegli Indijanci lokalnih plemena i sva sila desperadosa haraju američkim Srednjim zapadom. Kadrom koji prikazuje krvavi pokolj juri pomahnitali bik. Ostaje pustoš. Nešto prije kamera se zaustavlja na nedovršenoj pruzi na rubu prašnjavog horizonta, na ustrašenoj ženi i njenom djetetu bogalju. Oni su u bijegu, u potrazi za boljim životom. Je li 'Iskonska Amerika' ona Amerika koja se hrabro gleda u ogledalo? Uvodni kadrovi u znaku sivog rastera i odsustva boje ne daju naslutiti da će taj put biti lak. A što minute ove šestodjelne serije više odmiču, to jasnije postaje da turoban krajolik i sumorni kadrovi ovdje nisu samo paradna gesta, već alat nužan za dočaravanje onoga što je Amerika nekoć morala biti ili, možda u nešto manjoj mjeri, još uvijek jest. U središtu radnje te Netflixove miniserije je povijesni događaj, odnosno rat u Utahu (1857. – 1858.) u kojem je ubijeno najmanje 120 članova obitelji iz Arkansasa koje su krenule u Kaliforniju (članova Baker-Fancher karavane). Sekvence tragedije ovdje su sublimirane u krvav pohod, tzv. masakr u Mountain Meadowsu, koji je dosljedno i eksplicitno prikazan kao užasan, krajnje nasilan čin: naoružani muškarci s kapuljačama na glavama, koji nišane ili kolju odrasle, a potom zapale karavanu pa još živim muškarcima iz karavane na živo skidaju skalpove. Njihove kapuljače, koje kriju mračnu tajnu o počiniteljima, i preživjeli bračni par (Jacob i Abish), koji će pomoći da se oni nađu, neke su od okosnica oko kojih se raspleće klupko intrigantne fabule. Danas znamo tko su krivci: to su bili naseljenici Crkve Isusa Krista svetaca posljednjih dana i Legija Nauvoo (teritorijalna milicija Utaha), kao i neka indijanska plemena, a u otkrivanje krivaca upušta se romantični kapetan Dellinger uz pomoć već spomenute Jacobove žene Abish, koju je poštedito vođa Vučjeg klana znan i kao Crveno Pero. Ona doživljava preobrazbu iz mormonske supruge u članicu Šošona i jedna je od dvije ženske protagonistkinje serije – druga je Sara, majka dječaka bogalja. One su, zapravo, same u svijetu u kojem su 'civilizacija i civilizirano dva potpuno različita pojma'. Jedna, naime, ubija muža nasilnika, a druga započinje rat... Time je na neki način dan obol kako ženskom rodu, tako i osobama s tjelesnim nedostacima, što je, možda, ironična gesta redatelja serije koji se time, svjesno ili nesvjesno, suočio, na primjer, s kontroverznom temom poligamije kod mormona, posebice kod njihovog najpoznatijeg vjerskog vođe, BRIGHAMA YOUNGA. Tu dolazimo do skliskog dijela priče: je li portret najpoznatijeg guvernera Utaha i drugog predsjednika Crkve Isusa Krista svetaca posljednjih dana promašen, možda i maliciozan? Kontroverze ne prestaju, kao ni prigovori, osobito crkve, na takav prikaz. Svakako, to je podložno interpretaciji, ali evo nekoliko povijesnih činjenica: 'Američki Mojsije' ute-

Monika Herceg i Boris Beck u 'Nedjeljom u 2' (Foto: Screenshot/HRT)

meljio je čak 350 gradova na Sjeverozapadu Amerike koji su bili samodostatni, ali bio je i poligamni autokrat (imao je barem 56 žena, a neke od njih je oženio dok su još bile u braku), imao je 57 djece (a prema procjenama iz 2016. ima otprilike 30.000 potomaka), podržavao je ropstvo i bio rasist, pretendirao je na to da službeni teritorij prisvoji i preimenuje ga u mormonski, započeo je rat u Utahu, imao je svoj (para)vojsku Legiju Nauvoo, dao je ostavku na mjesto guvernera u zamjenu za oprost mormonskim naseljenicima... Govoreći o ovom periodu američke povijesti, a to je vrijeme u kojem su pljačka i otimačina bile na povijesnom vrhuncu, možemo se zapitati nije li to ujedno i vrlo prikladna metafora za aktualni trenutak u svijetu? 'Iskonska Amerika' je na tragu filma 'Povratnik' za koji je LEONARDO DICAPRIO dobio Oscara, ali je ova priča slojevitija, ona je doslovce 'povišću pritrujena'. U maniri najboljih haiku sentenci iz špageti vesterna ovdje su se u odličnoj simbiozi našli provokativan scenarij i gluma, i to mahom manje zvučnih imena. Vrijedi ih i zapamtiti. Elem, želimo još, pa se nadamo da će se nastaviti. Ali, samo na velikom ekranu, dakako!

**Dnevnik, HRT/
Nova TV/RTL,
20. siječnja, 19:00**

ODGLEDALI smo blokove svih naših nacionalnih televizija o TRUMPU, i došli do zanimljivih zaključaka. Najveće razočaranje je RTL. Umjesto da otvore Dnevnik svjetskim događajem godine, američkom konzervativnom revolucijom, oni su minute i minute posvetili lokalnom revolverašu DABRI, premda se sjeverno od Rio Grandea pojavio puno gori pistolero. DAJANA ŠOŠIĆ nije se dala uvjeriti da je Dabro pucao manevarskom municijom – muljaža koju su balistički stručnjaci opovrgnuli samo sat dva nakon objave snimke – pa ga je svrdlala potpitanjima, ali je Dabro ostao nepokolebljiv. 'Stručnjaci kažu da manevarskom municijom nije moguće ispaliti rafal iz pištolja', pitala je reporterka. 'Neki stručnjaci kažu da je moguće', zaključio je smijenjeni ministar. HRT-ov Dnevnik dao je konvencionalan – 'ne bi se šteli mešati' – blok. Slike inauguracije,

BRANKA SLAVICA (o Bože!), ALEKSANDAR MUSIĆ... Najbolji je bio Dnevnik Nove TV, koji je u Washington poslao IVANU PETROVIĆ, pa kombinacijom prizora s inauguracije, njenih komentara i izjava svjetskih čelnika o Trumpu, omogućio stvaranje najšire slike o značenju drugog mandata čovjeka koji će svakako promijeniti tok svjetske povijesti.

**Nedjeljom u 2, HRT,
26. siječnja, 14:00**

STANKOVIĆ je priredio emisiju na staru temu: 'Bit li ne bit – to je pitanje! / Je li dičnije sve strelce i metke / Silovite sudbine u srcu / Podnositi il zgrabiti oružje, / Oduprijet se i moru jada kraj / Učinit? Umrijet – usnut, ništa više! I usnuvši dokončat srca bol'. Je li eutanazija u najtežim slučajevima opravdana ili nije? Koncept emisije bio je inovativan. Najprije je u studiju bila gošća s glasom 'za', MONIKA HERCEG, a potom gost s glasom 'protiv', BORIS BECK, da bismo na kraju gledali sučeljavanje. Monika Herceg lucidno je zaključila kako je kapitalizam – na čiji spomen je procijedila psovku – sustav koji će vas držati dok možete plaćati, a onda vas, kad to više niste u stanju, pustiti da skapate, braneći ujedno u ime višeg moralnog reda pravo da živite skapavajući, ali ne i tako da se podvrgnete eutanaziji. 'O, raspadni se okaljano meso', rekao bi engleski pjesnik. MAJA SEVER napravila je odličan prilog o potpomognutoj smrti DUBRAVKE UGREŠIĆ, velike književnice koja, kako smo doznali, nije imala ušteđevinu koja bi joj omogućila medicinsku skrb. U prilogu smo čuli njenog brata SINIŠU, koji je opisao svaki detalj njena odlaska. Boris Beck zastupao je stav protiv eutanazije, s manje jasnoće nego Monika Herceg. Novinar HRT-a TOMISLAV ŠPOLJAR ispričao je kako se predomislio oko eutanazije u trenutku kad je, sa starom majkom oboljelim od Alzheimerera, vidio odjel na kojemu su smješteni bolesnici. Kad je majku upitao bi li htjela živjeti, rekla mu je 'Bože, kako me tako nešto možeš pitati'. Tad je postao protivnik eutanazije. Beck je zaključio da u ubijanju ljudi nema ništa dostojanstveno, a Herceg da u bacanju ljudi u ralje smrti zbog siromaštva dostojanstva ima još manje. ■

NO P ASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ